

Analyserapport
over
de enquête naar de financiering van kmo's

Kmo-observatorium- dienst Data-analyses
Januari 2021

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnr: 0314.595.348

- ○ 0800 120 33 (gratis nummer)
- ○ facebook.com/FODEconomie
- ○ [@FODEconomie](https://twitter.com/FODEconomie)
- ○ linkedin.com/company/fod-economie (tweetalige pagina)
- ○ instagram.com/fodeconomie
- ○ youtube.com/user/FODEconomie
- ○ <https://economie.fgov.be>

Verantwoordelijke uitgever:
Séverine Waterbley
Voorzitter van het Directiecomité
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel

Internetversie

Inhoudstafel

Inleiding.....	6
1. Methodologie van de enquête	6
1.1. Populatie en steekproeftrekking.....	6
1.2. Planning en enquêtetype.....	6
1.3. Responsgraad en verwerking van de resultaten.....	6
1.4. Grootteorde van de ondernemingen.....	7
1.5. Activiteitssector van de ondernemingen.....	8
1.6. Geslacht van de zelfstandige werkzaam als natuurlijke persoon	9
2. Analyse van de resultaten	9
2.1. Omschrijving van de respondenten.....	9
2.1.1. Verdeling van de ondernemingen per grootteorde.....	9
2.1.2. Verdeling naar rechtsvorm en geslacht van de zelfstandige werkzaam als natuurlijke persoon	11
2.1.3. Verdeling per activiteitssector	12
2.1.4. Verdeling naar leeftijdsklasse van de onderneming.....	13
2.2. Kredietaanvragen.....	14
2.3. Kredietweigering	22
2.4. Kredietverlening.....	31
2.5. Waarborgen en wederbeleggingsvergoedingen.....	41
2.6. COVID-19.....	48
2.7. Kennis van de wettelijke bepalingen.....	52
3. Conclusies en evaluatie van de wet op basis van de resultaten van de enquête	55
3.1. Algemene conclusies van de enquête.....	55
3.1.1. Kredietaanvragen, -toekenningen en weigeringen.....	55
3.1.2. Waarborgen en wederbeleggingsvergoedingen	56
3.1.3. COVID-19-crisis	56
3.1.4. Grootte van de onderneming.....	57
3.1.5. Sector: horeca	57
3.1.6. Geslacht.....	58
3.2. Evaluatie van de wet op basis van de resultaten van de enquête.....	59
3.2.1. Wettelijke bepalingen.....	59

Lijst met grafieken

Grafiek 2.1.1. Verdeling van de respondenten per grootteorde.....	11
Grafiek 2.1.2. Verdeling van de respondenten per rechtsvorm en geslacht.....	12
Grafiek 2.1.3. Verdeling van de respondenten per activiteitssector (ongewogen).....	13
Grafiek. 2.1.4. Verdeling van de respondenten per activiteitssector (gewogen)	13

Grafiek 2.1.5. Verdeling van de respondenten per leeftijdsklasse van de onderneming	14
Grafiek 2.2.1. Antwoorden op de vraag "Heeft u sinds 1 maart 2014 nieuwe kredieten aangevraagd?"	15
Grafiek 2.2.2. Kredietaanvragen sinds 1 maart 2014 per grootteorde van de ondernemingen....	15
Grafiek 2.2.3. Kredietaanvragen sinds 1 maart 2014 per sector	16
Grafiek 2.2.4. Kredietaanvragen sinds 1 maart 2014 per rechtsvorm en geslacht van de zelfstandige werkzaam als natuurlijke persoon	17
Grafiek 2.2.6. Antwoorden op de vraag "Waarom heeft u geen krediet aangevraagd?"	19
Grafiek 2.2.7. Bedrag van het aangevraagde krediet volgens grootteorde van de ondernemingen	20
Grafiek 2.2.8. Mediaan aangevraagd bedrag per sector	21
Grafiek 2.2.9. Welk type krediet heeft u aangevraagd? (vraag 2.5. van de enquête).....	22
Grafiek 2.3.1. Antwoorden van financiële instellingen op kredietaanvragen.....	23
Grafiek 2.3.2. Kredietweigering per grootteorde van de ondernemingen.....	23
Grafiek 2.3.3. Kredietweigering per sector.....	24
Grafiek 2.3.4. Kredietweigering per leeftijdsklasse van de onderneming.....	25
Grafiek 2.3.5. Antwoorden op de vraag: "Bent u geïnformeerd over de redenen voor een kredietweigering?"	26
Grafiek 2.3.6. Percentage kmo's dat geen informatie heeft gekregen na een kredietweigering...	26
Grafiek 2.3.7. Antwoorden op de vraag: "Was de informatie over de redenen van de kredietweigering duidelijk geformuleerd?"	27
Grafiek 2.3.8. Antwoorden op de vraag: "Was de informatie over de redenen van de kredietweigering nuttig?"	28
Grafiek 2.3.9. Antwoorden op de vraag: "Hoe bent u geïnformeerd?"	29
Grafiek 2.3.10. Wat zijn de redenen die de bank aangeeft om een kredietweigering te motiveren	29
Grafiek 2.3.11. Welke stappen heeft u ondernomen na de kredietweigering	30
Grafiek 2.3.12. Andere financieringsvormen na de kredietweigering.....	31
Grafiek 2.4.1. Kredietverlening per activiteitssector	32
Grafiek 2.4.2. Mediaan bedrag verkregen krediet	33
Grafiek 2.4.3. Type verkregen krediet.....	34
Grafiek 2.4.4. Beperkingen bij het verkrijgen van een krediet	35
Grafiek 2.4.5. Ondernemingen die de schriftelijke toelichting hebben ontvangen.....	36
Grafiek 2.4.6. Antwoorden op de vraag "Heeft de bank u informatie verstrekt over overheidsregelingen om de toegang tot financiering voor uw bedrijf te bevorderen?"	37
Grafiek 2.4.7. Onderhandelingscapaciteit per grootteorde	38
Grafiek 2.4.8. Ontvangst en begrip van de voorwaarden voor de kredietverlening.....	39
Grafiek 2.4.9. Antwoorden op de vraag: "Was het exemplaar van de ontwerp kredietovereenkomst nuttig?"	40
Grafiek 2.4.10. Antwoorden op de vraag: "Was het summier informatiedocument nuttig?"	40
Grafiek 2.5.1. Antwoorden op de vraag: "Heeft de bank uw krediet onderworpen aan een waarborg of een zekerheid", volgens verkregen bedrag.....	41
Grafiek 2.5.2. Type waarborgen of zekerheden gevraagd door de bank	42

Grafiek 2.5.3. Antwoorden op de vraag : “Werd u geïnformeerd over de belangrijkste kenmerken van de waarborg en vond u die nuttig?”, per grootteklasse van de ondernemingen.....	43
Grafiek 2.5.4. Aantal ondernemingen die onderhandelen over waarborg, volgens grootteorde..	44
Grafiek 2.5.5. Antwoorden op de vraag: “Maken de bankvoorwaarden over de te verstrekken zekerheden het minder gemakkelijk om later bij een andere bank krediet aan te vragen?”.45	45
Grafiek 2.5.6 Antwoorden op de vraag: “Heeft u de vrijgave van zekerheid of waarborg gevraagd?”, per grootteklasse van de ondernemingen.....	46
Grafiek 2.5.7. Antwoorden op de vraag: “Heeft u een kredietbedrag volledig of gedeeltelijk vervroegd terugbetaald?”, per grootteklasse van de ondernemingen	47
Grafiek 2.5.8. Krediet vervroegd terugbetaald, per sector.....	47
Grafiek 2.5.9. Problemen met de wederbeleggingsvergoeding, per grootteklasse van de ondernemingen.....	48
Grafiek 2.6.1. Antwoorden op de vraag: “Heeft u een krediet aangevraagd door de coronacrisis?”	49
Grafiek 2.6.2. Antwoorden op de vraag: “Heeft u een krediet aangevraagd door de coronacrisis?”, per grootteorde van de ondernemingen	50
Grafiek 2.6.3. Antwoorden op de vraag: “Heeft u een krediet aangevraagd door de coronacrisis?”, per sector.....	50
Grafiek 2.6.4. Type krediet door de coronacrisis	51
Grafiek 2.6.5. Link tussen de coronacrisis en de kredietweigering.....	52
Grafiek 2.7.1. Kennis van de wettelijke bepalingen.....	54
Grafiek 2.7.2. Kennis van de wettelijke bepalingen, naar grootteorde.....	54

Lijst met tabellen

Tabel 1.1. Grootte volgens de RSZ.....	7
Tabel 1.2. Gebruikte afkortingen voor de sectoren.....	8
Tabel 1.3. Geslacht volgens de KBO.....	9
Tabel 2.1. Verdeling van de ondernemingen per grootteorde	11
Tabel 2.2. Type verkregen krediet per grootteklasse van ondernemingen	34

Inleiding

De wet van 21 december 2013 betreffende diverse bepalingen over de financiering voor kmo's, zoals gewijzigd door de wet van 21 december 2017 (namelijk de wet op de financiering van kmo's), verplicht kredietgevers en kredietbemiddelaars om op transparante wijze informatie te verstrekken aan kmo's die een krediet aanvragen.

De wet heeft tot doel ondernemingen beter te informeren, met kennis van zaken het soort krediet, de kredietvoorwaarden, de door de bank gevraagde zekerheden en waarborgen te aanvaarden, of de redenen voor de kredietweigering te kennen.

Het koninklijk besluit van 10 april 2016 verduidelijkt de modaliteiten van de evaluatie van deze wet. Die is gebaseerd op:

- een enquête georganiseerd via een opiniepeiling bij de ondernemingen;
- cijfers, verslagen en adviezen van de Nationale Bank van België (NBB), de ombudsman in financiële geschillen Ombudsfin, de Belgische federatie van de financiële sector Febelfin, de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (FSMA), en middenstandsorganisaties met betrekking tot hun respectievelijke bevoegdheden.

De dienst Data-analyses van het Kmo-observatorium organiseert de enquête via een opiniepeiling bij de ondernemingen, die deel uitmaakt van de evaluatie van de wet op de financiering van kmo's.

De eerste editie van de enquête uitgevoerd door het observatorium in 2016 heeft geleid tot aanpassingen van de wetgeving die in 2018 in werking zijn getreden.

Dit rapport van het Kmo-observatorium presenteert de analyse van de in 2020 uitgevoerde enquête.

1. Methodologie van de enquête

1.1. Populatie en steekproeftrekking

Voor de enquête naar de financiering van kmo's wordt een steekproefkader bepaald uit de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO). Drie elementen werden gebruikt bij de stratificatie:

- de grootteklasse, bepaald op basis van de tewerkstelling (klasse 0 tot 4) en de omzet op basis van de btw-aangifte. Voor de tewerkstelling werden de gegevens van de Rijksdienst voor de Sociale Zekerheid (RSZ) van het eerste kwartaal van 2019 gebruikt.
- het geslacht
- de NACE-code

De uiteindelijke steekproef bevat 41.907 kmo's of 6,08 % van het totaal.

1.2. Planning en enquête-type

Het Kmo-observatorium plande oorspronkelijk de enquête voor de eerste helft van 2020. Als gevolg van de coronacrisis werd de lancering uitgesteld tot begin september 2020. De in de steekproef opgenomen ondernemingen werden per post gecontacteerd en uitgenodigd om tegen eind oktober 2020 op vrijwillige basis deel te nemen aan de online enquête.

1.3. Responsgraad en verwerking van de resultaten

De enquête werd door 16.161 respondenten ingevuld.

Vervolgens werden de antwoorden geanalyseerd om alleen de "relevante" antwoorden over te houden. Zo werden alle antwoorden waarbij de respondent aangaf dat de onderneming in kwestie 50 werknemers of meer had, geschrapt: de wet op de financiering van kmo's is namelijk alleen van toepassing op ondernemingen met minder dan 50 werknemers.

De analyse is dus gebaseerd op een totaal van 16.080 antwoorden.

Die antwoorden komen overeen met 38,4 % van de steekproef, een vrij hoge responsgraad voor een vrijwillige enquête. Sommige kleine strata zijn echter vertegenwoordigd door weinig of geen respondenten.

Er werd daarom een factor “gewicht” berekend om de verschillende categorieën van de populatie zo goed mogelijk te vertegenwoordigen en de responsgraden te corrigeren die per categorie kunnen variëren.

De factor hangt af van de wegingsfactor in de steekproeftrekking en van de responsgraad in het stratum.

Omwille van de variabele responsgraad afhankelijk van de categorieën van de populatie kunnen ongewogen totalen en percentages een vertekend beeld van de realiteit geven. Daarom zal de analyse van de gegevens van de enquête worden gebaseerd op het gewicht dat aan elk antwoord is toegekend, en niet op het aantal respondenten. Alleen in het hoofdstuk 2.1. over de omschrijving van de respondenten zullen de gewogen en ongewogen resultaten met elkaar worden vergeleken om een vergelijking mogelijk te maken tussen de werkelijke respondenten en het gewicht dat ze vertegenwoordigen in de daaropvolgende analyse.

1.4. Grootteorde van de ondernemingen

In het kader van de enquête zijn er twee afzonderlijke soorten gegevens beschikbaar over de grootte van de ondervraagde ondernemingen.

- de administratieve gegevens van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ): dat is de informatie die werd gebruikt om de steekproef van te ondervragen ondernemingen te selecteren. Die gegevens zijn van het eerste kwartaal 2019.
- de verklaringen van de respondenten: een onderdeel van de enquête bestaat erin de grootteorde van de onderneming op het ogenblik van de registratie van de antwoorden na te gaan.

Tabel 1.1. vergelijkt de in de administratieve gegevens vermelde grootteorde (in aantal werknemers) met de door de respondent gerapporteerde grootteorde. Hoewel de twee grootteorden in de meeste gevallen overeenkomen, zijn er toch aanzienlijke verschillen. Van de 2.786 ondernemingen die volgens de administratieve gegevens geen werknemers in dienst hadden en die op de enquête hebben gereageerd, hebben er bijvoorbeeld 520 (of 18,7 %) aangegeven 1 tot 4 werknemers in dienst te hebben.

Er kunnen diverse redenen zijn voor die verschillen, zoals een verschil in de waarnemingsdatum, conceptuele verschillen over het begrip “werknemers” (uitzendkrachten, jobstudenten) of fouten in de verklaringen.

Tabel 1.1. Grootte volgens de RSZ

Grootte volgens de RSZ	0 werknemers		1-4 werknemers		5-9 werknemers		10-19 werknemers		20-49 werknemers	
	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
Grootte opgegeven door de respondent										
0 werknemers	80,0 %	2.229	5,7 %	164	1,3 %	36	0,6 %	19	0,5 %	23
1-4 werknemers	18,7 %	520	90,9 %	2.637	11,7 %	318	1,2 %	40	0,3 %	15
5-9 werknemers	0,8 %	21	3,0 %	86	83,0 %	2.265	8,3 %	269	0,5 %	23
10-19 werknemers	0,3 %	9	0,4 %	11	3,6 %	99	86,2 %	2.795	4,5 %	201
20-49 werknemers	0,3 %	7	0,1 %	3	0,4 %	10	3,7 %	119	94,1 %	4.161
Algemeen totaal	100 %	2.786	100 %	2.901	100 %	2.728	100 %	3.242	100 %	4.423

Bron: FOD Economie.

De analyse van de gegevens is uitsluitend gebaseerd op de door de respondenten gerapporteerde gegevens over de grootteorde van de ondernemingen omdat:

- de gegevens van de RSZ een situatie uit het verleden weergeven (eerste kwartaal 2019) ;
- het aantal werknemers in dienst van de onderneming een snel veranderende variabele is.

1.5. Activiteitssector van de ondernemingen

In het kader van de enquête beschikken we over twee afzonderlijke soorten gegevens over de activiteitssector van de ondervraagde ondernemingen:

- de in de KBO vermelde NACE-code: dat zijn de gegevens die ten tijde van de steekproeftrekking (begin 2020) in de KBO werden vermeld.
- de verklaringen van de respondenten: een onderdeel van de enquête bestaat erin de belangrijkste activiteitssector van de onderneming na te gaan.

We hebben de in de administratieve gegevens vermelde activiteitssector vergeleken met de door de respondent gerapporteerde activiteitssector. Hoewel de twee sectoren in de meeste gevallen overeenkomen, zijn er kleine verschillen tussen de twee onderverdelingen en zijn er opnieuw verschillen tussen de administratieve gegevens en de antwoorden op de enquête.

De verschillen kunnen worden verklaard door een verschil in de waarnemingsdatum of door de interpretatie van het begrip 'hoofdactiviteit'.

Van de 875 ondernemingen die volgens de KBO hoofdzakelijk actief zijn in de sector "Administratieve en ondersteunende diensten", hebben er bijvoorbeeld 194, of 22 %, in de enquête aangegeven dat ze tot de categorie "Overige" en niet "Administratieve en ondersteunende diensten (verhuur, lease, reisbureau, tewerkstelling, beveiliging enz.)" behoren. De tabel met de gedetailleerde cijfers per sector is opgenomen in de bijlagen.

Aangezien de gegevens van de KBO een situatie uit het verleden weergeven en niet systematisch actueel zijn, is de analyse van de gegevens uitsluitend gebaseerd op de door de respondenten gerapporteerde gegevens met betrekking tot de indeling van de activiteitssector van de ondernemingen.

In de grafieken wordt gebruik gemaakt van afkortingen voor de sectoren. De afkortingen met bijbehorende verklaring zijn te vinden in onderstaande tabel.

Tabel 1.2. Gebruikte afkortingen voor de sectoren

Afkorting	Invulling
Anderen	Andere
Handel_klein	Kleinhandel
Handel_groot	Groothandel
Bouw	Bouwonderneming
Horeca	Horeca
Maakindustrie	Maakindustrie
Vberoep_verzeker	Cijferberoep of verzekeringen (boekhouder, fiscalist, accountant, bedrijfsrevisor, agent of tussenpersoon in verzekeringen ...)
Vberoep_Ander	Ander vrij intellectueel dienstverlenend beroep
Vberoep_makelaar	Vastgoedmakelaar
Vberoep_juri	Juridische beroepen (advocaat, gerechtsdeurwaarder, notaris, ...)
Vberoep_Gezond	Gezondheidsberoep (arts, apotheker, verpleger, dierenarts, therapeut, psycholoog, ...)
Vberoep_techn	Technische beroepen (architect, ingenieur, landmeter, auto-expert, ...)
Dienst_Admin	Administratieve en Ondersteunende diensten (verhuur, leasing, beveiliging, reisbureau, interimkantoor, ...)
Dienst_Perso	Persoonlijke diensten (kapsalon, schoonheidssalon, begrafenisondernemer, fitness, ...)
Vervoer_opslag	Vervoer of opslag
Voertuigen	Handel of herstellingen in voertuigen

Bron: FOD Economie.

1.6. Geslacht van de zelfstandige werkzaam als natuurlijke persoon

In het kader van de enquête beschikken we over twee afzonderlijke soorten gegevens over het geslacht van de als natuurlijke persoon werkzame zelfstandige:

- de administratieve gegevens van de KBO.
- de verklaringen van de respondenten: een onderdeel van de enquête bestaat erin het geslacht van de zaakvoerder van de onderneming na te gaan.

Tabel 1.3. vergelijkt het in de administratieve gegevens geregistreerde geslacht met het door de respondent opgegeven geslacht. De twee soorten gegevens komen in de meeste gevallen overeen, maar er zijn toch verschillen. Van de 461 vrouwen die volgens de KBO werkzaam zijn als zelfstandige natuurlijke persoon en die op de enquête hebben gereageerd, hebben er bijvoorbeeld 34 (of 7,4 %) verklaard dat de zaakvoerder van de onderneming een man is.

Tabel 1.3. Geslacht volgens de KBO

Geslacht volgens de KBO	Vrouw		Man	
Geslacht opgegeven door de respondent	%	Aantal	%	Aantal
Vrouw	92,6 %	427	1,6 %	17
Man	7,4 %	34	98,3 %	1.052
X	0,0 %		0,1 %	1
Algemeen totaal	100 %	461	100 %	1.070

Bron: FOD Economie.

In dat geval **hebben we de analyse van de gegevens uitsluitend gebaseerd op de administratieve gegevens** en niet op de door de respondenten gerapporteerde gegevens. Aangezien het geslacht geen veranderend gegeven is, zijn de administratieve gegevens immers bijzonder betrouwbaar. Anderzijds is het mogelijk dat de respondent zijn of haar eigen geslacht heeft vermeld in plaats van het geslacht van de zaakvoerder van de onderneming.

2. Analyse van de resultaten

2.1. Omschrijving van de respondenten

2.1.1. Verdeling van de ondernemingen per grootteorde

De ondernemingen die op de enquête hebben gereageerd, werden per grootte verdeeld in de volgende categorieën:

- 0 werknemers
- 1-4 werknemer(s)
- 5-9 werknemers
- 10-19 werknemers
- 20-49 werknemers

Die verschillende grootteorden zijn redelijk gelijk vertegenwoordigd in de antwoorden: van de 16.080 antwoorden zijn ze elk goed voor ongeveer een vijfde van de respondenten, met een iets lager aantal antwoorden voor ondernemingen met 0 werknemers en een iets hoger aantal voor ondernemingen met 20 tot 49 werknemers.

In vergelijking met alle Belgische kmo's zijn ondernemingen met meer dan vijf werknemers echter duidelijk oververtegenwoordigd, ten nadele van de twee lagere categorieën. Dat resultaat is niet verrassend, aangezien zeer kleine ondernemingen altijd moeilijker te mobiliseren zijn voor een enquête.

Zoals uiteengezet in het hoofdstuk over de methodologie van de enquête, worden de gegevens van de steekproef daarom systematisch herberekend met behulp van de methode van de poststratificatiegewichten om ervoor te zorgen dat de enquête representatief is. Die correctie maakt het mogelijk om verhoudingen te vinden die identiek zijn aan die van de moederpopulatie: het gewogen gewicht van de ondernemingen met minder dan vijf werknemers is dus groter dan hun gewicht in het aantal individuele antwoorden. Het omgekeerde geldt voor de ondernemingen met vijf werknemers of meer.

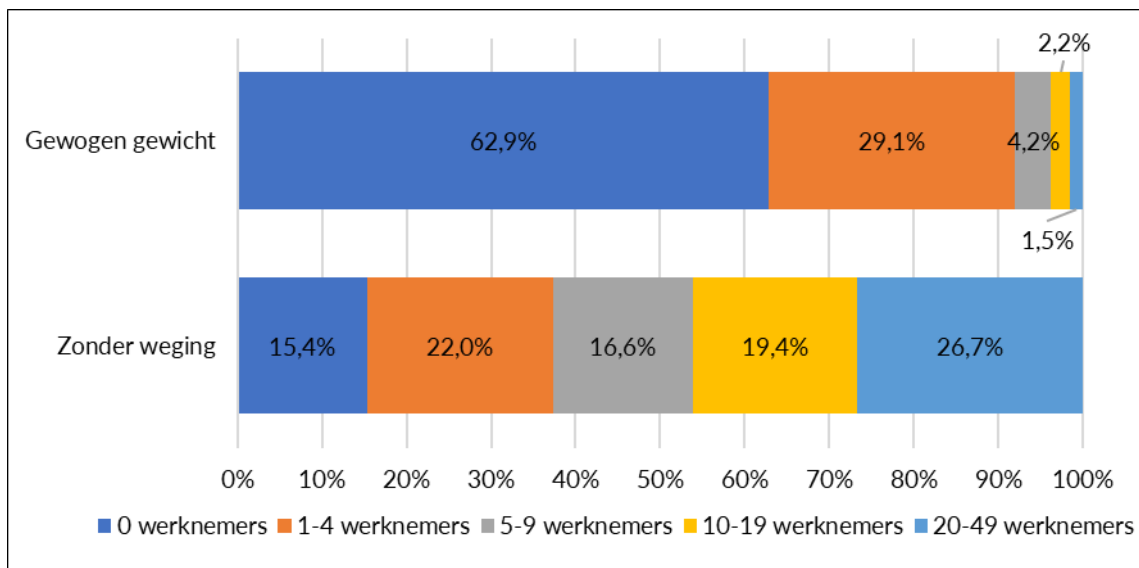
Tabel 2.1. Verdeling van de ondernemingen per grootteorde

	Aantal
0 werknemers	2.471
1-4 werknemers	3.530
5-9 werknemers	2.664
10-19 werknemers	3.115
20-49 werknemers	4.300
Algemeen totaal	16.080

Bron: FOD Economie.

Grafiek 2.1.1. Verdeling van de respondenten per grootteorde

In %.

Bron: FOD Economie.

2.1.2. Verdeling naar rechtsvorm en geslacht van de zelfstandige werkzaam als natuurlijke persoon

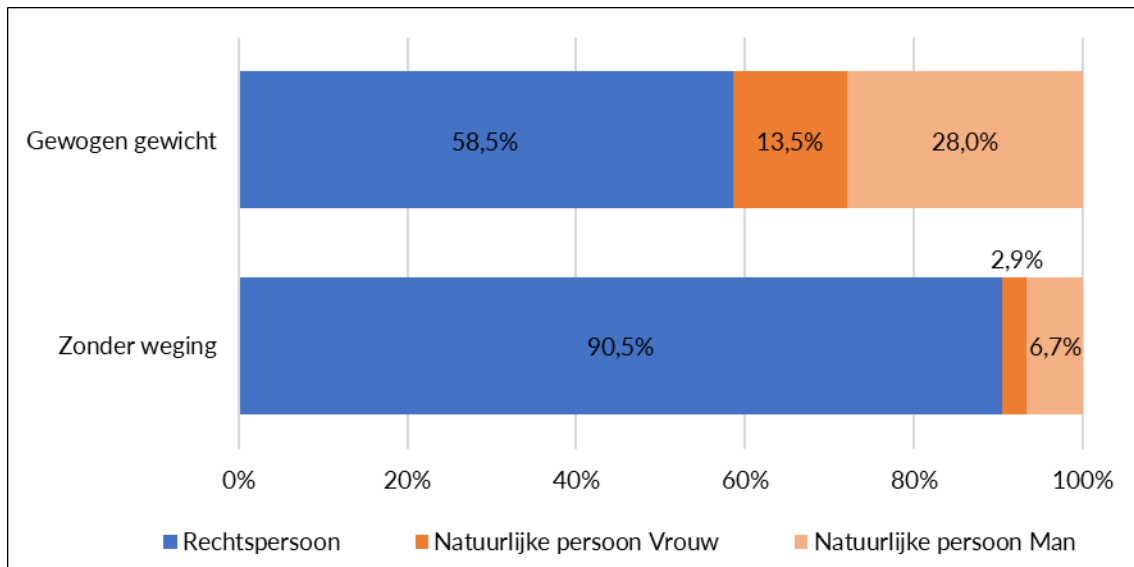
Meer dan 90 % van de respondenten van de enquête vertegenwoordigen rechtspersonen, terwijl iets minder dan 10 % zelfstandigen zijn die werkzaam zijn als natuurlijke persoon. De besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid (bvba's) en naamloze vennootschappen (nv's) zijn de meest vertegenwoordigde ondernemingsvormen onder de rechtspersonen. Over de andere rechtsvormen wordt niet genoeg gerapporteerd om een relevante analyse te maken.

Onder de natuurlijke personen is 70 % van de respondenten een man en 30 % een vrouw. Dat weerspiegelt de realiteit van de steekproef vrij goed.

De herberekening van de gegevens van de steekproef met behulp van de methode van de poststratificatiegewichten zorgt ervoor dat de enquête representatief is.

Ter herinnering, de analyse per geslacht is gebaseerd op de administratieve gegevens.

Grafiek 2.1.2. Verdeling van de respondenten per rechtsvorm en geslacht
In %.

Bron: FOD Economie.

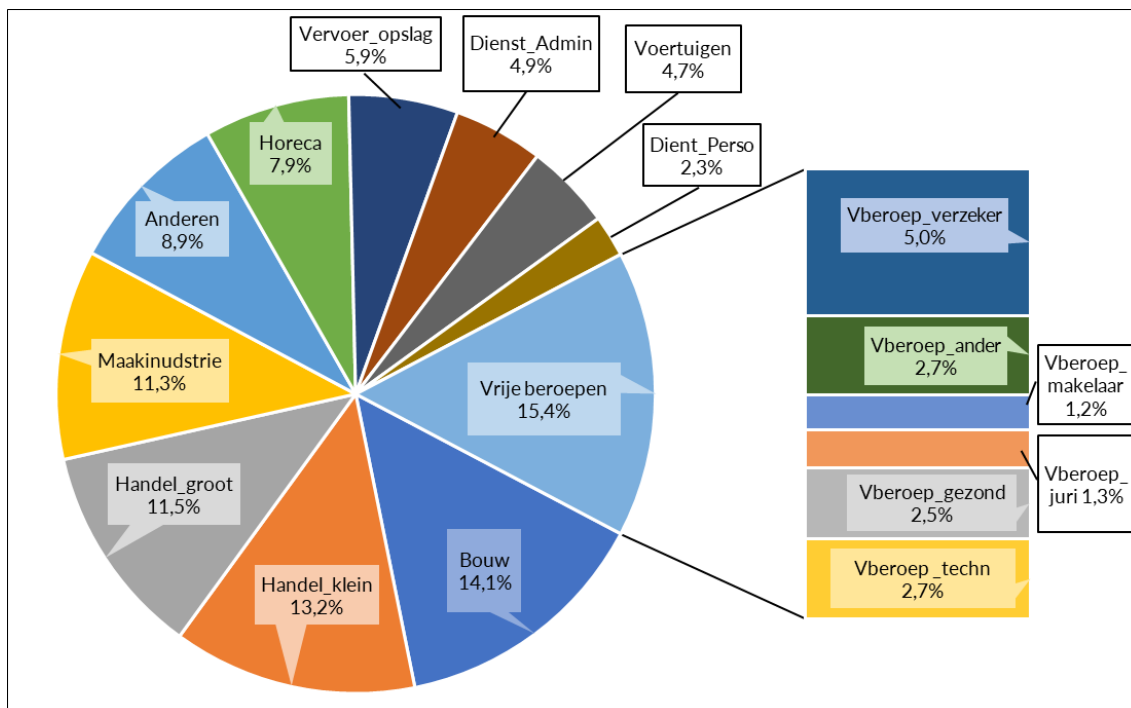
2.1.3. Verdeling per activiteitssector

Uit een sectoranalyse blijkt dat de respondenten van de enquête vooral actief zijn in de vrije beroepen (15 %), de bouw (14 %), de kleinhandel (13 %), de groothandel (11,5 %) en de industrie (11%).

Na weging en om het werkelijke gewicht van de sectoren in de economische wereld van de Belgische kmo's beter weer te geven, krijgen de vrije beroepen een gewicht van 25 %, terwijl het gewicht van de groothandel en de industrie daalt tot 4 %.

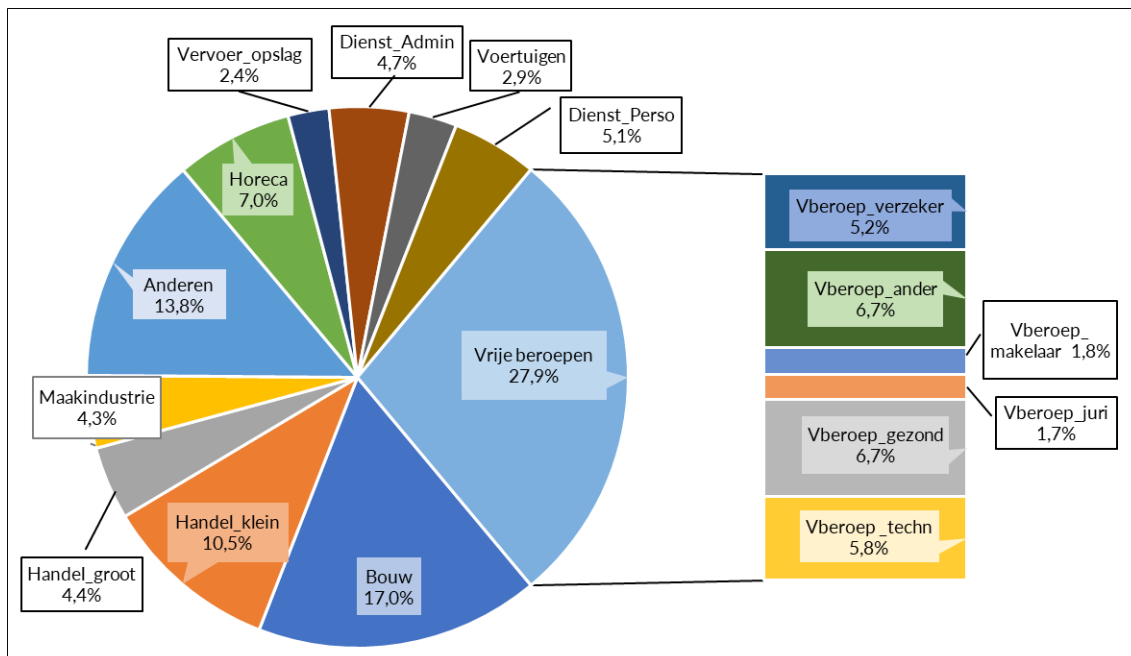
Ter herinnering, de sectoranalyse is gebaseerd op de antwoorden die de respondenten in de enquête hebben gegeven.

Grafiek 2.1.3. Verdeling van de respondenten per activiteitssector (ongewogen)
In %.

Bron: FOD Economie.

Grafiek. 2.1.4. Verdeling van de respondenten per activiteitssector (gewogen)
In %.

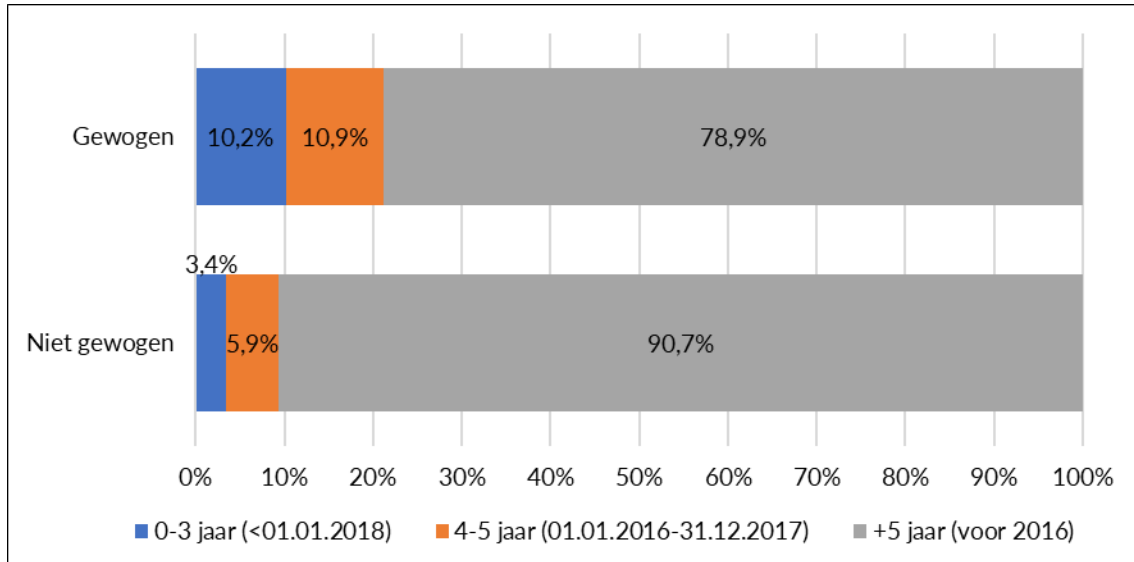

2.1.4. Bron: FOD Economie. Verdeling naar leeftijdsklasse van de onderneming

Meer dan negen van de tien respondenten vertegenwoordigen ondernemingen die vóór 2016 zijn opgericht. Ondernemingen die vanaf 2018 zijn opgericht en ondernemingen die in 2016 of 2017 met hun activiteiten zijn begonnen, vertegenwoordigen respectievelijk slechts 3,4 % en 5,9 % van de respondenten. Die laatste twee categorieën zijn dus ondervertegenwoordigd onder de

respondenten en na toepassing van de methode van de poststratificatiegewichten vertegenwoordigen ze elk een gewicht van ongeveer 10 %.

Grafiek 2.1.5. Verdeling van de respondenten per leeftijdsklasse van de onderneming
In %

Bron: FOD Economie.

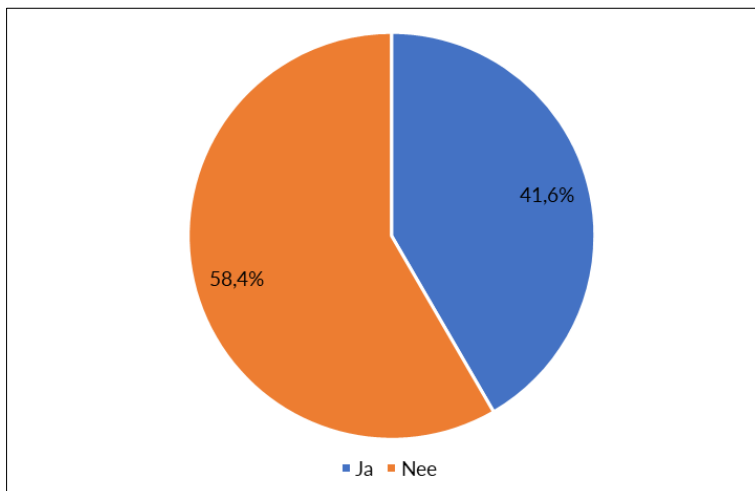
2.2. Kredietaanvragen

Heeft u sinds 1 maart 2014 ten minste één nieuw bankkrediet aangevraagd voor de financiering van uw investeringen en/of voor de financiering van uw exploitatiecyclus ? : analyse van de antwoorden op de vraag 2.1. van de enquête

Wij analyseren de antwoorden op vraag 2.1. van de enquête: "Heeft u sinds 1 maart 2014 ten minste één nieuw bankkrediet aangevraagd voor de financiering van uw investeringen (gebouwen/terreinen, rollend materieel, uitrusting, ...) en/of voor de financiering van uw exploitatiecyclus (behoefte aan bedrijfskapitaal, aankoop van voorraden, betaling van leveranciers...)? "

Grafiek 2.2.1. Antwoorden op de vraag “Heeft u sinds 1 maart 2014 nieuwe kredieten aangevraagd?”

In %

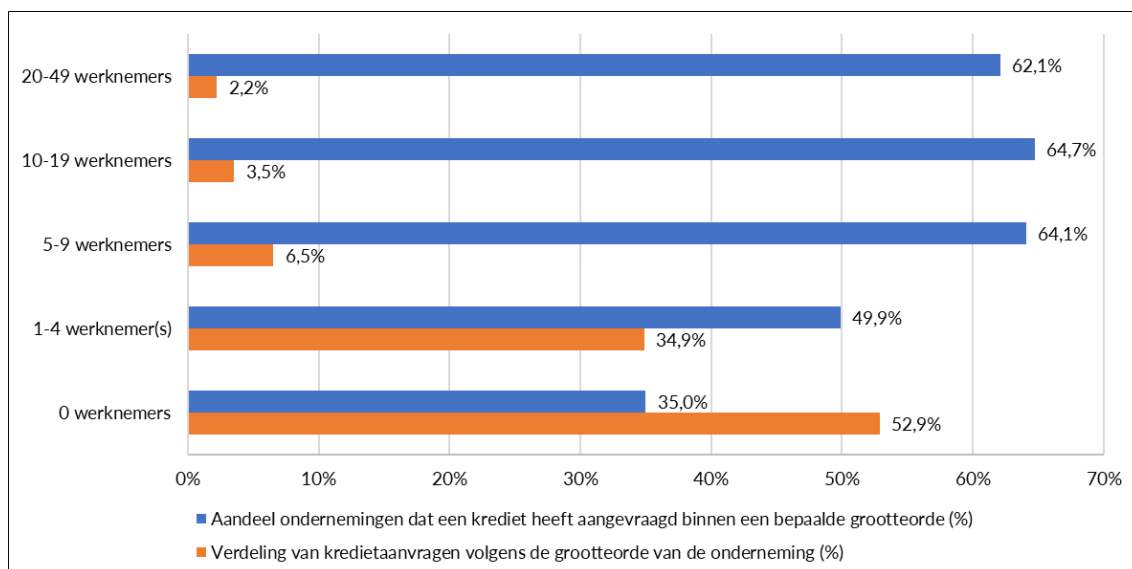

Bron: FOD Economie.

Sinds 1 maart 2014 hebben 9.410 van de respondenten ten minste één lening aangevraagd. Als er rekening wordt gehouden met hun gewicht in de totale populatie, komt dat neer op 41,6 % of met andere woorden: op basis van de enquête blijkt dat 41,6 % van de Belgische kleine ondernemingen (tot 50 werknemers) sinds 1 maart 2014 een lening heeft aangevraagd.

Grafiek 2.2.2. Kredietaanvragen sinds 1 maart 2014 per grootteorde van de ondernemingen

In %

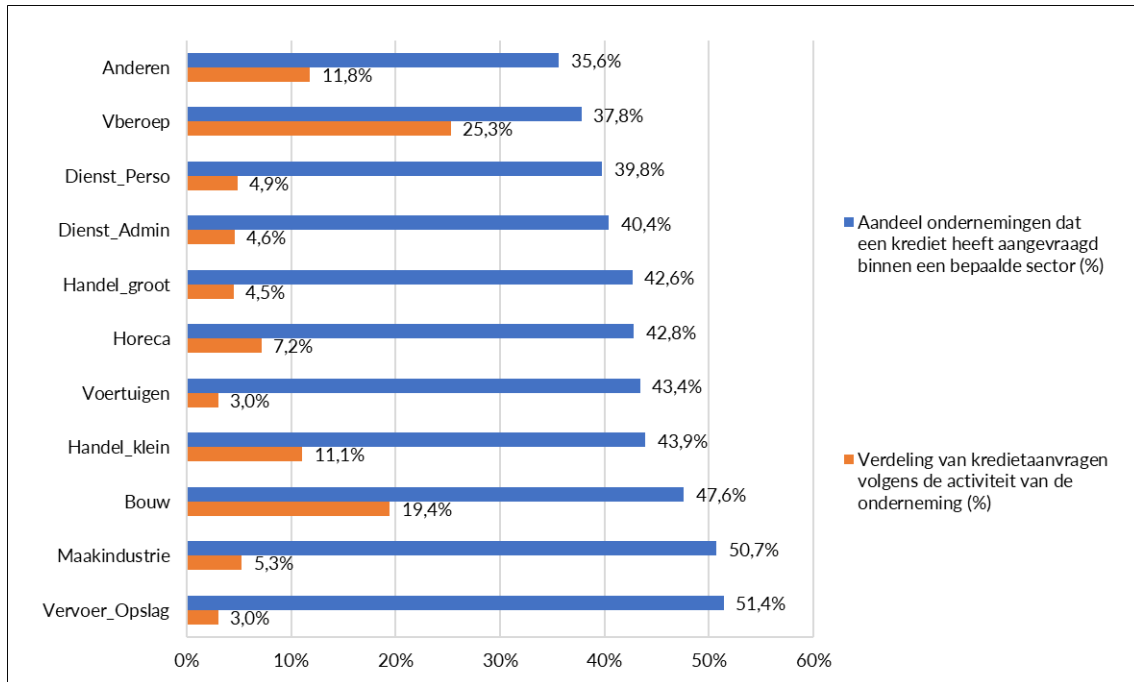

Bron: FOD Economie

Het merendeel van de kredietaanvragen gebeurt door ondernemingen zonder werknemer (52,9 % van het totaal aantal kredietaanvragen). Ondernemingen zonder werknemer zijn goed voor 62,9 % van de ondernemingen in de gehele populatie, wat wijst op een ondervertegenwoordiging bij het aantal kredietaanvragen. De andere vier grootteorden zijn daarentegen oververtegenwoordigd.

35 % van de ondernemingen zonder werknemers heeft sinds 1 maart 2014 een kredietaanvraag ingediend. Bij ondernemingen met meer dan 5 werknemers is dat hoger dan 60 %. Kleinere ondernemingen vragen dus minder vaak een lening aan.

Grafiek 2.2.3. Kredietaanvragen sinds 1 maart 2014 per sector
In %.

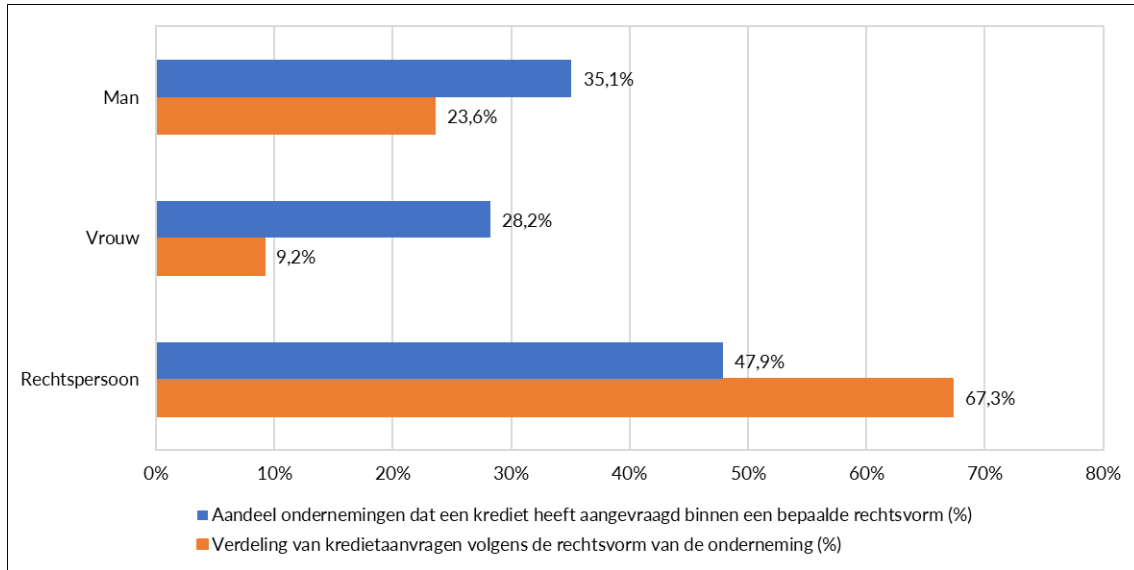
Bron: FOD Economie.

De vrije beroepen zijn goed voor in totaal 25,3 % van de kredietaanvragen en zijn daarmee licht ondervertegenwoordigd (27,9 % van de gehele populatie). Een verdeling per sector toont dat de bouwsector goed is voor bijna een vijfde van alle kredietaanvragen (19,4 %). De bouwsector is hiermee licht oververtegenwoordigd: ze zijn goed voor 17 % van de ondernemingen in de populatie. De groep “overige” en detailhandel zijn respectievelijk goed voor een derde plaats en vierde plaats met 11,8 % en 11,1 % van het totaal kredietaanvragen.

Een blik binnen elke sector toont aan dat ondernemingen die in de transport- en opslagsector actief zijn, het vaakst een krediet aanvragen. Uit de enquête blijkt dat meer dan de helft van de kmo's in die sector immers sinds 1 maart 2014 een krediet hebben aangevraagd. De industrie- en bouwsector komen op de tweede en derde plaats. Buiten de categorie “andere”, vragen kmo's van vrije beroepen integendeel het minst een krediet aan: 37,8 %.

Grafiek 2.2.4. Kredietaanvragen sinds 1 maart 2014 per rechtsvorm en geslacht van de zelfstandige werkzaam als natuurlijke persoon

In %.

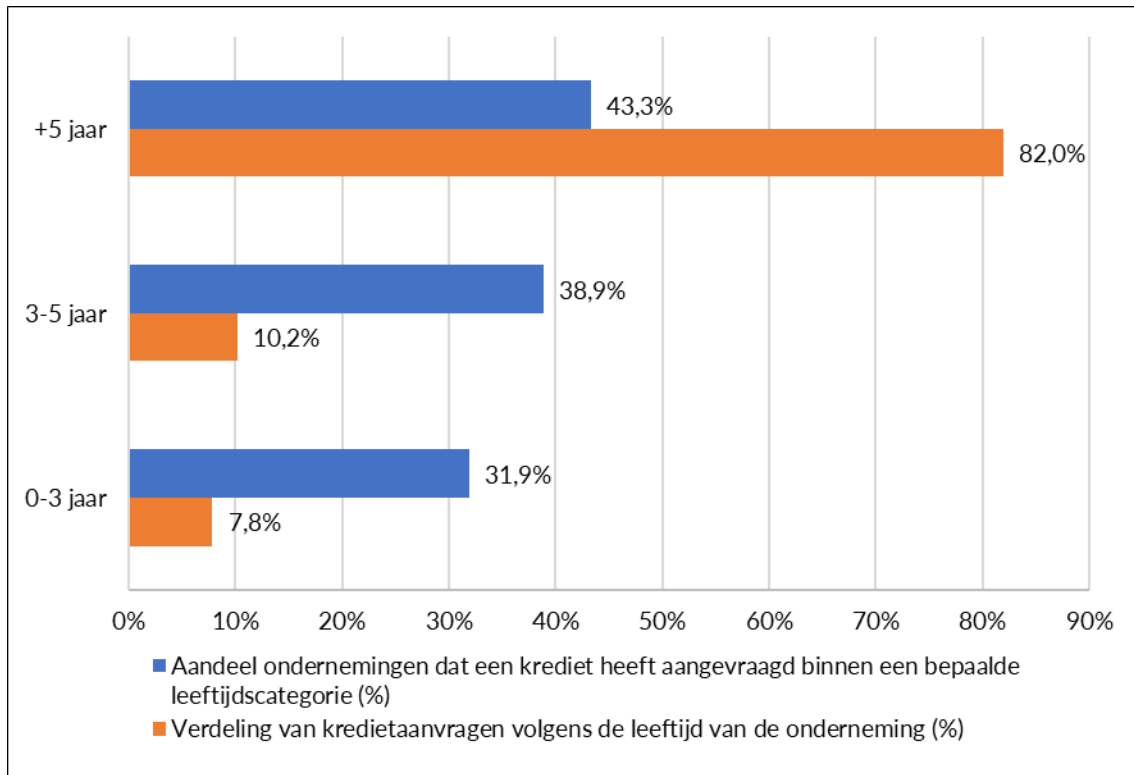
Bron: FOD Economie.

De resultaten van de enquête tonen aan dat iets meer dan twee derde (67,3 %) van de totale kredietaanvragen werd ingediend door een onderneming met een rechtspersoonlijkheid.

Natuurlijke personen vroegen 32,8 % van de kredieten aan: 9,2 en 23,6 % door respectievelijk vrouwelijke natuurlijke personen en mannelijke natuurlijke personen. Rechtspersonen zijn hiermee oververtegenwoordigd (67,3 % van de kredietaanvragen terwijl ze goed zijn voor 58,5 % van het aantal ondernemingen). Vrouwelijke en mannelijke natuurlijke personen zijn daarentegen ondervertegenwoordigd: respectievelijk 13,5 en 28 % van het totaal aantal ondernemingen.

Bijna de helft van de rechtspersonen heeft een kredietaanvraag ingediend. Bij natuurlijke personen ligt dat percentage lager (32,8 %), zeker bij de vrouwen: 28,2 % van de vrouwelijke natuurlijke personen dienden een kredietaanvraag in. Bij mannen is dat 35,1 %. Er is een duidelijk verschil tussen rechtspersonen en natuurlijke personen. Rechtspersonen dienden vaker een kredietaanvraag in dan natuurlijke personen (47,9 % tegen 32,8 %). Bij de natuurlijke personen dienden mannen sneller een kredietaanvraag in dan vrouwen.

Grafiek 2.2.5. Kredietaanvragen sinds 1 maart 2014 per leeftijdsklasse van de onderneming
In %.

Bron: FOD Economie.

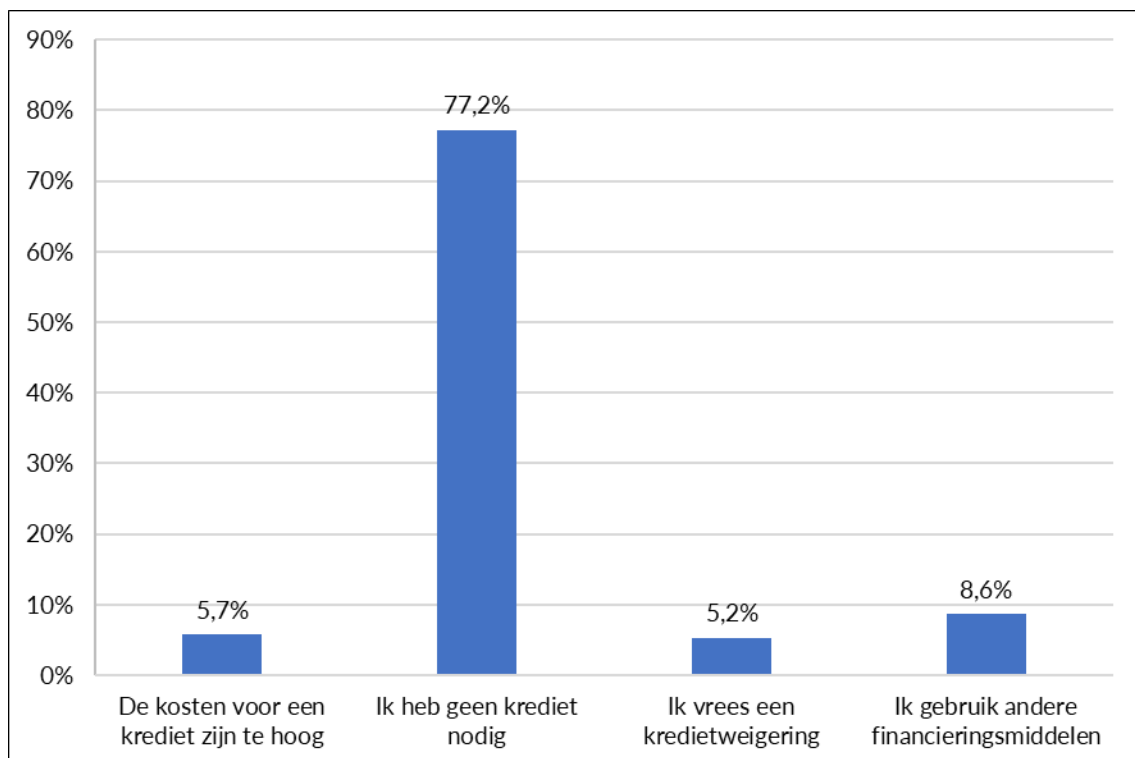
Kredietaanvragen van ondernemingen ouder dan vijf jaar zijn goed voor 82 % van de totale kredietaanvragen. De verdeling van de kredietaanvragen volgt in grote lijnen de verdeling in de gehele populatie: 79 % van de ondernemingen zijn ouder dan 5 jaar.

De kans dat een onderneming een kredietaanvraag heeft ingediend, stijgt met de leeftijd. Volgens de enquête heeft 31,9 % van de ondernemingen jonger dan 3 jaar een kredietaanvraag ingediend terwijl dat bij ondernemingen ouder dan 5 jaar 43,3 % is.

Waarom heeft u geen bankkrediet aangevraagd?: analyse van de antwoorden op de vraag 2.2 van de enquête

Die vraag werd enkel beantwoord door respondenten die geen kredietaanvraag hebben ingediend sinds 1 maart 2014. Het gaat om 6.670 respondenten met een totaalgewicht van 58,4 % in de gehele populatie.

Grafiek 2.2.6. Antwoorden op de vraag “Waarom heeft u geen krediet aangevraagd?”

Bron: FOD Economie.

Onder de kmo's die geen krediet aangevraagd hebben, deed 77,2 % dat omdat ze geen krediet nodig hadden. 8,6 % gebruikt andere financieringsmiddelen. In dat geval wordt de inbreng van eigen middelen of van bestaande vennoten in meer dan de helft van de gevallen aangegeven (61,8 %).

Kleinere ondernemingen vinden de kosten vaker te hoog, hebben vaker geen krediet nodig of vrezen sneller voor een kredietweigering dan grotere ondernemingen. Grotere ondernemingen doen dan weer vaker beroep op ander financieringsmiddelen.

Slechts 5,2 % van de ondernemingen vreest een kredietweigering. In de horecasector is dat percentage twee keer zo hoog: 12,1 %. In de detailhandel vindt 8,2 % van de ondernemingen de kosten van een krediet te hoog, dat is hoger dan in de andere sectoren. De vrees voor een kredietweigering is bij vrouwelijke en mannelijke natuurlijke personen even groot: bijna 6 %.

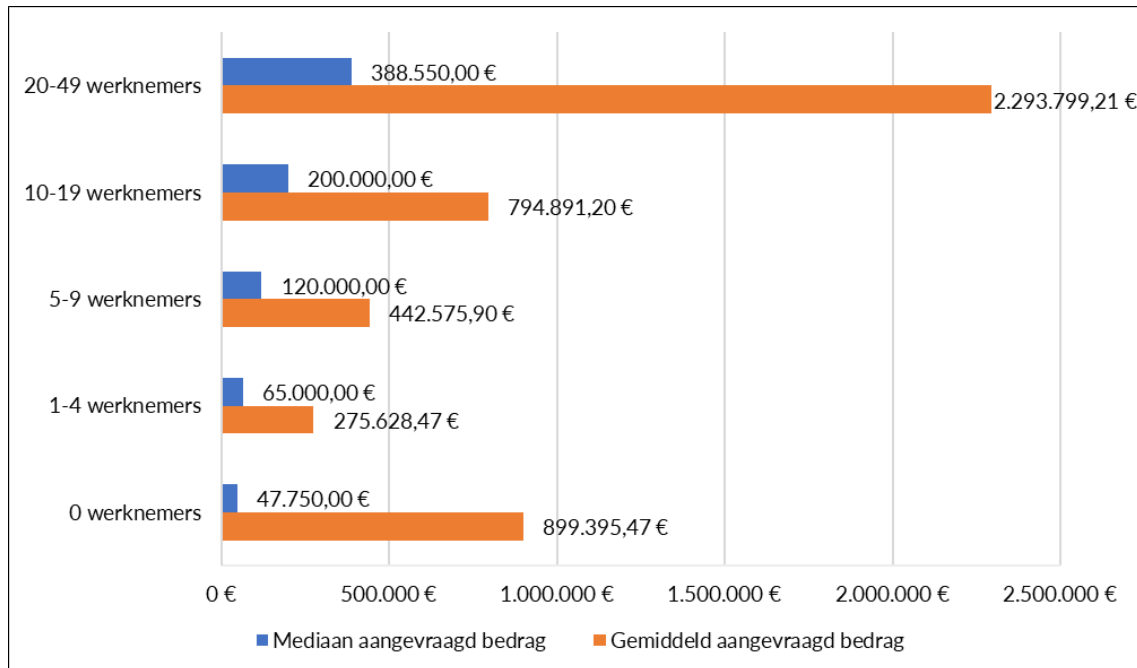
Het gebruik van andere financieringsmiddelen gebeurt bij 10,1 % van de rechtspersonen. Bij vrouwelijke natuurlijke personen ligt dat op eenzelfde niveau terwijl andere financieringsmiddelen bij mannelijke natuurlijke personen in slechts 5,1 % van de gevallen wordt gebruikt.

Welk bedrag heeft u aangevraagd voor het krediet?: analyse van de antwoorden op de vraag 2.4 van de enquête

Die vraag werd beantwoord door respondenten die sinds 1 maart 2014 een kredietaanvraag hebben aangevraagd. De 9.410 respondenten die een krediet hebben aangevraagd zijn goed voor een totaalgewicht van 41,6 % in de populatie. **De respondenten werden verzocht om bij die en de volgende vragen enkel rekening te houden met het krediet met het hoogste bedrag** (indien er meerdere kredieten werden aangevraagd door de onderneming).

Grafiek 2.2.7. Bedrag van het aangevraagde krediet volgens grootteorde van de ondernemingen

In euro.

Bron: FOD Economie.

Gemiddeld wordt 1.058.210,98 euro aangevraagd. Het gemiddelde is echter zeer gevoelig voor uitschieters en dus niet erg representatief, daarom geeft de mediaan een betere schatting van de kredietaanvragen. Verder wordt dus enkel met de mediaan gewerkt. De mediaan ligt op 150.000 euro.

Een verdeling volgens het aantal werknemers toont aan dat het mediaan aangevraagde bedrag stijgt als een onderneming meer werknemers tewerkstelt, van 47.750 euro voor ondernemingen met 0 werknemer tot 388.550 euro voor ondernemingen met 20-49 werknemers.

Rechtspersonen, vaker grotere ondernemingen, vragen een hoger mediaan bedrag aan dan natuurlijke personen: 174.960 euro tegen 30.000 euro. Binnen de natuurlijke personen vragen mannen een hoger bedrag aan dan vrouwen, al zijn er in die laatste categorie minder dan 300 respondenten. Mannen vragen mediaan 33.000 euro aan tegenover 26.700 bij de vrouwen.

Grafiek 2.2.8. Mediaan aangevraagd bedrag per sector

In euro.

*In de sector persoonlijke diensten waren er slechts 202 respondenten die een krediet hebben aangevraagd.

Bron: FOD Economie.

Ondernemingen in de groothandel en de industrie vragen doorgaans een hoger mediaan bedrag aan (300.000 euro). Dat kan deels verklaard worden omdat in die sectoren het aandeel van ondernemingen met 20-49 werknemers relatief groot is ten opzichte van de andere sectoren. Daarnaast speelt ook de aard van de sectoren een rol: zo zijn er meer kapitaalgoederen (zoals machines) in de ene sector dan in de andere sector. Het mediaan bedrag voor de persoonlijke diensten moeten worden genuanceerd omdat het aantal respondenten in die sector te laag is om representatief te zijn voor de gehele populatie.

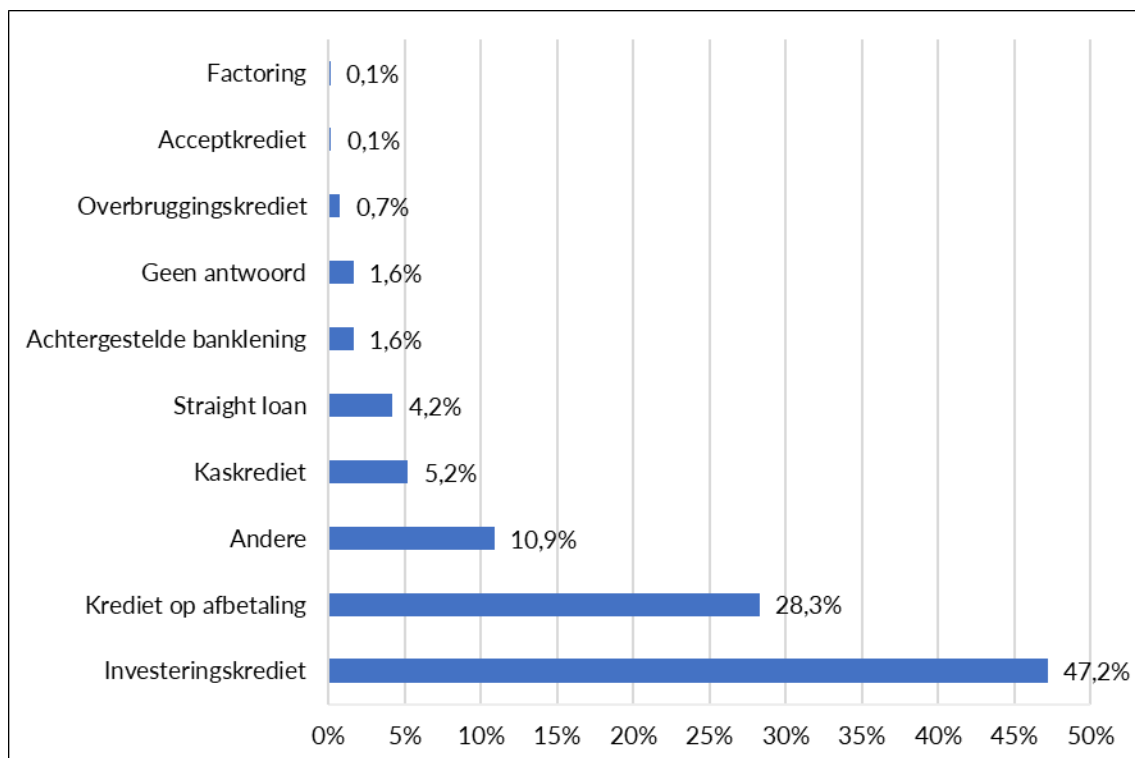
Welk type krediet heeft u aangevraagd?: analyse van de antwoorden op de vraag 2.5 van de enquête

Die vraag is enkel van toepassing op de ondernemingen die sinds 1 maart 2014 een krediet hebben aangevraagd.

Uit de enquête blijkt dat ongeveer drie kwart van de kredietaanvragen investeringskredieten (47,2 %) of kredieten op afbetaling (28,3 %) waren. Het verschil tussen de twee belangrijkste kredietaanvragen is het kleinst bij ondernemingen zonder werknemers (32,4 % kredieten op afbetaling tegen 42,9 % investeringskredieten) en het grootst bij ondernemingen met 20-49 werknemers (14,2 % tegen 57,8 %). Bij natuurlijke personen, die gemiddeld minder werknemers in dienst hebben dan rechtspersonen, is het aandeel van kredieten op afbetaling zelfs groter dan het aandeel van investeringskredieten (37,6 % tegen 37,1 %). Investeringskredieten gaan vaker over grotere bedragen en kunnen daarom sneller gelinkt worden aan grotere ondernemingen.

Factoring, acceptkrediet en overbruggingskrediet zijn vormen die weinig gebruikt worden door Belgische ondernemingen.

Grafiek 2.2.9. Welk type krediet heeft u aangevraagd? (vraag 2.5. van de enquête)

Bron: FOD Economie

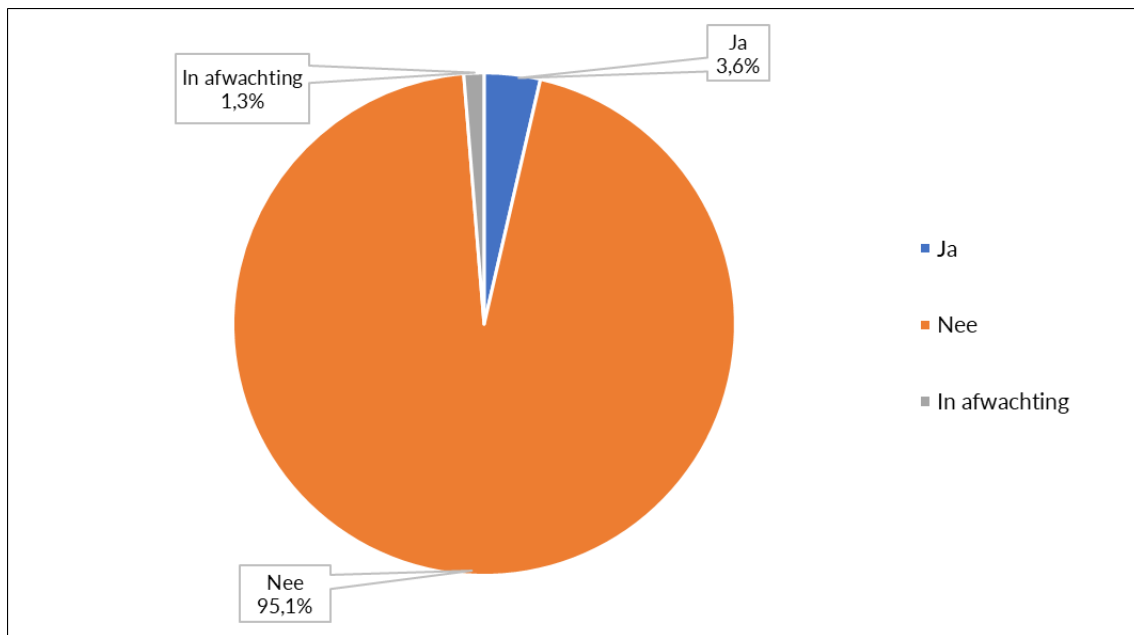
2.3. Kredietweigering

Bent u geconfronteerd met een weigering van het krediet waarvan het bedrag wordt vermeld in vraag 2.4?: analyse van de antwoorden van vraag 2.7 van de enquête

Uit de enquête blijkt dat van de kmo's die sinds 1 maart 2014 een kredietaanvraag hebben ingediend, slechts 3,6 % werd geweigerd, tegenover 95,1 % waarvoor het krediet werd aanvaard, en 1,3 % van de dossiers was op het ogenblik van de enquête nog in afwachting van een beslissing.

Die 3,6 % weigeringen komt overeen met het gewicht van 276 respondenten. Dat kleine aantal moet aanleiding geven tot uiterste voorzichtigheid bij de analyse van de verkregen resultaten met betrekking tot de kredietweigeringen, met name bij de uitsplitsingen per grootteorde, sector, rechtsvorm of leeftijdsklasse. De analyse van dit hele deel is namelijk gebaseerd op minder dan 300 respondenten.

Grafiek 2.3.1. Antwoorden van financiële instellingen op kredietaanvragen

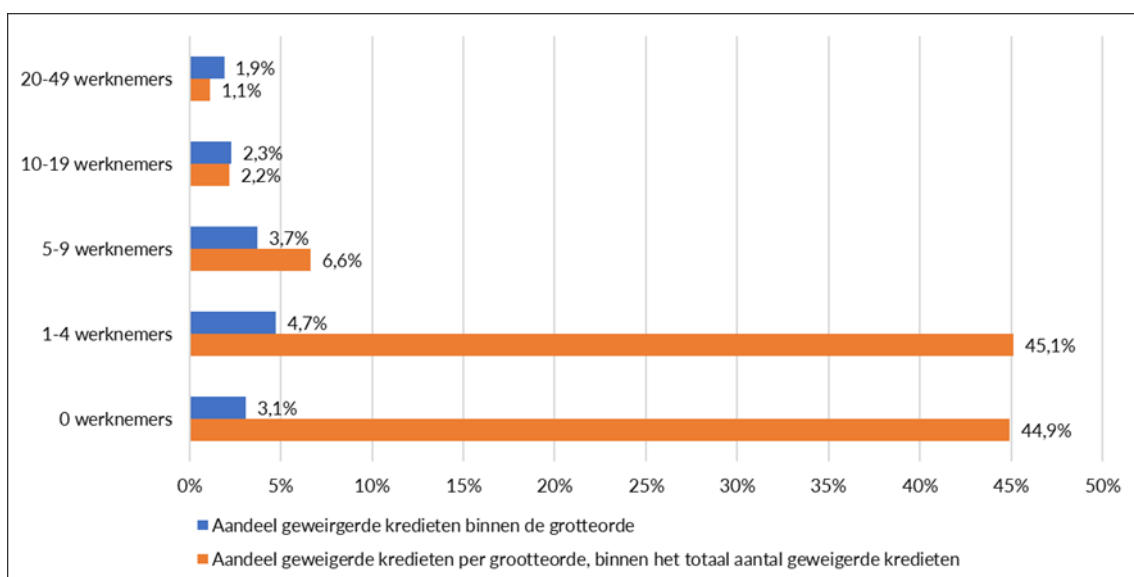
Bron: FOD Economie.

Uit de uitsplitsing per grootteorde blijkt dat ondernemingen met minder dan 10 werknemers vaker worden geconfronteerd met kredietweigeringen dan grotere ondernemingen. Met 4,7 % weigeringen worden vooral ondernemingen met 1 tot 4 werknemers getroffen door kredietweigeringen.

Daarentegen werd de kredietaanvraag van slechts 1,9 % van de ondernemingen met 20 tot 49 werknemers en 2,3 % van de ondernemingen met 10 tot 19 werknemers geweigerd. Ten slotte heeft 90 % van alle geweigerde kredieten betrekking op ondernemingen met 0 tot 4 werknemers, wat kan worden verklaard door hun overwicht binnen de populatie van de Belgische kmo's in het algemeen, maar ook onder de kmo's die kredietaanvragen hebben ingediend.

Grafiek 2.3.2. Kredietweigering per grootteorde van de ondernemingen

In %.

Bron: FOD Economie.

Uit de uitsplitsing per rechtsvorm en geslacht blijkt dat het percentage kredietweigeringen iets hoger ligt bij rechtspersonen (3,9 %) dan bij natuurlijke personen (3,2 %). Mannen worden ook iets

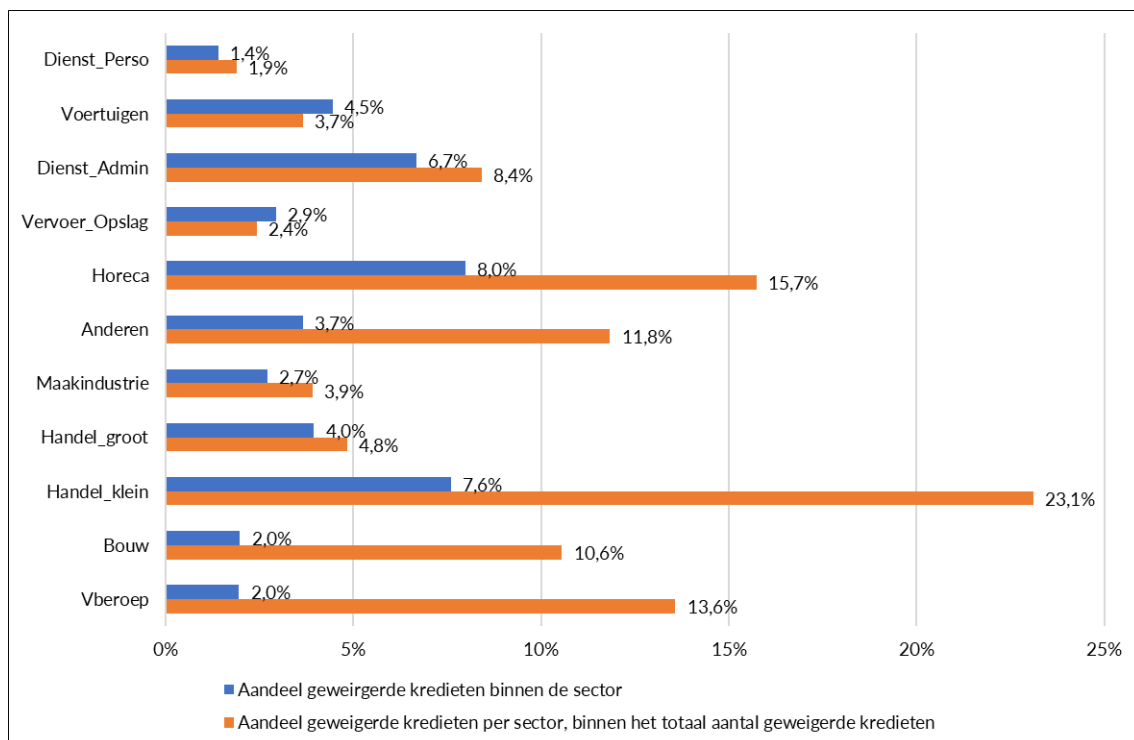
meer geconfronteerd met een kredietweigering (3,4 %) dan vrouwen (2,6 %), als we kijken naar alle aangevraagde kredieten per geslacht. Van alle geweigerde kredieten heeft 71,6 % betrekking op kredietaanvragen van rechtspersonen, tegenover 28,4 % voor natuurlijke personen.

Volgens de enquête worden, wat de activiteitensectoren betreft, de horeca (8 %), de kleinhandel (7,6 %) en de administratieve diensten (6,7 %) geconfronteerd met de hoogste weigeringspercentages. Dat komt bovendien overeen met het bijzonder hoge percentage kmo's die actief zijn in de horeca en aangeven geen krediet te hebben aangevraagd uit vrees voor een weigering (zie hoofdstuk 2.2. over de kredietaanvragen). De persoonlijke diensten (1,4 %), de vrije beroepen (2 %) en de bouw (2 %) zijn de sectoren met de laagste weigeringspercentages. Van alle kredietweigeringen binnen de sectoren zijn de sterkst vertegenwoordigde sectoren de kleinhandel (23,1 %), de horeca (15,7 %) en de vrije beroepen (13,6 %).

De kleinhandel en de horeca zijn dus oververtegenwoordigd bij de kredietweigeringen, aangezien ze 11,1 % en 7,2 % van de kredietaanvragen vertegenwoordigen. De vrije beroepen, die goed zijn voor een kwart van de kredietaanvragen, zijn daarentegen sterk ondervertegenwoordigd bij de weigeringen (13,6 %).

Grafiek 2.3.3. Kredietweigering per sector

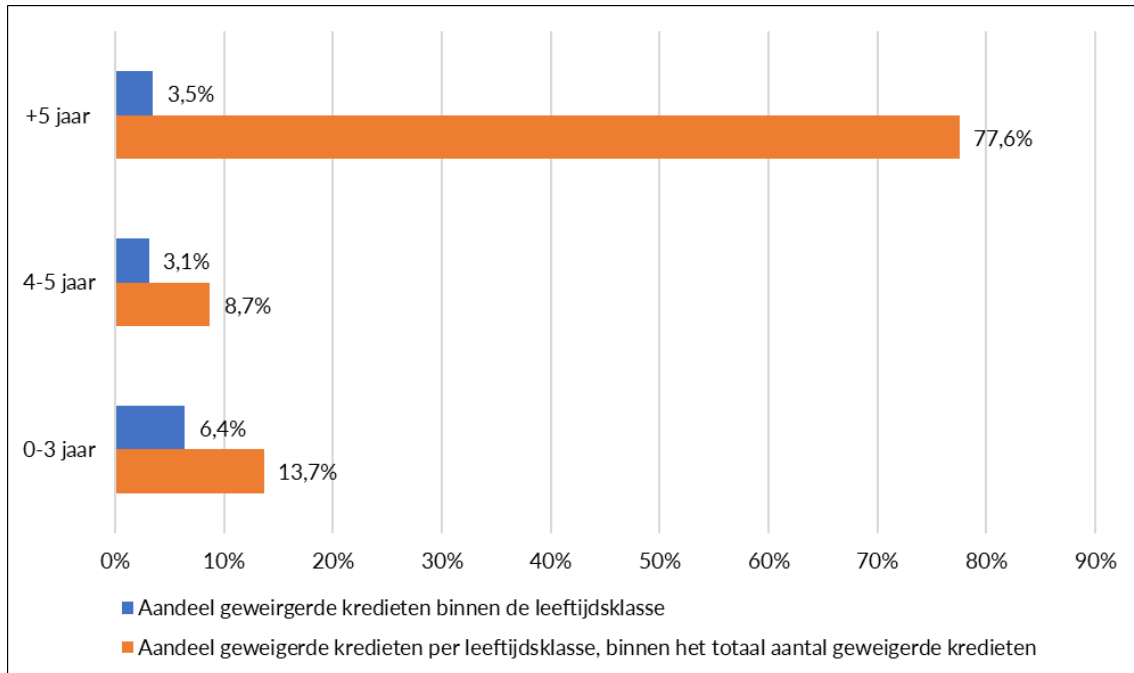
In %.

Bron: FOD Economie.

Ten slotte blijkt uit de uitsplitsing per leeftijdsklasse dat jonge ondernemingen (tussen 0 en 3 jaar) het meest aan een kredietweigering worden blootgesteld met een resultaat van 6,4 % tegenover 3,1 % voor ondernemingen van 4 tot 5 jaar en 3,5 % voor ondernemingen van meer dan 5 jaar. Van alle weigeringen zijn de ondernemingen van meer dan 5 jaar ook het meest vertegenwoordigd met 77,6 %, gevolgd door de ondernemingen van 0 tot 3 jaar met 13,7 % en ten slotte die van 4 tot 5 jaar met 8,7 %.

Grafiek 2.3.4. Kredietweigering per leeftijdsklasse van de onderneming
In %.

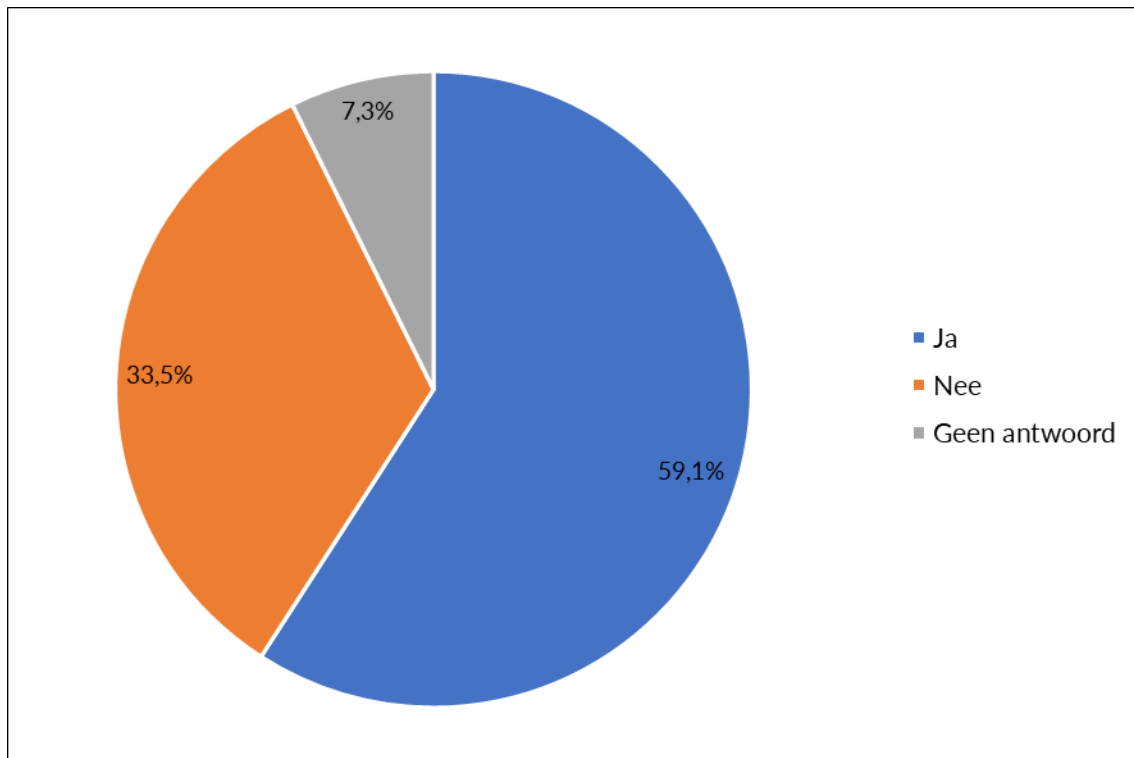

Bron: FOD Economie.

Bent u geïnformeerd over de redenen voor een kredietweigering?: analyse van de antwoorden op de vraag 3.2. van de enquête

Uit de resultaten van de enquête blijkt dat een op de drie kmo's (33,5 %) geen uitleg heeft gekregen over de redenen voor de kredietweigering, terwijl 59,1 % wel uitleg heeft gekregen en 7,3 % de vraag niet heeft beantwoord. Dat percentage ondernemingen dat geen uitleg heeft gekregen is hoog, aangezien kredietgevers en kredietbemiddelaars volgens de wet verplicht zijn kredietnemers te informeren over de redenen voor een kredietweigering. Die resultaten bevestigen de conclusie van de studie van de Union des Classes Moyennes (UCM). Ze stelt vast dat weigeringen niet worden gemotiveerd en concludeert dat banken moeten voldoen aan de wettelijk voorgeschreven motiveringsplicht.

Grafiek 2.3.5. Antwoorden op de vraag: "Bent u geïnformeerd over de redenen voor een kredietweigering?"

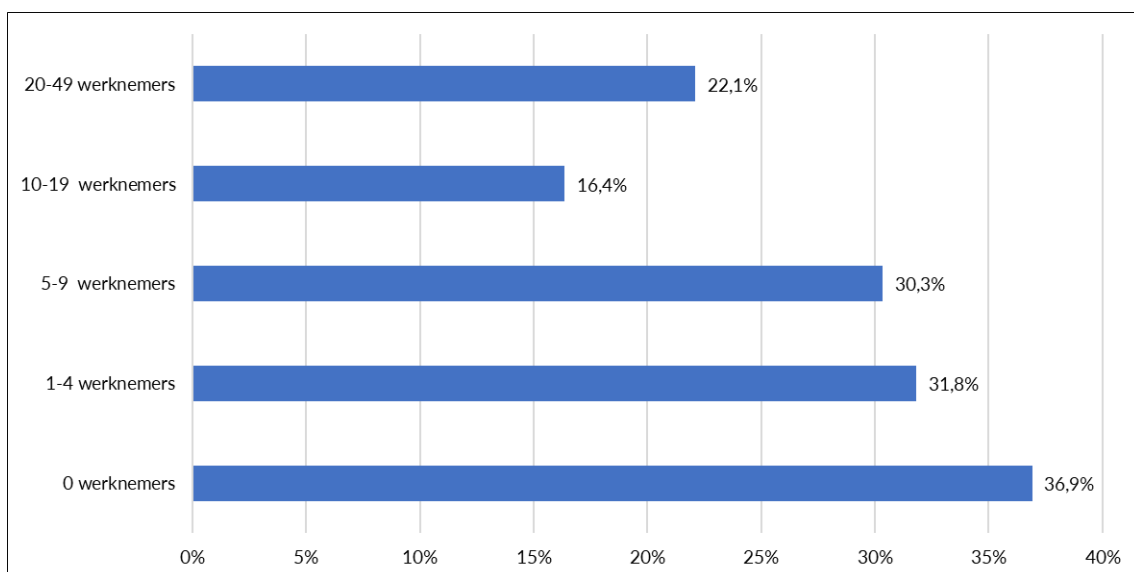

Bron: FOD Economie.

Uit de uitsplitsing per grootteorde blijkt dat meer dan 30 % van de ondernemingen met minder dan 10 werknemers geen informatie heeft gekregen, tegenover 16,4 % en 22,1 % van de ondernemingen met 10-19 en 20-49 werknemers. Volgens de resultaten van de enquête krijgen kleinere ondernemingen dus minder vaak uitleg over hun kredietweigering.

Grafiek 2.3.6. Percentage kmo's dat geen informatie heeft gekregen na een kredietweigering

In %.

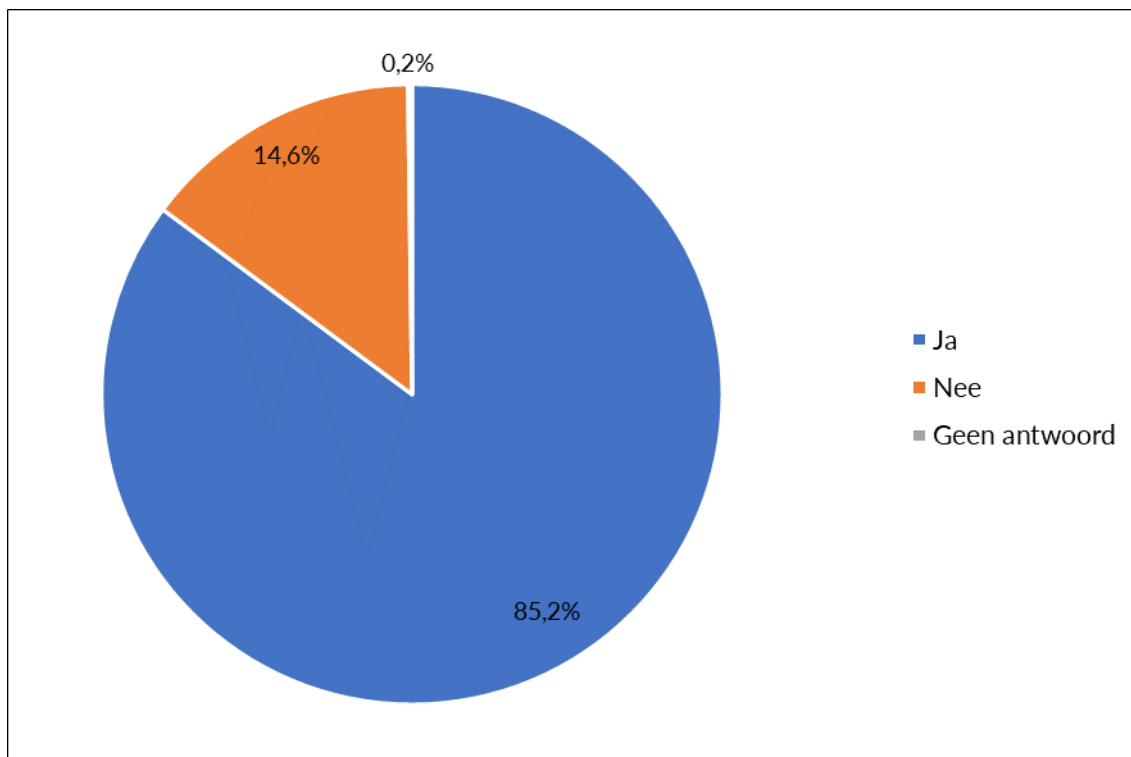

Bron: FOD Economie.

Was de informatie over de redenen van de kredietweigering duidelijk geformuleerd?: analyse van antwoorden op de vraag 3.3 van de enquête

Uit de enquête blijkt dat 85 % van de ondernemingen die informatie hebben gekregen over de redenen voor de weigering van hun kredietaanvraag, van mening is dat die informatie op een verstaanbare manier was geformuleerd. Toch is bijna 15 % van mening dat dit niet het geval was.

Grafiek 2.3.7. Antwoorden op de vraag: "Was de informatie over de redenen van de kredietweigering duidelijk geformuleerd?"

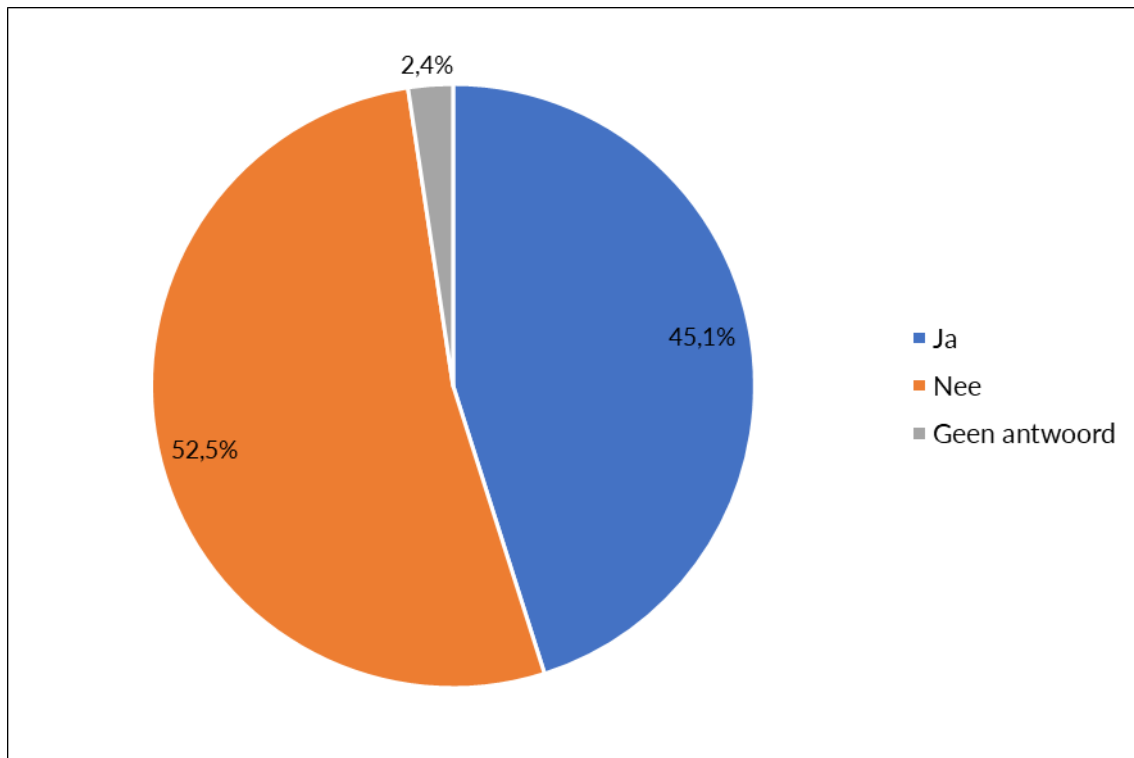

Bron: FOD Economie.

Was de informatie over de redenen van de kredietweigering nuttig?: analyse van de antwoorden op de vraag 3.4 van de enquête

Anderzijds zijn de resultaten meer gemengd wat het nut van die informatie betreft: meer dan de helft (52,5 %) van de kmo's is van mening dat die informatie niet nuttig was, terwijl 45,1 % van mening is dat ze wel nuttig was en 2,4 % de vraag niet beantwoordt. Gezien het kleine aantal respondenten is het niet mogelijk om representatieve tendensen waar te nemen door de resultaten verder uit te splitsen.

Grafiek 2.3.8. Antwoorden op de vraag: “Was de informatie over de redenen van de kredietweigering nuttig?”

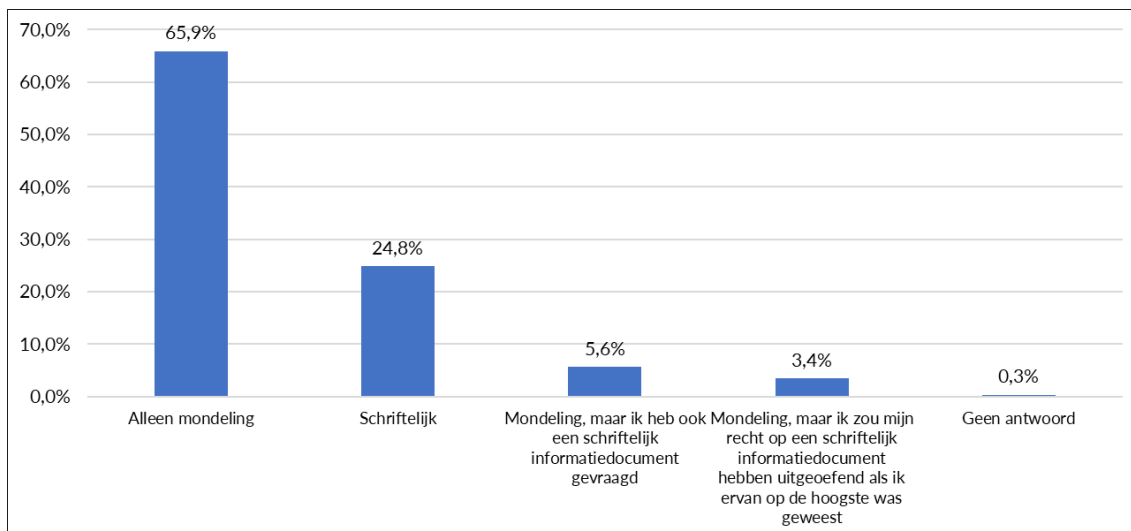

Bron: FOD Economie.

Hoe bent u geïnformeerd?: analyse van de antwoorden op vraag 3.5. van de enquête

75 % van de kmo's wordt mondeling geïnformeerd wanneer hun krediet wordt geweigerd, tegenover 25 % schriftelijk. Dat is niet in strijd met de wettelijke voorschriften die kredietgevers en kredietbemiddelaars niet verplichten om die informatie schriftelijk mee te delen. Het ontbreken van een schriftelijk document maakt het voor bepaalde instellingen, zoals de FSMA en de interne controleorganen van de verschillende banken, echter onmogelijk om hun controletaak uit te voeren.

Grafiek 2.3.9. Antwoorden op de vraag: "Hoe bent u geïnformeerd?"

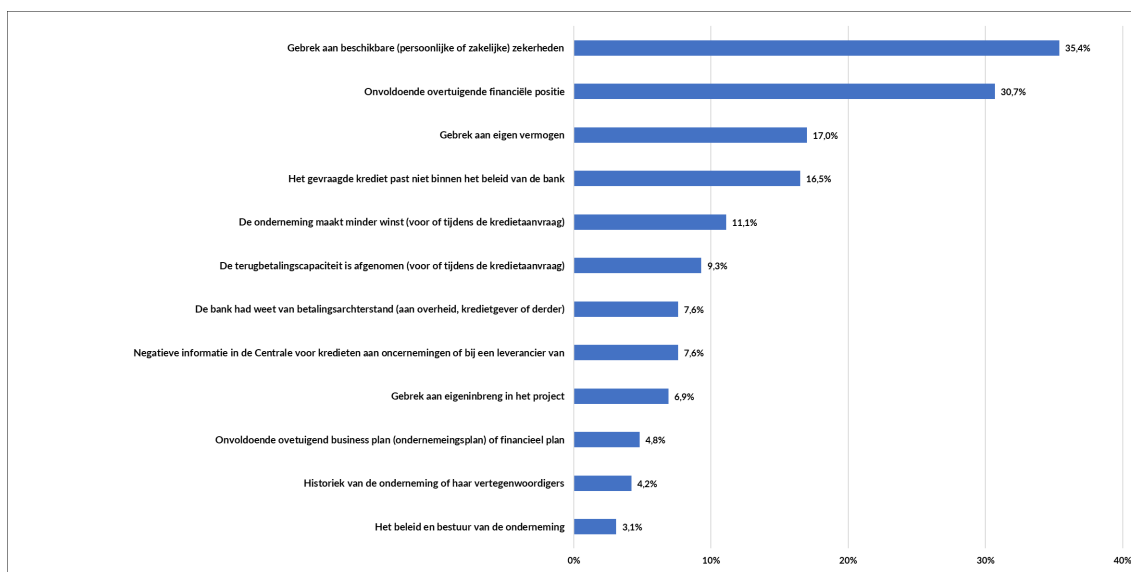

Bron: FOD Economie.

Wat zijn de redenen die de bank aangeeft om een kredietweigering te motiveren: analyse van de antwoorden op de vraag 3.6. van de enquête

De voornaamste redenen om een kredietweigering aan kmo's te motiveren, zijn onvoldoende beschikbare (persoonlijke of zakelijke) zekerheden (35,4 %), onvoldoende overtuigende financiële positie (30,7 %), onvoldoende eigen vermogen (17 %) en het doel van het krediet dat niet in overeenstemming is met het beleid van de kredietgever (16,5 %). In de grafiek 2.3.10 staan alle redenen die banken aanvoeren om een kredietweigering te motiveren. Gezien het kleine aantal respondenten is het niet mogelijk om representatieve tendensen waar te nemen door de resultaten verder uit te splitsen.

Grafiek 2.3.10. Wat zijn de redenen die de bank aangeeft om een kredietweigering te motiveren

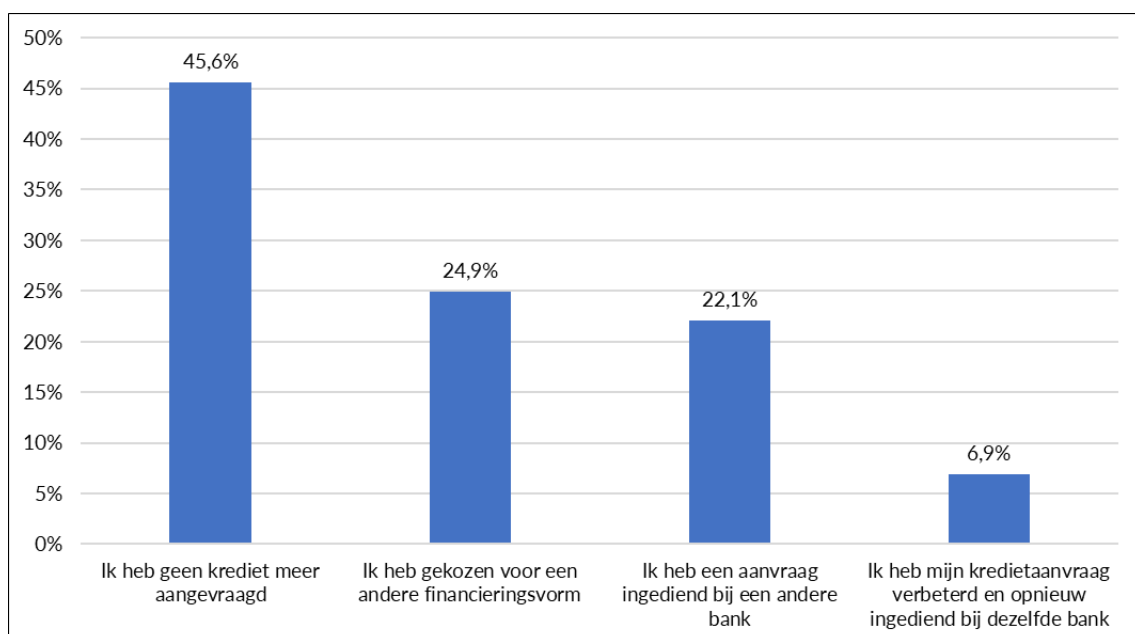
Bron: FOD Economie.

In geval dat de kredietaanvraag werd afgewezen, welke stappen heeft u ondernomen?: analyse van de antwoorden op de vraag 3.7 van de enquête

Uit de resultaten van de enquête blijkt dat bijna de helft van de kmo's (45,6 %) na een kredietweigering geen krediet meer aanvraagt, een kwart kiest voor een andere financieringsvorm en een vijfde (22,1 %) een aanvraag indient bij een andere bank. Minder dan een op de tien kmo's doet opnieuw een aanvraag bij dezelfde bank nadat ze is verbeterd.

Ondernemingen met meer dan 10 werknemers zijn het meest geneigd om opnieuw een aanvraag in te dienen bij dezelfde bank nadat ze is herwerkt. Ondernemingen met minder dan 10 werknemers zijn sneller geneigd om helemaal geen nieuwe aanvraag in te dienen na een weigering. Ook starters hebben over het algemeen de neiging om geen verdere stappen te ondernemen na een kredietweigering.

Grafiek 2.3.11. Welke stappen heeft u ondernomen na de kredietweigering

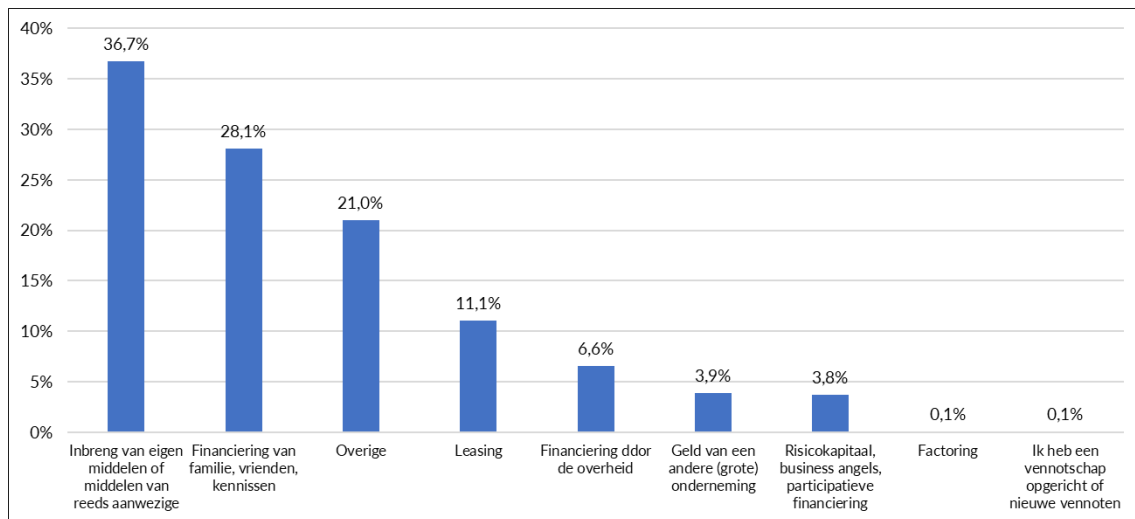

Bron: FOD Economie.

Van de kmo's die hun kredietaanvraag opnieuw indienen bij een andere bank, krijgen uiteindelijk meer dan 4 op de 5 (81,5 %) het krediet. Het verbeterde dossier opnieuw indienen bij dezelfde bank levert meer gemengde resultaten op: het krediet wordt slechts in 2 van de 5 gevallen (41,1 %) verkregen.

Van de kmo's die een beroep doen op een andere financieringsvorm, doet het merendeel een beroep op 'persoonlijke' financiering: 36,7 % gebruikt eigen middelen of die van bestaande vennoten en 28,1 % krijgt financiering van vrienden en familie. 21 % maakt gebruik van een andere financieringsvorm waarvan de aard niet wordt gespecificeerd. In een op de tien gevallen wordt ook gebruikgemaakt van leasing. Anderzijds zijn financiering door de overheid of het gebruik van risicokapitaal of 'business angels' niet erg frequente financieringsalternatieven voor het banksysteem.

Grafiek 2.3.12. Andere financieringsvormen na de kredietweigering

Bron: FOD Economie.

2.4. Kredietverlening

Ter herinnering, uit de resultaten van de enquête blijkt dat 95,1 % van de kredietaanvragen die sinds 1 maart 2014 zijn ingediend, werd aanvaard, terwijl 3,6 % werd geweigerd en 1,3 % van de dossiers op het ogenblik van de enquête nog in afwachting was van een beslissing.

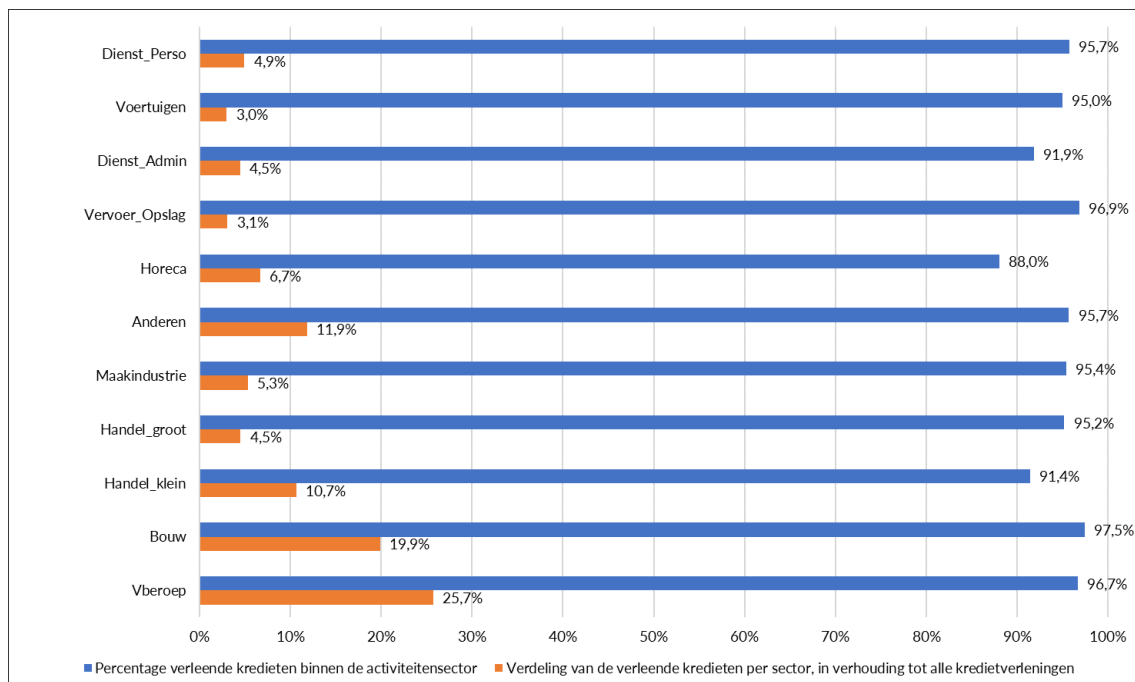
De volgende vragen hebben specifiek betrekking op de kredietverlening. Ze werden dus alleen gesteld aan ondernemingen die een kredietaanvraag hebben ingediend en een krediet hebben verkregen. Het gaat 9.026 respondenten, met een gewicht van 95,1 % in de populatie van de enquête.

Bent u geconfronteerd met een weigering van het krediet waarvan het bedrag wordt vermeld in vraag 2.4?: analyse van de antwoorden op de vraag 2.7. van de enquête

Zeer logisch, gezien de analyse van de percentages kredietweigeringen (zie hoofdstuk 2.3.), is de horeca de sector met het laagste percentage verleende kredieten (88 %). Voor alle andere sectoren ligt het aanvaardingspercentage boven 90 %. De horeca is ook de sector met het hoogste percentage kredieten in afwachting van een beslissing (4 %), een percentage dat driemaal hoger ligt dan het gemiddelde. Dat zou kunnen wijzen op een langere behandelingstijd voor dossiers die worden ingediend door ondernemingen uit de horecasector.

Grafiek 2.4.1. Kredietverlening per activiteitssector

In %.

Bron: FOD Economie.

Evenzo blijkt uit de uitsplitsing per leeftijdsklasse dat jonge ondernemingen van maximaal 3 jaar het laagste aanvaardingspercentage hebben, hoewel het resultaat meer dan 90 % bedraagt (90,4 %) tegenover meer dan 95 % voor de andere ondernemingen: 95,4 % voor ondernemingen van meer dan 5 jaar en 96,3 % voor ondernemingen van 4 tot 5 jaar.

Wat de uitsplitsing per rechtsvorm en geslacht betreft, is er geen significant verschil tussen het aanvaardingspercentage van aanvragen die werden ingediend door natuurlijke personen en door rechtspersonen (respectievelijk 95,4 % en 94,9 %). Het percentage aanvaarde kredieten is iets hoger voor mannen (95,8 %) dan voor vrouwen (94,5 %). Dat kan in tegenspraak lijken met het ook iets hogere percentage geweigerde kredieten bij mannen dan bij vrouwen: dat komt doordat het aandeel dossiers in afwachting van een beslissing hoger is bij vrouwen, waardoor zowel het percentage verleende als geweigerde kredieten in de resultaten van de enquête lager is.

Welk kredietbedrag heeft u verkregen?: analyse van de antwoorden op de vraag 4.1. van de enquête

Die vraag is van toepassing op alle ondernemingen die een krediet hebben aangevraagd en waarvan het krediet niet geweigerd werd.

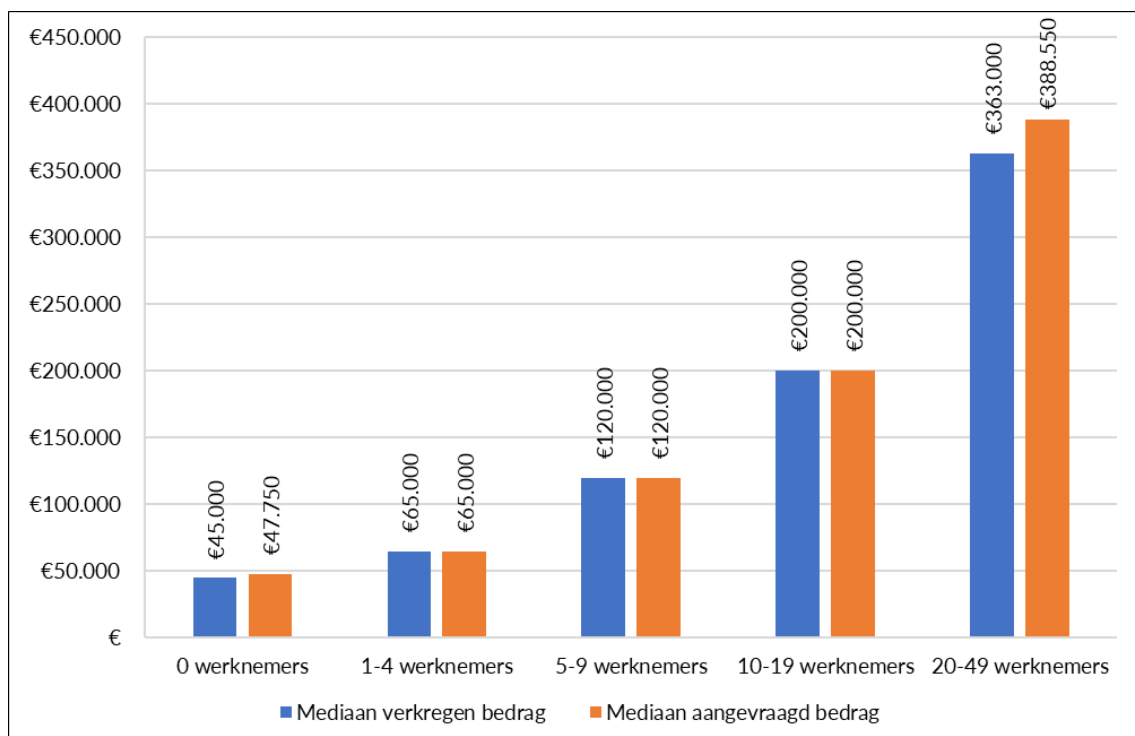
Uit de antwoorden van de respondenten blijkt dat het mediaan verkregen bedrag van de kredieten op 150.000 euro ligt, wat evenveel is als het mediaan aangevraagd bedrag. Een verdeling volgens

grootteorde toont aan dat grote bedrijven ook grotere kredieten verkrijgen. Bij eenmanszaken ligt het mediaan verkregen bedrag op 45.000 euro terwijl dat bij ondernemingen met 20-49 werknemers op 363.000 euro ligt. Bij die twee grootteorden ligt het mediaan verkregen bedrag ietsje lager dan het aangevraagd bedrag. Het mediaan aangevraagd bedrag bedraagt respectievelijk 47.750 en 388.550 euro. Bij de andere grootteorden is het mediaan aangevraagd bedrag gelijk aan het mediaan verkregen bedrag.

Rechtspersonen verkregen een mediaan krediet van 169.900 euro, een pak hoger dan bij de natuurlijke personen: 30.000 euro. Binnen de natuurlijke personen is er een verschil tussen de mannen en de vrouwen. Mannen krijgen mediaan 31.253,99 euro, bij vrouwen 26.500 euro (er waren wel minder dan 300 respondenten bij de vrouwen). Die verkregen bedragen liggen iets lager dan hun aangevraagde bedragen: mannen vroegen 33.000 euro aan, vrouwen 26.700 euro. Een verdeling volgens activiteit vertoont geen opvallende resultaten.

Grafiek 2.4.2. Mediaan bedrag verkregen krediet

In euro.

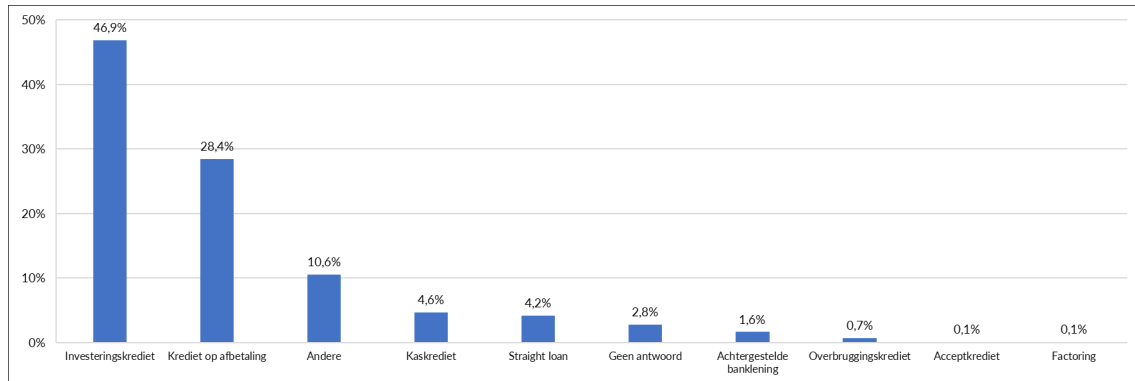
Bron: FOD Economie.

Welke type kredietbedrag heeft u verkregen?:analyse van de antwoorden op de vraag 4.2 van de enquête

Het investeringskrediet is de meest verkregen kredietvorm met bijna de helft van alle kredieten. Krediet op afbetaling volgt op een tweede plaats met 28,4 %. De categorie "andere" is goed voor 10 % van alle verkregen kredieten. Overbruggingskrediet, acceptkrediet en factoring zijn de minst gebruikte vormen van krediet. De verdeling is nagenoeg dezelfde als de verdeling van de aangevraagde kredietsoorten.

Grafiek 2.4.3. Type verkregen krediet

In %.

Bron: FOD Economie.

Hoe groter de onderneming, hoe groter de kans dat ze voor een investeringskrediet kiest. Net hetzelfde geldt voor de straight loan. Krediet op afbetaling daarentegen wordt minder populair naarmate de onderneming groter is.

Factoring wordt vaak voorgesteld als een oplossing om de liquiditeit van de cashflow van de onderneming te verbeteren, maar wordt slechts door een zeer klein aantal respondenten gebruikt.

Tabel 2.2. Type verkregen krediet per grootteklasse van ondernemingen

	0 werknemers	1-4 werknemers	5-9 werknemers	10-19 werknemers	20-49 werknemers	Eindtotaal
Factoring	0,0 %	0,1 %	0,2 %	0,6 %	0,6 %	0,1 %
Krediet op afbetaling	33,1 %	25,5 %	17,9 %	16,2 %	13,6 %	28,4 %
Acceptkrediet	0,0 %	0,2 %	0,0 %	0,0 %	0,1 %	0,1 %
Investeringskrediet	43,1 %	49,0 %	58,4 %	58,1 %	54,2 %	46,9 %
Kaskrediet	4,3 %	5,0 %	4,4 %	4,0 %	8,7 %	4,6 %
Overbruggingskrediet	0,7 %	0,5 %	1,2 %	0,7 %	0,9 %	0,7 %
Achtergestelde banklening	1,0 %	2,8 %	1,4 %	1,1 %	0,8 %	1,6 %
Straight loan	3,2 %	4,0 %	7,5 %	10,6 %	13,3 %	4,2 %
Andere	11,8 %	10,2 %	6,6 %	6,2 %	6,0 %	10,6 %
Geen antwoord	2,8 %	2,9 %	2,5 %	2,4 %	1,9 %	2,8 %
Eindtotaal	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

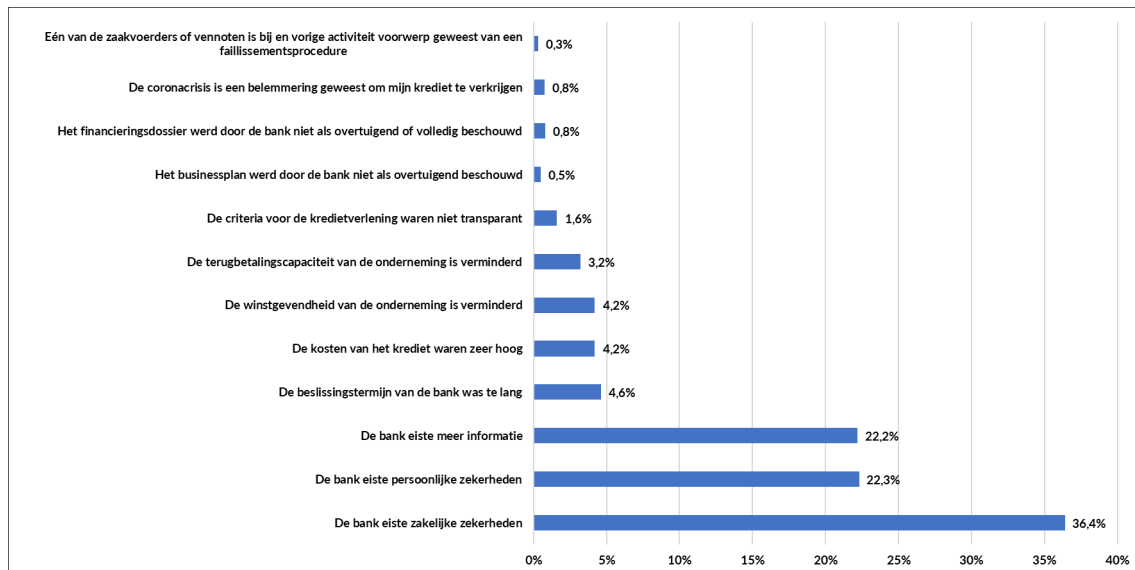
Bron: FOD Economie.

In welke mate heeft u, in het kader van het verkrijgen van het krediet, één of meer van onderstaande problemen ondervonden?: analyse van de antwoorden op de vraag 4.3. van de enquête

De belangrijkste beperkingen die de respondenten ondervinden bij het verkrijgen van een krediet is het feit dat de bank zakelijke zekerheden (36,4 %), persoonlijke zekerheden (22,3 %) en aanvullende informatie (22,2 %) eist (zie hoofdstuk 2.5. over de waarborgen en wederbeleggingsvergoedingen). Alle andere moeilijkheden (duur van de beslissing, kosten van het krediet, gebrek aan transparantie van de criteria voor de kredietverlening, vermindering van de terugbetalingscapaciteit van de onderneming enz.) komen veel minder vaak voor, aangezien ze in minder dan 5 % van de gevallen worden vermeld. Uit die resultaten blijkt het belang dat banken hechten aan het verkrijgen van zekerheden, maar ook aan het voldoen aan hun wettelijke verplichting om informatie te verzamelen om de haalbaarheid van het project te beoordelen.

Grafiek 2.4.4. Beperkingen bij het verkrijgen van een krediet

In %.

Bron: FOD Economie.

De eis van zekerheden en informatie is het belangrijkste, ongeacht hoe de resultaten worden uitgesplitst. Toch zijn er enkele verschillen. Ten eerste eisen banken vaker zakelijke zekerheden van grotere ondernemingen (met ten minste 10 werknemers) en van ondernemingen die meer dan 5 jaar bestaan, terwijl de tendens omgekeerd is voor persoonlijke zekerheden. Persoonlijke zekerheden blijken iets meer gebruikt te worden voor kleinere (minder dan 10 werknemers) en jongere (jonger dan 5 jaar) ondernemingen.

De sectoren van de persoonlijke diensten en de kleinhandel maken het vaakst melding van beperkingen in verband met de eis van zekerheden, persoonlijke of zakelijke, voor het verkrijgen van hun krediet.

Bij de sectoranalyse is het verder interessant om op te merken dat bijna 6 % van de ondernemingen uit de horecasector de beslissingstermijn van de bank als een belemmering beschouwt. Hoewel dat een hoger dan gemiddeld resultaat is, voelen andere sectoren zoals de bouw (7 %) dat nog meer. De resultaten voor de horeca moeten echter worden gezien in het licht van het percentage kredietaanvragen dat nog in behandeling was op het ogenblik dat de enquête werd ingevuld.

Wat de rechtsvorm en het geslacht betreft, zijn er geen significante verschillen tussen rechtspersonen en natuurlijke personen wat de eis van zekerheden en informatie betreft. Anderzijds worden vrouwen vaker dan mannen geconfronteerd met de eis van persoonlijke zekerheden (29,2 % tegenover 20,9 %) en aanvullende informatie (24,7 % tegenover 20,2 %).

Ten slotte ondervinden starters meer belemmeringen dan oudere ondernemingen met betrekking tot hun financiële draagkracht en de geloofwaardigheid van het financieringsdossier.

Die resultaten bevestigen de analyse van UCM, waarin wordt benadrukt dat meer dan de helft van de ondernemingen van mening is dat de door de banken gevraagde waarborgen niet in verhouding staan tot het project. UCM vraagt ook dat:

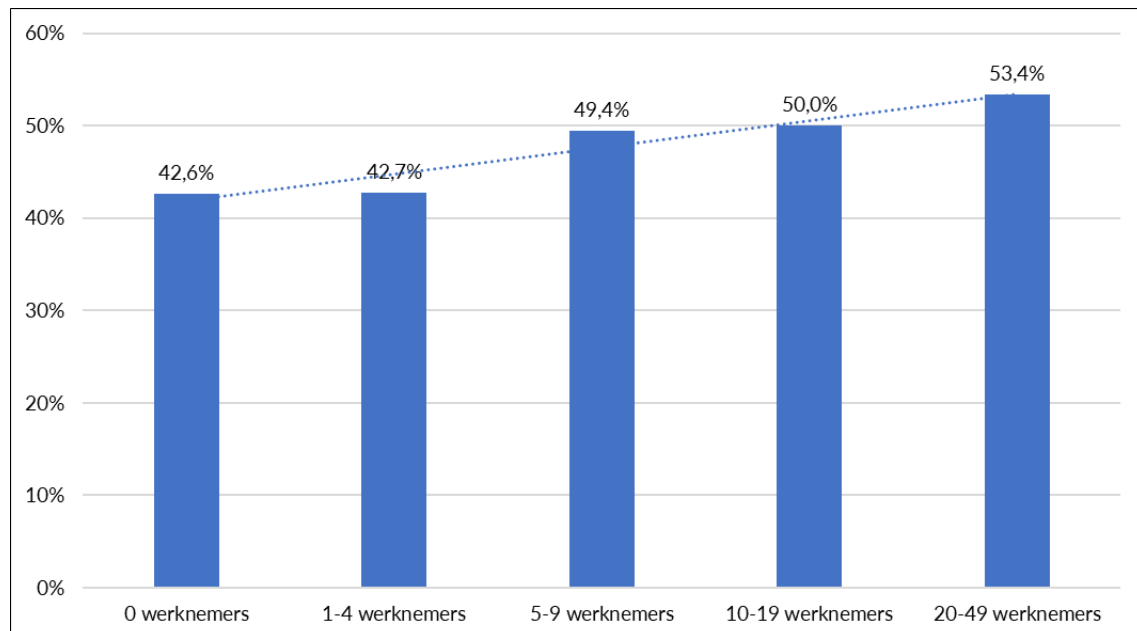
- de banken bij voorrang gebruik maken van waarborgsystemen van de overheid, alvorens persoonlijke waarborgen te vragen,
- het percentage van de inbreng in de praktijk wordt verlaagd.

Op het moment van de kredietaanvraag, heeft de bank u een schriftelijke toelichting gegeven over de verschillende soorten kredieten die voor u geschikt kunnen zijn? Heeft ze u informatie gegeven over de overheidsregelingen ter bevordering van de toegang tot financiering voor uw onderneming?: analyse van de antwoorden op de vraag 4.4. van de enquête

Het geven van de schriftelijke toelichting is een wettelijke verplichting voor kredietgevers en kredietbemiddelaars. Uit de enquête blijkt echter dat bijna de helft (45,2 %) van de kmo's die toelichting niet ontvangt op het ogenblik van de kredietaanvraag, terwijl 43,6 % ze wel ontvangt (11,2 % heeft niet geantwoord). Ondernemingen met meer dan 5 werknemers lijken ze vaker te ontvangen dan kleinere ondernemingen.

Op sectorniveau blijkt uit de enquête dat alleen de horecasector deze toelichting in meer dan de helft van de gevallen (53,9 %) ontvangt, terwijl de sector van de handel in voertuigen ze het minst vaak ontvangt (minder dan 2 van de 5 gevallen).

Grafiek 2.4.5. Ondernemingen die de schriftelijke toelichting hebben ontvangen

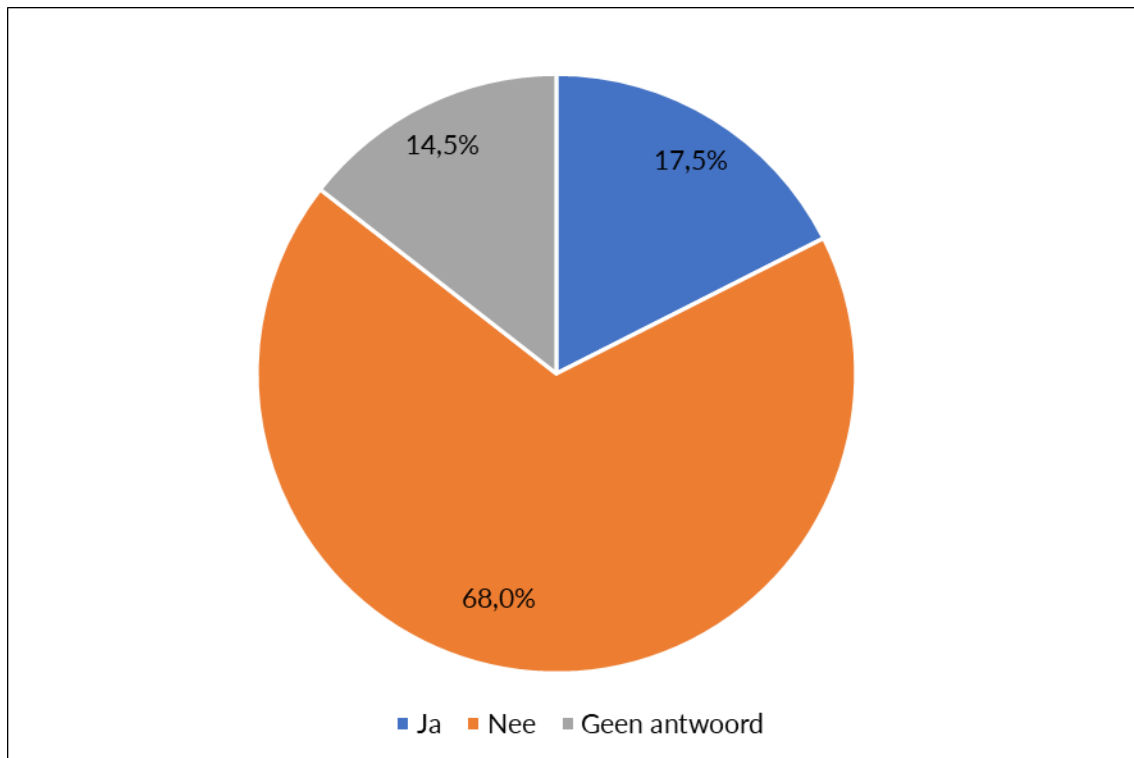

Bron: FOD Economie.

Een grote meerderheid (81,7 %) van de ondernemingen die deze schriftelijke toelichting daadwerkelijk ontvangen, vindt die nuttig. Vermeldenswaardig is ook dat bijna 90 % van de starters die toelichting als nuttig beschouwt, d.w.z. aanzienlijk meer dan ondernemingen met meer dan drie jaar ervaring.

Ten slotte blijkt uit de enquête dat 68 % van de kmo's bij hun kredietaanvraag geen informatie ontvangt over overheidsregelingen die de toegang tot financiering moeten bevorderen, wat in strijd is met de wet die banken verplicht om dergelijke informatie te verstrekken.

Grafiek 2.4.6. Antwoorden op de vraag "Heeft de bank u informatie verstrekt over overheidsregelingen om de toegang tot financiering voor uw bedrijf te bevorderen?"

Bron: FOD Economie.

Verdere analyse brengt een significant verschil in behandeling volgens de grootte van de onderneming aan het licht. Volgens de enquêtegegevens was namelijk slechts 16 % van de ondernemingen met maximaal vier werknemers ingelicht over de bestaande overheidsregelingen, tegenover 25 % van de ondernemingen met ten minste vijf werknemers.

Op sectoraal niveau zijn de horeca (26,6 %), de autohandel (25,2 %), de industrie (23,6 %) en de groothandel (22,5 %) het vaakst ingelicht over die overheidsregelingen om de toegang tot financiering te bevorderen.

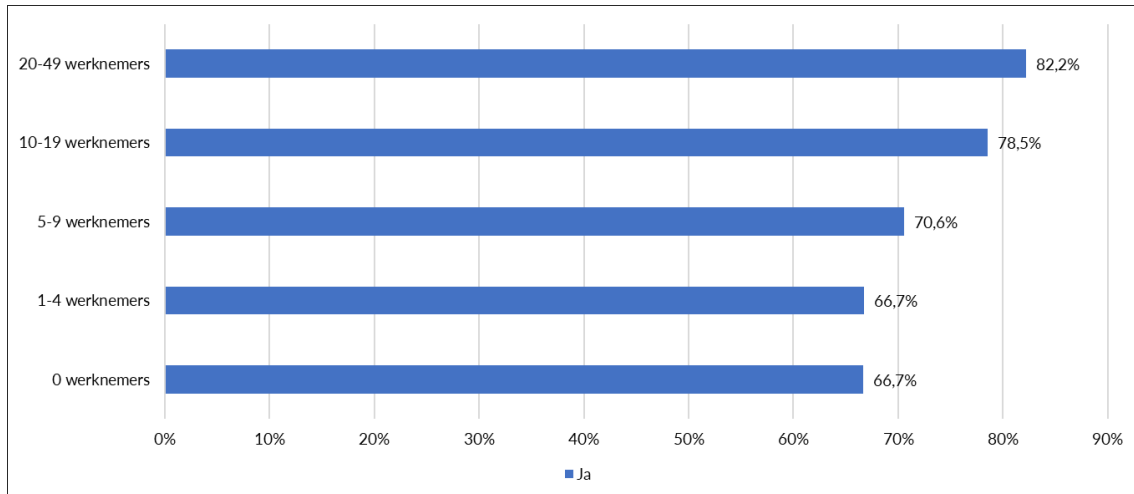
Hebt u met de bank kunnen onderhandelen over het soort krediet dat u bent aangegaan of over de voorwaarden van het krediet?: analyse van de antwoorden op de vraag 4.6. van de enquête

Wat de onderhandelingscapaciteit voor het verkrijgen van krediet betreft, is 67,7 % van de kmo's van mening dat zij het soort krediet en de kredietvoorwaarden met de bank hadden kunnen onderhandelen of bespreken, 22,6 % kon dat niet en 9,7 % heeft niet geantwoord. Die situatie is slechts in geringe mate veranderd sinds de bevindingen van de vorige enquête¹, toen 63 % van de respondenten van mening was dat zij met de bank hadden kunnen onderhandelen, en 37 % die mogelijkheid niet had.

Als die resultaten worden uitgesplitst naar grootteorde, blijkt dat de onderhandelingscapaciteit toeneemt met de grootte van de onderneming, een bevinding die vergelijkbaar is met die uit het vorige onderzoek. Ongeveer 8 op de 10 bedrijven met 10 of meer werknemers hebben onderhandelingsmacht, tegenover iets minder dan 7 op de 10 bedrijven met 4 of minder werknemers.

¹ Kmo-observatorium, Evaluatieverslag over de wet van 21 december 2013 op de kmo-financiering de gedragscode tussen de kmo's en de kredietsector, februari 2017, p. 8:
<https://economie.fgov.be/nl/publicaties/evaluatieverslag-over-de-wet>

Grafiek 2.4.7. Onderhandelingscapaciteit per grootteorde
In %.

Bron: FOD Economie.

Uit een uitsplitsing per sector blijkt dat de industrie (76,7 %), de groothandel (74,6 %), de vrije beroepen (71,9 %) en de categorie "overige" (71,6 %) het vaakst kredietvoorwaarden met de bank bespreken. Omgekeerd was de sector persoonlijke diensten met 53,1 % de sector waar bespreking ervan het minst vaak mogelijk was. Met de mogelijkheid om in 65 % van de gevallen met de bank te onderhandelen, bevindt de horecasector zich net onder het gemiddelde.

Uit een uitsplitsing naar rechtsvorm blijkt dat rechtspersonen meer met de bank onderhandelen dan natuurlijke personen, namelijk respectievelijk 70,8 % en 61,5 %. Uit een analyse naar de leeftijd van de onderneming blijkt dat ondernemingen die meer dan 5 jaar bestaan, vaker met de bank onderhandelen (69,1 %) dan jongere ondernemingen (tussen 60 en 62 %). Het verschil tussen de resultaten voor mannen en vrouwen is niet significant.

Vindt u achteraf gezien de voorwaarden van het verkregen krediet begrijpelijk? Vindt u dat de voorwaarden voor de kredietverlening u vooraf zijn uitgelegd?: analyse van de antwoorden op vraag 4.7. en vraag 4.8. van de enquête

Volgens de resultaten van de enquête vinden meer dan 8 op 10 ondernemingen de voorwaarden voor hun kredietverlening begrijpelijk, alle grootteorden samen. Er moet echter worden opgemerkt dat hoe kleiner de onderneming is, hoe groter de kans is dat zij de voorwaarden voor hun kredietverlening onbegrijpelijk vindt: dat is het geval voor 2,6 % van de ondernemingen die tussen 20 en 49 werknemers in dienst hebben, tegenover 7,6 % van de eenmanszaken. Het aandeel van de ondernemingen die de voorwaarden voor kredietverlening begrijpelijk vinden, is sinds de vorige enquête in 2016⁽⁹⁸⁾ niet noemenswaardig veranderd.

Drie vierde van de kmo's geeft aan dat zij vooraf toelichting hebben gekregen over de voorwaarden voor kredietverlening. Dat is een verbetering ten opzichte van de situatie in 2016, toen slechts twee derde (64 %) van de ondernemingen van mening was dat zij informatie hadden ontvangen over de kredietvoorwaarden².

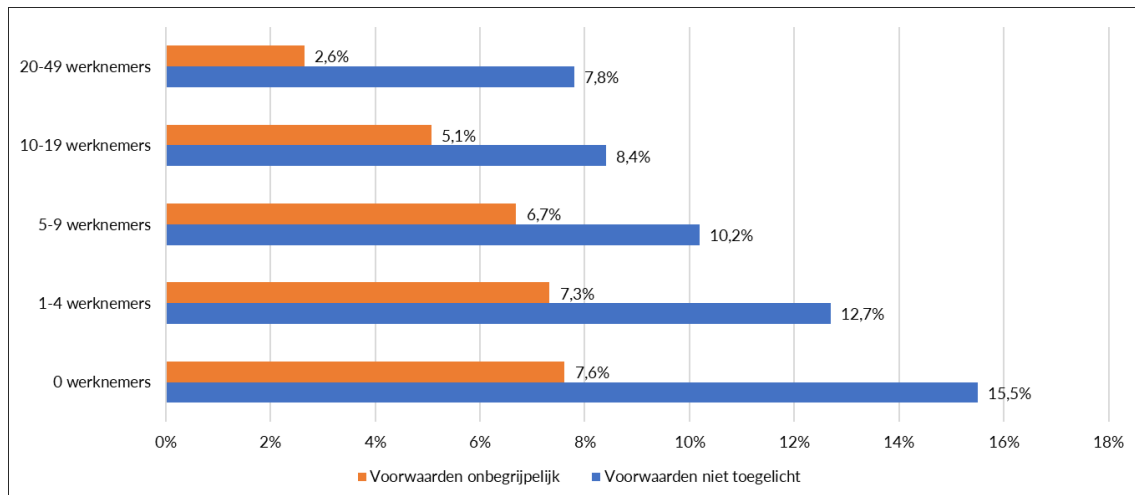
De vastgestelde verschillen met betrekking tot de grootte van de onderneming komen ook in dat geval tot uiting, zodat kan worden geconcludeerd dat het informatieniveau toeneemt met de grootte van de onderneming. 15,5 % van de eenmanszaken geeft aan vooraf geen toelichting te hebben gekregen, tegenover 7,8 % van de ondernemingen met 20 tot 49 werknemers.

Ook zelfstandige "natuurlijke personen" lijken meer moeite te hebben om de toekenningsvoorwaarden te begrijpen dan vertegenwoordigers van rechtspersonen, aangezien

² Ibid., p.

respectievelijk 8,3 % en 6,7 % van hen mening is dat die voorwaarden niet begrijpelijk zijn. Met een percentage van 9,8 % vinden meer vrouwen dan mannen (7,8 %) dat de voorwaarden voor kredietverlening niet begrijpelijk zijn.

Grafiek 2.4.8. Ontvangst en begrip van de voorwaarden voor de kredietverlening
In %.

Bron: FOD Economie.

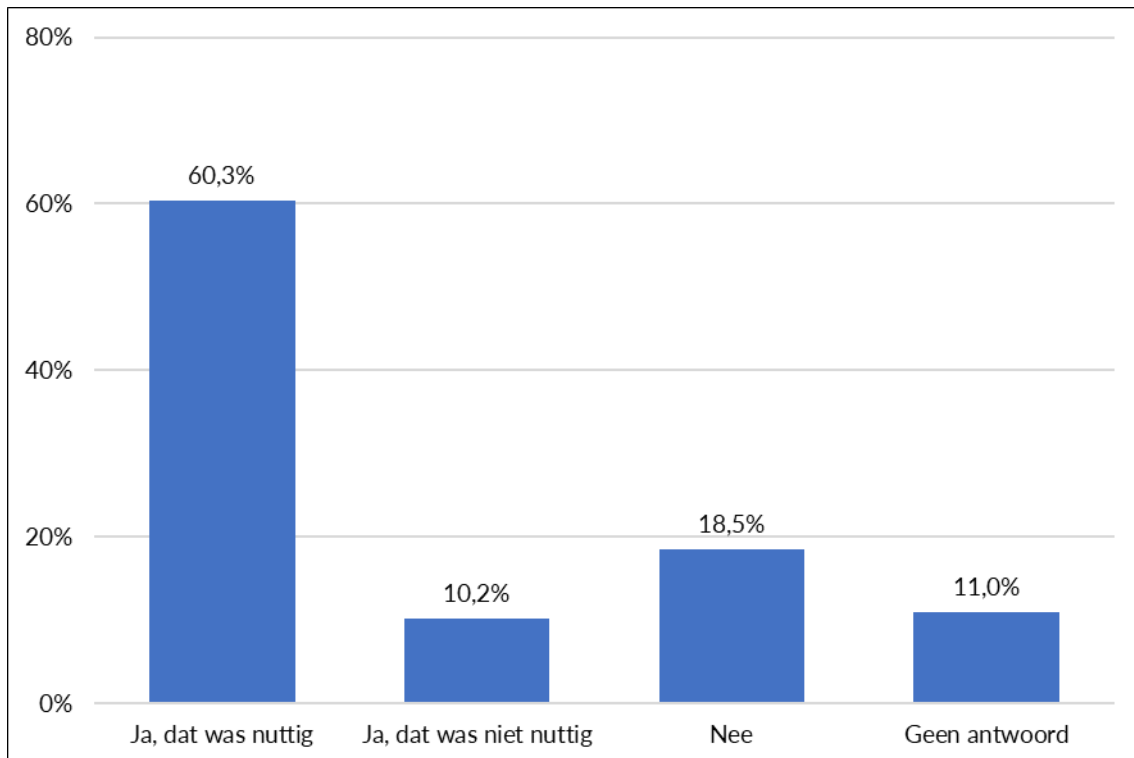
Van de jongere ondernemingen, die minder dan drie jaar bestaan, vindt meer dan één op de tien dat de voorwaarden voor kredietverlening onbegrijpelijk zijn, tegenover 7 % of minder voor ondernemingen die vier jaar of langer bestaan.

Uit de uitsplitsing per sector blijkt dat ondernemingen in de bouwsector het minst vaak toelichting krijgen over de kredietvoorwaarden. Ondernemingen in de groothandel en vrije beroepen kregen daarentegen het vaakst toelichting.

Op het moment van het kredietaanbod, heeft de bank u een ontwerp kredietovereenkomst aangeboden? Bevatte die ontwerp kredietovereenkomst een summier informatiedocument zodat zonder veel moeite de belangrijkste punten van de overeenkomst duidelijk waren?: analyse van de antwoorden op de vraag 4.9. van de enquête

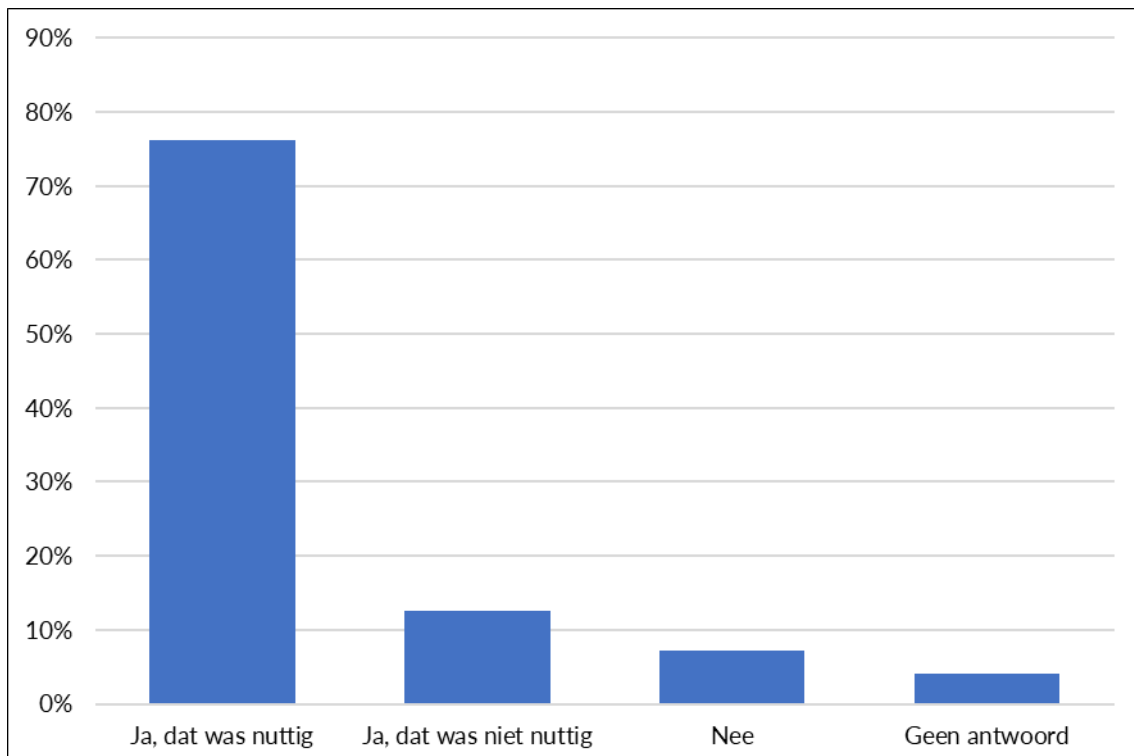
Uit de enquête blijkt dat de meeste kmo's (70,5 %) een exemplaar van de kredietovereenkomst ontvangen. Toch krijgt bijna 1 op 5 (18,5 %) geen exemplaar, hoewel kredietgevers en kredietbemiddelaars wettelijk verplicht zijn om dat te voorzien. Ook moet worden opgemerkt dat de ontwerpovereenkomst in bijna 9 van de 10 gevallen een summier informatiedocument bevatte, wat aan de wettelijke voorschriften beantwoordt. Tot slot vinden de meeste kredietleners die dit soort document ontvangen, dat nuttig.

Grafiek 2.4.9. Antwoorden op de vraag: "Was het exemplaar van de ontwerp kredietovereenkomst nuttig?"

Bron: FOD Economie.

Grafiek 2.4.10. Antwoorden op de vraag: "Was het summier informatiedocument nuttig?"

Bron: FOD Economie.

Volgens de enquêteresultaten ontvangen eenmanszaken relatief minder vaak (65,8 %) een ontwerp kredietovereenkomst dan alle andere grootteorden, die deze in ten minste 75 % van de gevallen ontvangen. Ook ondernemingen met "rechtspersoonlijkheid" kunnen zich voor de beoordeling van het voorgestelde krediet vaker (74,3 %) op dat schriftelijke document beroepen dan "natuurlijke personen" (62,9 %). Onder hen ontvangen vrouwen dat schriftelijke document minder vaak (56,4 %) dan mannen (65,3 %). De sector van vrije beroepen ontvangt de ontwerpovereenkomst het vaakst (78,4 %) en de sector inzake goederenvervoer en -opslag ontvangt ze het minst vaak (60,5 %).

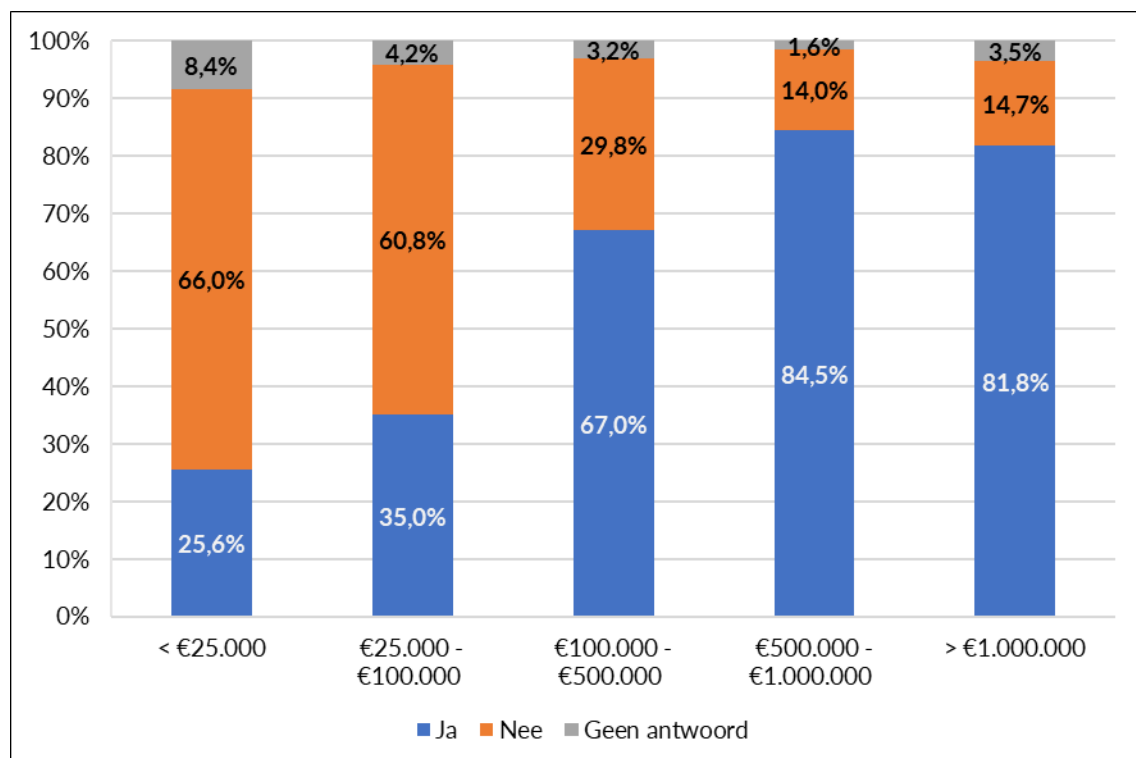
2.5. Waarborgen en wederbeleggingsvergoedingen

Heeft de bank uw krediet onderworpen aan waarborgen of zekerheden?: analyse van de antwoorden op de vraag 5.1. van de enquête

De vraag is enkel van toepassing op de respondenten die een krediet hebben aangevraagd sinds 1 maart 2014 én waarvan de kredietaanvraag niet geweigerd werd. Concreet gaat het om 9.026 respondenten met een gewicht van 39,6 % in de gehele populatie. Persoonlijke en zakelijke zekerheden of waarborgen worden beschouwd als grootste hinderpalen door kmo's bij een kredietaanvraag, zoals blijkt uit de resultaten van vraag 4.3.

Kredieten die onderworpen zijn aan een waarborg of zekerheden zijn voornamelijk grotere kredieten. Zo is de mediaan van kredieten met een waarborg of zekerheid 300.000 euro terwijl die voor kredieten zonder waarborg of zekerheid op 81.000 euro ligt.

Grafiek 2.5.1. Antwoorden op de vraag: "Heeft de bank uw krediet onderworpen aan een waarborg of een zekerheid", volgens verkregen bedrag

Bron: FOD Economie.

Een kwart van de microkredieten (minder dan 25.000 euro) is onderworpen aan een waarborg of zekerheid. Hoe hoger het verkregen krediet, hoe vaker een waarborg wordt gekoppeld aan het krediet, met een uitschieter bij kredieten tussen de 500.000 en 1.000.000 euro. Kredieten hoger dan 1 miljoen euro zijn in 4 van de 5 gevallen verbonden aan een waarborg of zekerheid.

Logischerwijze zijn de kredieten aangevraagd door grotere ondernemingen vaker onderworpen aan een waarborg of zekerheid, aangezien ze ook hogere kredietbedragen aanvragen.

44,3 % van de verkregen kredieten is onderworpen aan een waarborg of een zekerheid. Bij natuurlijke personen ligt dat percentage iets lager dan bij rechtspersonen: 36,2 % tegen 48,2 %. Voor vrouwelijke natuurlijke personen daalt dat percentage zelfs naar 29,1 % tegenover 39 % voor mannen. Dat cijfer moet wel genuanceerd worden aangezien er zich maar 161 vrouwelijke zelfstandigen (natuurlijke personen), die een krediet verkregen hebben, onder de respondenten in onze enquête bevinden. Rechtspersonen en mannen vragen mediaan een hoger bedrag aan (zoals aangehaald bij vraag 4.1), wat deels het verschil kan verklaren.

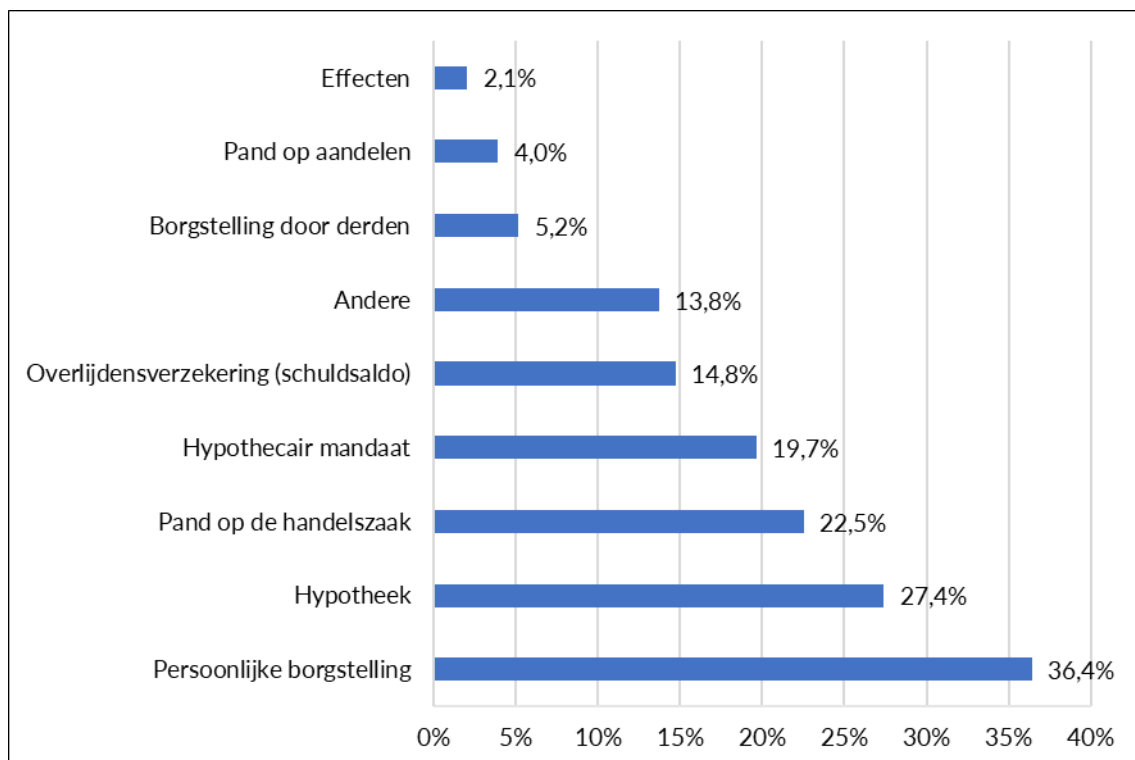
Bij startende ondernemingen (ondernemingen jonger dan 3 jaar, 231 respondenten), wordt het krediet in iets meer dan de helft van de gevallen onderworpen aan een waarborg of zekerheid (51 %). In de bouwsector worden kredieten het minst onderworpen aan een waarborg: 38 % van de kredieten, terwijl dat voor 52,2 % van de kredieten het geval is in de administratieve dienstensector.

Indien de bank uw krediet onderworpen heeft aan voorwaarden, om welk type ging het dan?: analyse van de antwoorden op de vraag 5.2. van enquête

Die vraag gaat in op welk type waarborgen of zekerheden werden gevraagd door de kredietgever. Er zijn meerdere waarborgen of zekerheden mogelijk per krediet.

Grafiek 2.5.2. Type waarborgen of zekerheden gevraagd door de bank

In %.

Bron: FOD Economie.

In iets meer dan een derde van de waarborgen of zekerheden gaat het om een persoonlijke borgstelling (36,4 %). Bij eenmanszaken, ondernemingen met 1 tot 4 en 5 tot 9 werknemers ligt dat percentage vrijwel gelijk: respectievelijk 38,4, 35,6 en 37 %. Bij grotere ondernemingen ligt dat percentage beduidend lager: 25,6 % voor ondernemingen met 10 tot 19 werknemers en 24,1 % voor ondernemingen met 20 tot 49 werknemers. Hypotheken, panden op de handelszaak en hypothecaire mandaten komen ook regelmatig voor.

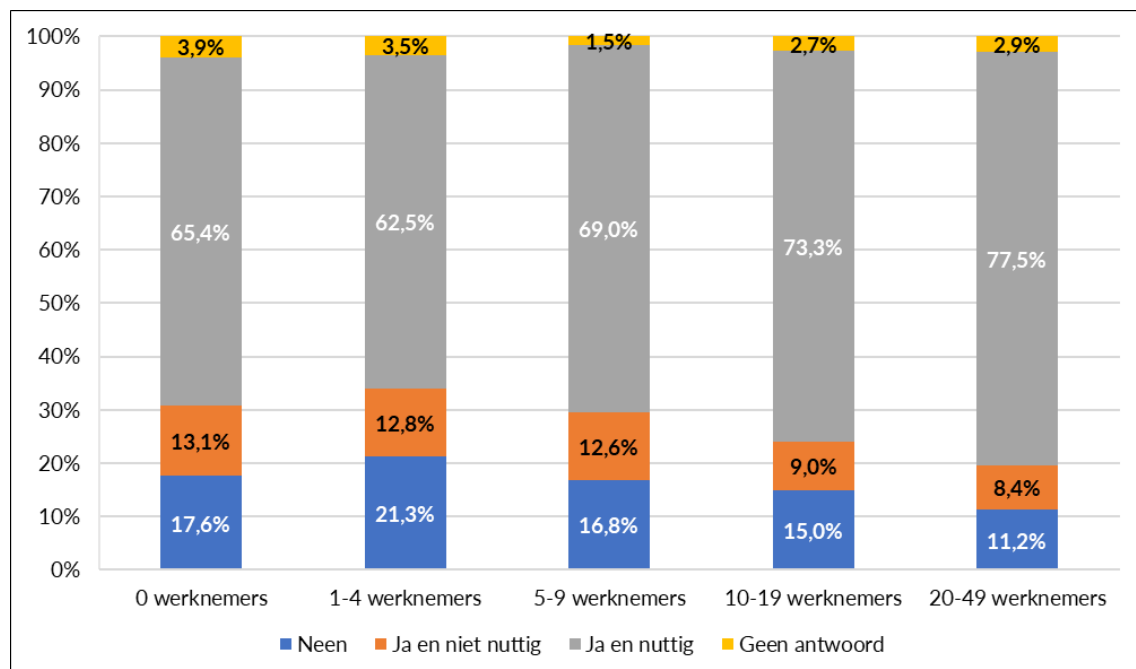
Werd u geïnformeerd over de belangrijkste kenmerken van de gevraagde waarborgen/zekerheden en hun impact op de kredietaanvraag?: analyse van de antwoorden op de vraag 5.3. van de enquête

Iets minder dan een vijfde (18,5 %) geeft aan dat zij niet werden geïnformeerd over de belangrijkste kenmerken van de gevraagde waarborg of zekerheid en de impact ervan op de kredietaanvraag. Dat is een vrij hoog percentage aangezien de kredietuitgever daartoe wettelijk verplicht is.

Een mogelijke verklaring is dat uit de controles van de FSMA blijkt dat de kredietgevers bij de informatieplicht over de essentiële kenmerken van de zekerheden en borgtochten systematisch verwijzen naar de website "financieringvanondernemingen.be"³. Het is mogelijk dat sommige ondernemingen dat niet beschouwen als een informatiebron over de gevraagde zekerheid of garantie. Bovendien meent de FSMA dat die praktijk niet beantwoordt aan de vereisten van de wet omdat de website te algemeen is.

Bij 12,7 % werd de informatie wel gegeven maar vonden de ondernemingen het niet nuttig. In 65,3 % van de gevallen verkreeg de kredietaanvrager informatie over de kenmerken en de impact van de waarborg of zekerheid en vond de kredietaanvrager die informatie ook nuttig. 3,5 % gaf geen antwoord. Een verdeling op basis van activiteit toont aan dat de detailhandel in bijna één op de vier gevallen niet wordt geïnformeerd over de belangrijkste kenmerken. De informatie is ook het vaakst niet nuttig gevonden in de detailhandel: 17,6 %. In de detailhandel werd in totaal slechts 55,5 % nuttig geïnformeerd. De automobielsector is het tegenbeeld: 78 % werd ingelicht en was de info nuttig en minder dan 10 % in die sector werd niet geïnformeerd.

Grafiek 2.5.3. Antwoorden op de vraag : "Werd u geïnformeerd over de belangrijkste kenmerken van de waarborg en vond u die nuttig?", per grootteklasse van de ondernemingen

Bron: FOD Economie.

Bij eenmanszaken en ondernemingen met één tot vier werknemer(s) lag het percentage dat niet geïnformeerd werd doorgaans een beetje hoger: respectievelijk op 17,6 en 21,3 % terwijl dat bij

³ <https://financieringvanondernemingen.be/>

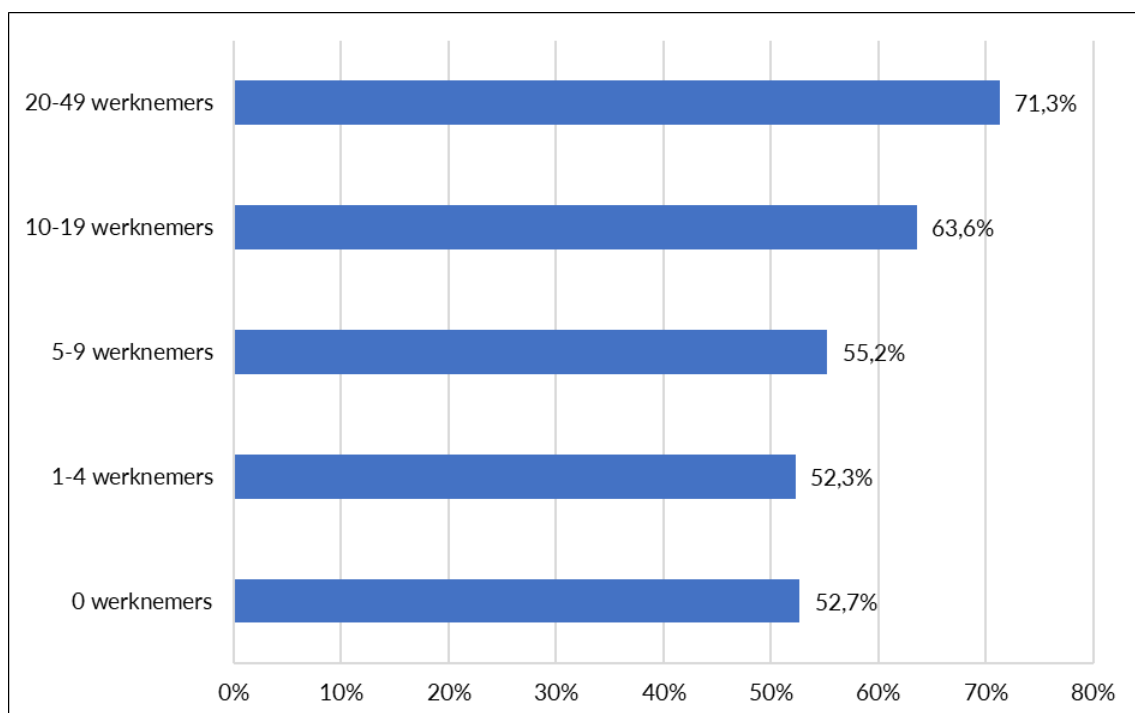
ondernemingen met 20-49 werknemers op 11,2 % lag. Bij ondernemingen die geïnformeerd werden over de kenmerken van de waarborg, valt het op dat kleinere ondernemingen (met minder dan 10 werknemers) die info minder vaak nuttig vinden dan de ondernemingen met 10 tot 49 werknemers.

Heeft u de soort waarborg of de waarborgvoorwaarden met uw bank kunnen bespreken of onderhandelen?: analyse van de antwoorden op de vraag 5.5. van de enquête

Iets meer dan de helft van de ondernemingen, 53,7 %, heeft het type waarborg of de eraan verbonden voorwaarden kunnen bespreken met de kredietuitgever.

Grafiek 2.5.4. Aantal ondernemingen die onderhandelen over waarborg, volgens grootteorde

In %.

Bron: FOD Economie.

Hoe groter ondernemingen zijn volgens het aantal werknemers, hoe vaker ze kunnen onderhandelen met de kredietgever over het type waarborg en de voorwaarden die eraan verbonden zijn. Bij eenmanszaken onderhandelt 52,7 % van de ondernemingen over de waarborg terwijl dat bij ondernemingen met 20-49 werknemers stijgt naar 71,3 %.

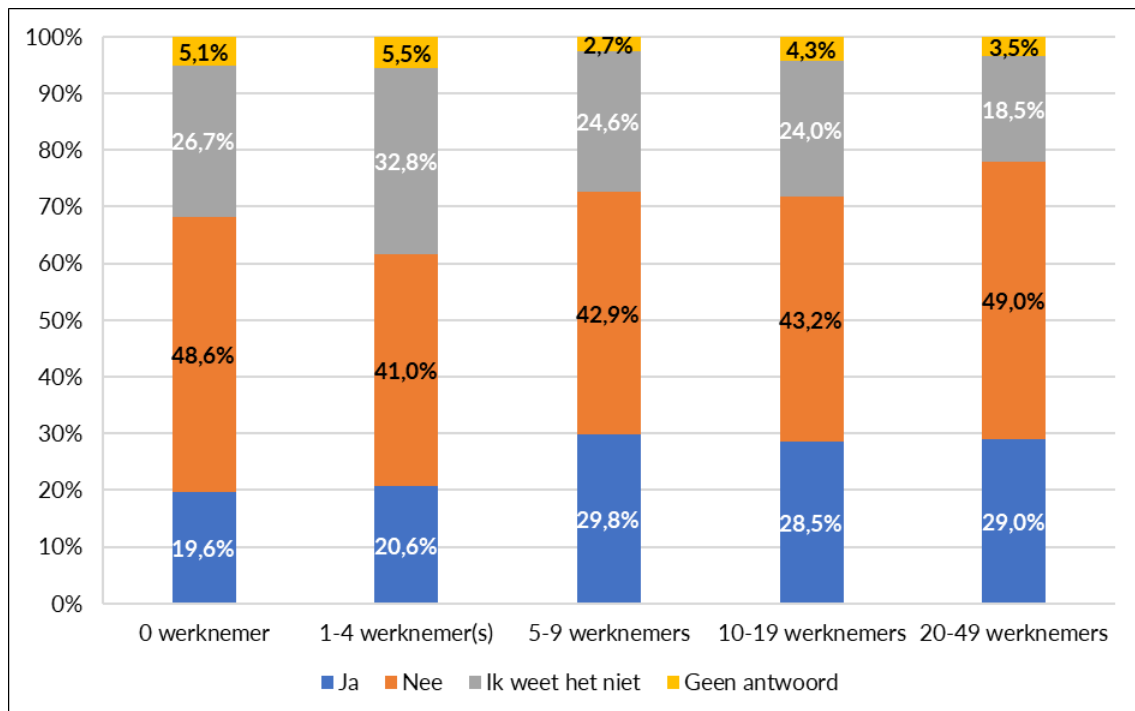
Rechtspersonen onderhandelen in 56,1 % van de gevallen over de waarborg, iets meer dan wat natuurlijke personen betreft: 47,2 %. Zeker vrouwen onderhandelen niet vaak over de waarborg, zo blijkt uit de enquête: zij doen dat in 1 op de 3 gevallen (36,4 %). De cijfers van natuurlijke personen en zeker vrouwen moeten wel gerelativeerd worden want ze zijn gebaseerd op respectievelijk slechts 261 en 54 respondenten. Startende ondernemingen (<3 jaar) onderhandelen ook iets minder (48,6 %), maar opnieuw moet rekening gehouden worden met het lage aantal respondenten.

Hebben de voorwaarden over de te verstrekken zekerheden tot gevolg gehad dat uw bewegingsruimte voor de bedrijfsvoering werd ingeperkt? Hebben de voorwaarden die de bank heeft gesteld over de te verstrekken zekerheden tot gevolg dat u later minder gemakkelijk bij een andere bank een krediet kunt aanvragen?: analyse van de antwoorden op de vragen 5.6 en 5.7 van de enquête

Voor 13,3 % van de ondernemingen met een waarborg of zekerheid vormt die waarborg een beperking voor de bewegingsruimte met betrekking tot de bedrijfsvoering. 62,1 % geeft aan dat ze geen last ondervindt, terwijl bijna 20 % geen idee heeft. Vooral in de detailhandel zorgt de waarborg voor een beperking van de vrijheid van bedrijfsvoering (20,9 %).

Bij meer dan één vijfde van de kredieten is er een voorwaarde waardoor het moeilijker wordt voor de onderneming om later bij een andere bank krediet aan te vragen (21,3 %). Het valt op dat meer dan een kwart niet weet of dat het geval is (28,3 %).

Grafiek 2.5.5. Antwoorden op de vraag: "Maken de bankvoorwaarden over de te verstrekken zekerheden het minder gemakkelijk om later bij een andere bank krediet aan te vragen?"

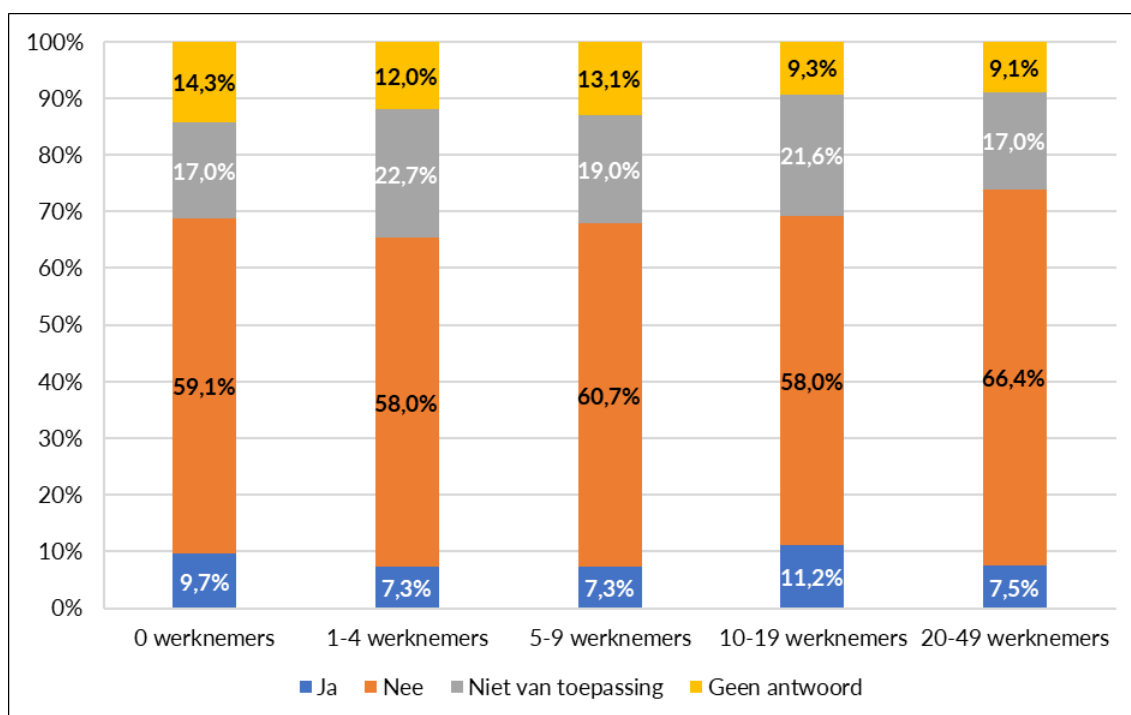
Bron: FOD Economie.

Eenmanszaken hebben het minst te maken met voorwaarden die verhinderen om naar een andere bank te gaan: 19,6 %. Hoe groter de onderneming, hoe vaker dergelijke voorwaarden voorkomen. Bij ondernemingen met 20-49 werknemers stijgt het percentage tot bijna 30 %. Een verdeling volgens sectoren toont aan dat horecaondernemingen hier vooral last van hebben: 34 %. Daarna volgt de groothandel met 27,7 %.

Heeft u een vrijgave van een zekerheid of waarborg gevraagd?: analyse van de antwoorden op de vraag 5.9 van de enquête

Er werd een vrijgave van waarborg of zekerheid gevraagd in 8,7 % van de kredieten.

Grafiek 2.5.6 Antwoorden op de vraag: “Heeft u de vrijgave van zekerheid of waarborg gevraagd?”, per grootteklasse van de ondernemingen

Bron: FOD Economie.

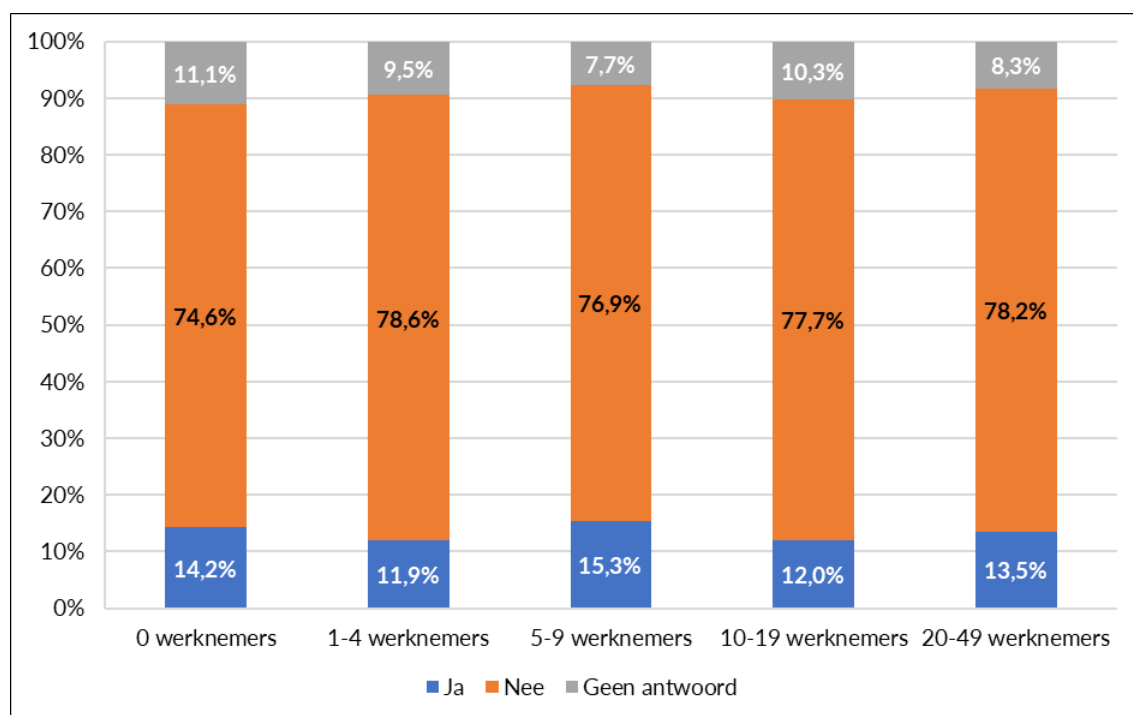
Het percentage dat een vrijgave heeft gevraagd van de zekerheden die verbonden zijn aan het krediet is bij alle grootteorden ongeveer gelijk. Het schommelt tussen de 7,3 % bij ondernemingen met 1 tot 9 werknemer(s) en 11,2 % bij ondernemingen met 10 tot 19 werknemers. Eén op de tien van de rechtspersonen met een waarborg aan hun krediet, heeft een vrijgave gevraagd van die waarborg. Dat is twee keer zo hoog als bij natuurlijke personen: 4,3 %. Een verdeling volgens sectoren toont één uitschieter: de groothandel vraagt in 21,4 % van de gevallen de vrijgave van een zekerheid of waarborg. Met 10,7 % staan de vrije beroepen op een tweede plaats. Ondernemingen in de horecasector vragen daarentegen het minst vaak een vrijgave van een zekerheid aan (2,6 %). Dat komt overeen met de analyse van Febelfin, waaruit blijkt dat een aanvraag tot vrijgave van een zekerheid niet zo frequent voorkomt.

Heeft u sinds 1 maart 2014 een kredietbedrag volledig of gedeeltelijk vervroegd terugbetaald?: analyse van de antwoorden op de vraag 5.12 van de enquête

Die vraag is van toepassing op alle ondernemingen die sinds 1 maart 2014 een krediet hebben aangevraagd en geen kredietweigering kregen. Het gaat om 9.026 respondenten met een gewicht van 39,6 % in de populatie.

13,4 % van de ondernemingen heeft een krediet vervroegd terugbetaald. Dat percentage blijft vrijwel gelijk tussen de verschillende grootteorden: van 11,9 % bij ondernemingen met 1 tot 4 werknemers tot 15,3 % bij ondernemingen met 5 tot 9 werknemers.

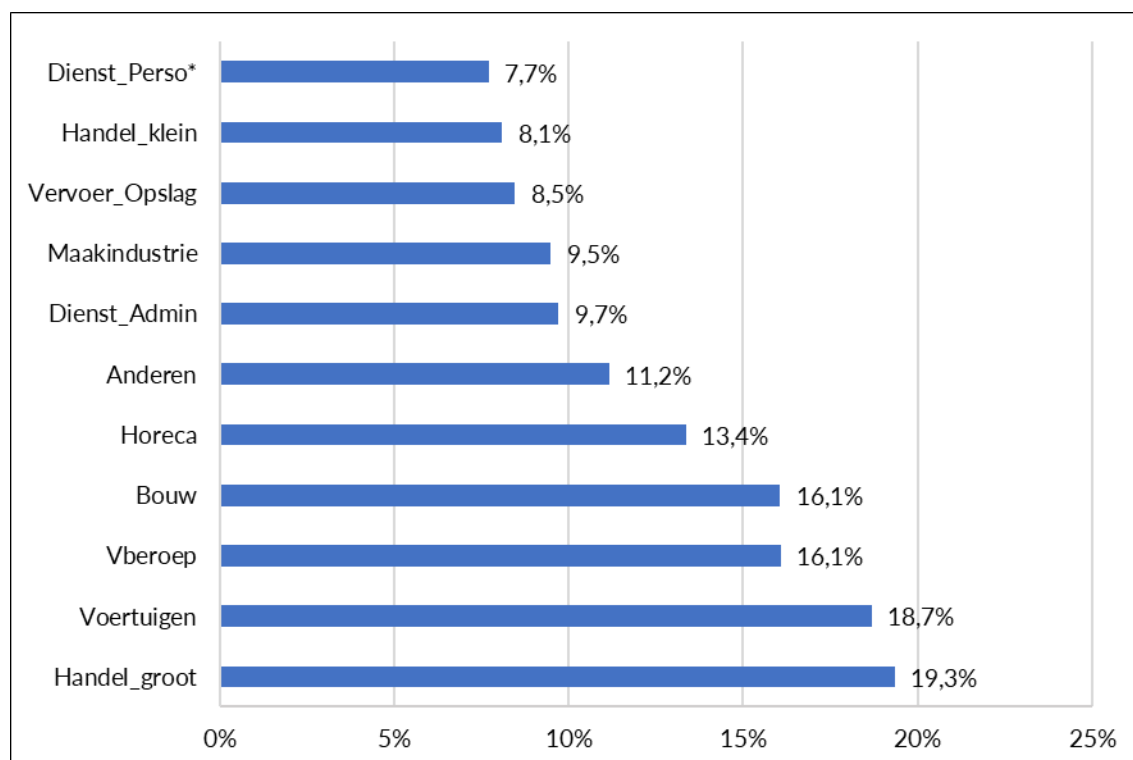
Grafiek 2.5.7. Antwoorden op de vraag: “Heeft u een kredietbedrag volledig of gedeeltelijk vervroegd terugbetaald?”, per grootteklasse van de ondernemingen

Bron: FOD Economie.

Een verdeling volgens sectoren toont wel aan dat er grote verschillen zijn tussen sectoren. De groothandel en voertuigsector steken er bovendien met respectievelijk 19,3 en 18,7 % van de ondernemingen in die sectoren die hun krediet vroeger terugbetaalden dan gepland.

Grafiek 2.5.8. Krediet vervroegd terugbetaald, per sector

*minder dan 300 respondenten in deze sector.

Bron: FOD Economie.

Heeft u problemen ondervonden met de wederbeleggingsvergoeding?: analyse van de antwoorden op de vraag 5.13 van de enquête

Van de ondernemingen die een krediet vervroegd hebben terugbetaald (13,4 %), ondervond slechts 4,2 % een probleem met de wederbeleggingsvergoeding. Er moet worden opgemerkt dat bijna de helft van de ondernemers (46 %) aangeeft niet op de hoogte te zijn van het feit dat de wet voorziet in bepalingen die het gebruik van wederbeleggingsclausules beperken (zie hoofdstuk 2.7. "Kennis van de wettelijke bepalingen")

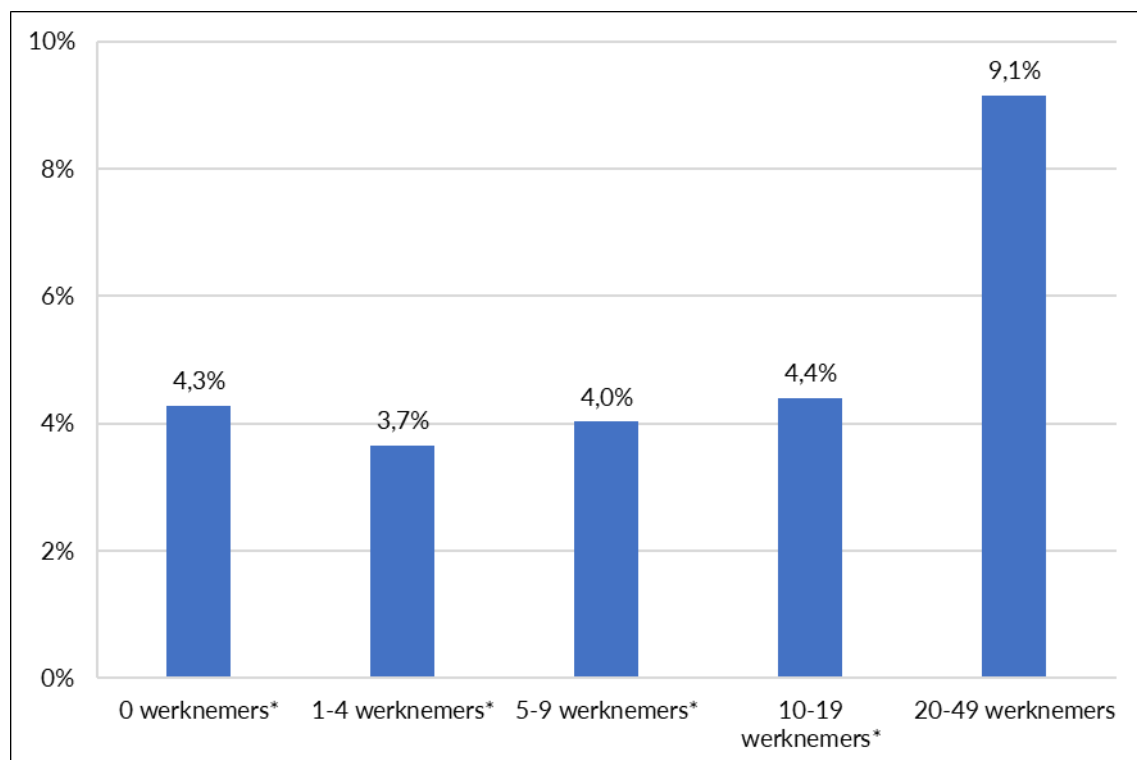
Vooraf ondernemingen met 20-49 werknemers ondervinden problemen met de wederbeleggingsvergoeding. Bijna één op de tien ondernemingen die een krediet vervroegd had terugbetaald, had problemen met de wederbeleggingsvergoeding. Dat is twee keer zo hoog als bij de andere categorieën.

De cijfers bij de andere grootteorden moeten wel met enige voorzichtigheid benaderd worden: hier waren telkens minder dan 300 respondenten.

Uit het rapport van de Ombudsfis blijkt dat het aantal klachten in verband met het verbod op vervroegde terugbetaling in dalende lijn evolueert.

Grafiek 2.5.9. Problemen met de wederbeleggingsvergoeding, per grootteklasse van de ondernemingen

In %.

*minder dan 300 respondenten.

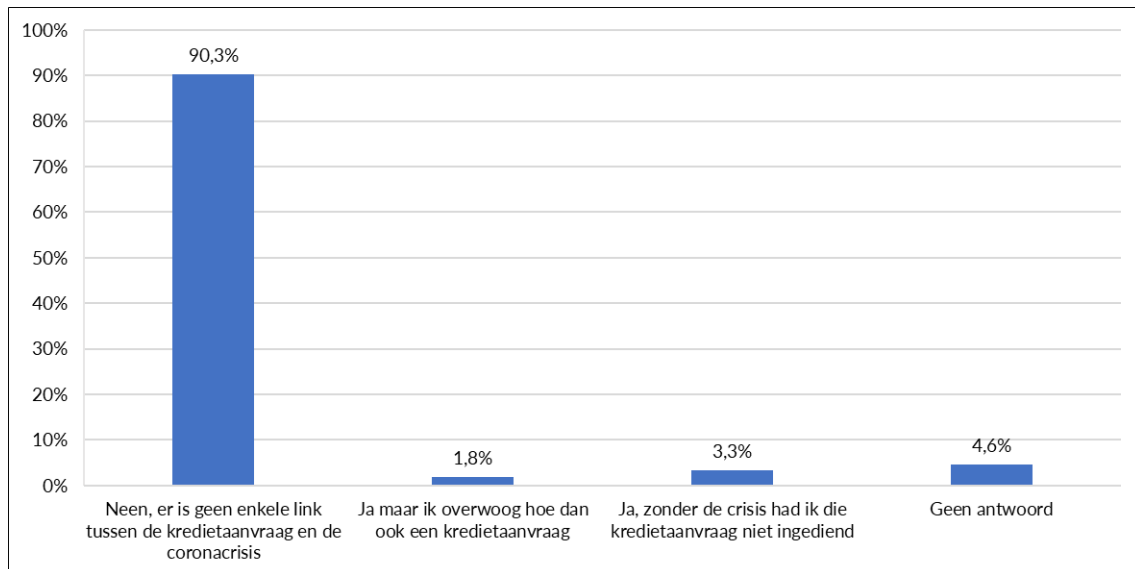
2.6. Bron: FOD Economie.COVID-19

Aangezien de enquête werd uitgevoerd in het 2e semester van 2020, werden de respondenten gevraagd naar de link tussen hun krediet en de COVID-19-crisis.

Heeft u het bij vraag 2.4 een vermelde krediet aangevraagd door de coronacrisis?: analyse van de antwoorden op de vraag 2.6. van de enquête

De vraag werd enkel gesteld aan de respondenten die een kredietaanvraag hebben ingediend sinds 1 maart 2014.

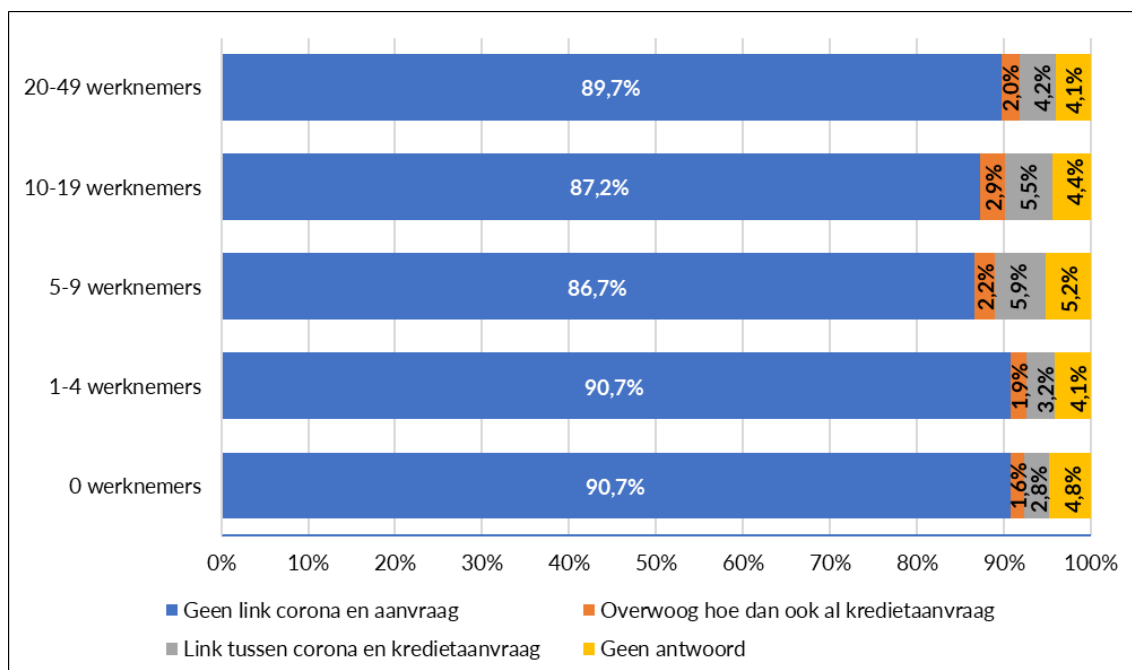
Grafiek 2.6.1. Antwoorden op de vraag: “Heeft u een krediet aangevraagd door de coronacrisis?”

Bron: FOD Economie.

In 90,3 % van de gevallen is er geen link tussen de coronacrisis en de kredietaanvraag. Er moet wel worden opgemerkt dat het over kredietaanvragen gaat die sinds 1 maart 2014 zijn aangevraagd terwijl de coronacrisis pas in België opdook in maart 2020. 3,3 % van de kredietaanvragen is wel rechtstreeks te wijten aan de coronacrisis.

Grafiek 2.6.2. Antwoorden op de vraag: "Heeft u een krediet aangevraagd door de coronacrisis?", per grootteorde van de ondernemingen

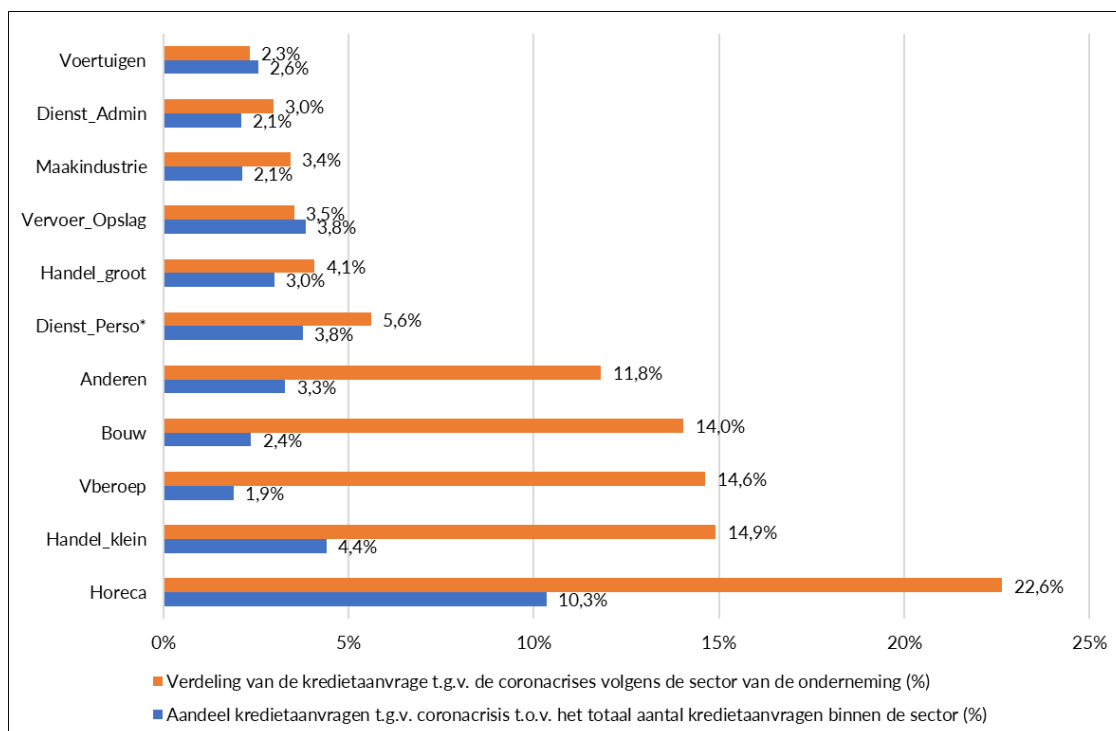

Bron: FOD Economie.

Ondernemingen met tussen de 5 en 9 werknemers en 10 en 19 werknemers dienden het vaakst een kredietaanvraag in ten gevolge van de coronacrisis: respectievelijk 5,9 en 5,2 % van alle kredieten werden aangevraagd door de coronacrisis. De kredietaanvragen van eenmanszaken was slechts in 2,8 % van de gevallen een gevolg van de coronacrisis.

Grafiek 2.6.3. Antwoorden op de vraag: "Heeft u een krediet aangevraagd door de coronacrisis?", per sector

In %.

Bron: FOD Economie.

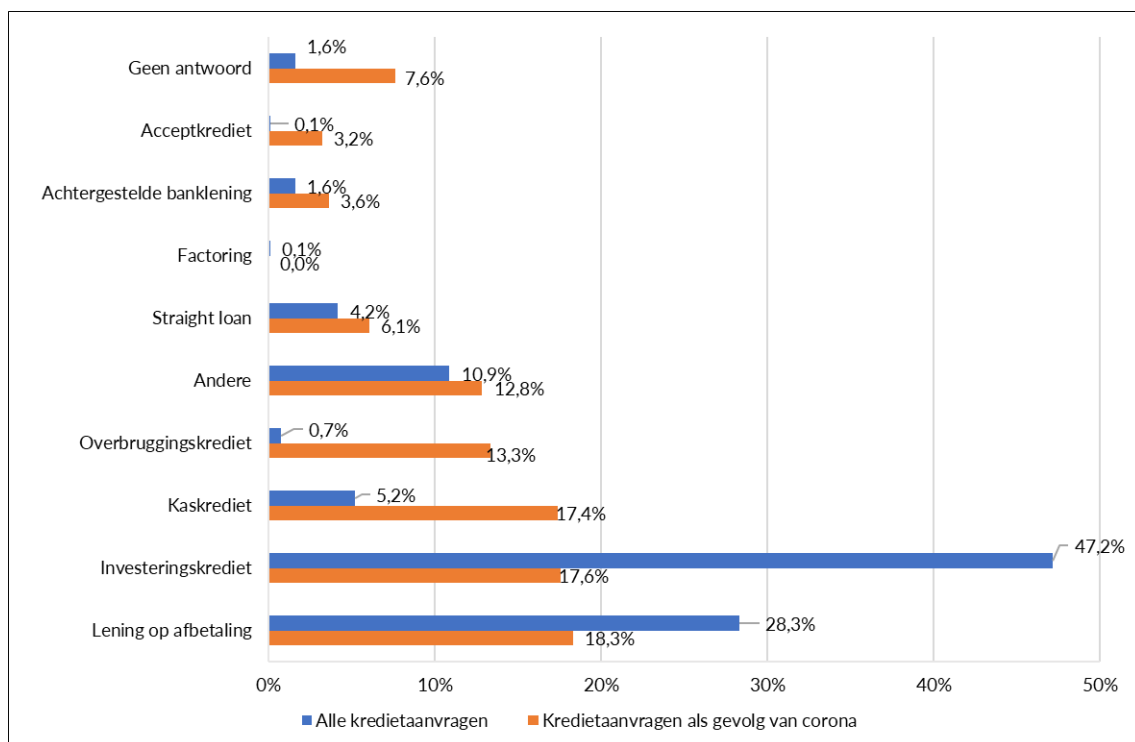
Een verdeling volgens sector toont aan dat de coronacrisis de horeca zwaar treft. Eén op de tien ondernemingen in de horeca heeft een krediet aangevraagd dat rechtstreeks te wijten is aan de coronacrisis, goed voor 22,6 % van alle kredietaanvragen ten gevolge van de coronacrisis. De horecasector is hiermee sterk oververtegenwoordigd aangezien zij 7 % van alle ondernemingen vertegenwoordigen. Startende ondernemingen (jonger dan 3 jaar) hebben ook minder vaak (0,9 %) een krediet aangevraagd ten gevolge van de coronacrisis dan oudere bedrijven: 2,4 % bij ondernemingen van 3-5 jaar en 3,6 % bij ondernemingen ouder dan 5 jaar.

17,4 % van de kredietaanvragen door de coronacrisis zijn kaskredieten, ofwel drie keer zoveel dan normaal. Het overbruggingskrediet is ook een vaak genomen krediettype bij kredietaanvragen door de coronacrisis.

Investeringskredieten zijn dan weer minder populair voor een kredietaanvraag door de coronacrisis.

Grafiek 2.6.4. Type krediet door de coronacrisis

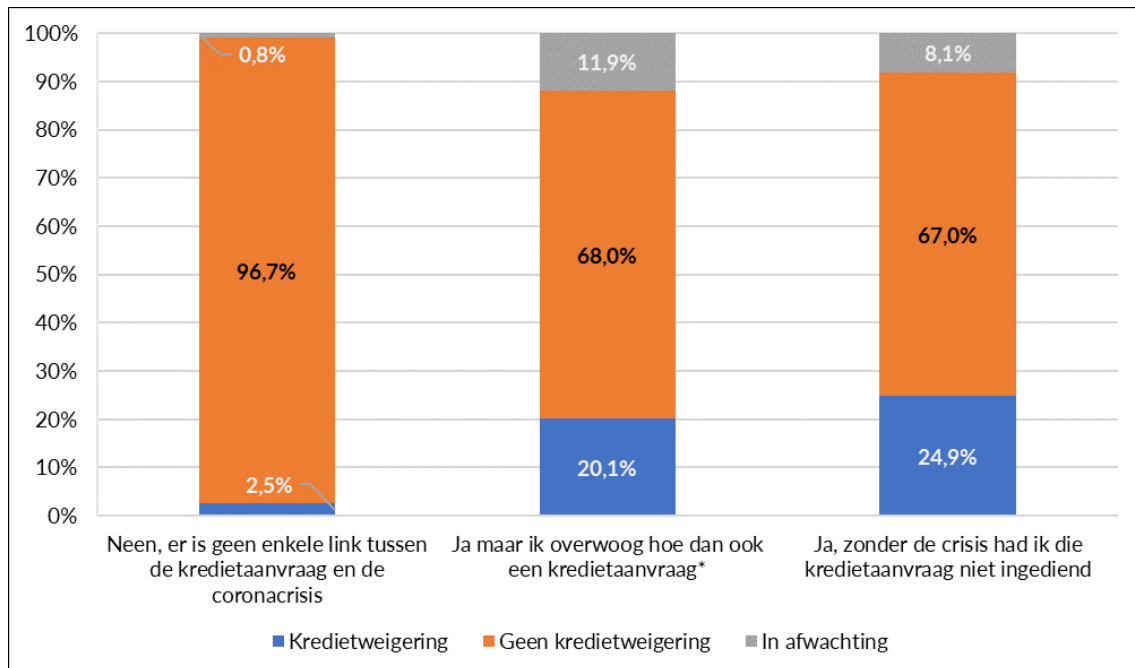
In %.

Bron: FOD Economie.

Ondernemingen die een krediet aanvroegen door de coronacrisis, kregen in een kwart van de gevallen een kredietweigering. Twee derde van de aanvragen werd geaccepteerd, een percentage dat veel lager ligt dan bij de aanvragen waar er geen enkele link bestaat tussen de corona en de kredietaanvraag (96,7 %). Bijna één op de tien kredietaanvragen door de coronacrisis is nog in behandeling. Dat is veel meer dan waar er geen link is (0,8 %), wat deels valt te verklaren door het recentere karakter van de kredietaanvragen door corona.

Grafiek 2.6.5. Link tussen de coronacrisis en de kredietweigering
In %.

*Slechts 200 respondenten in deze groep. Die resultaten moeten worden genuanceerd.
Bron: FOD Economie.

In welke mate heeft u, bij het verkrijgen van uw krediet, één of meer van de onderstaande problemen ondervonden?: analyse van de antwoorden op de vraag 4.3. van de enquête

Zoals eerder aangehaald, zijn de belangrijkste beperkingen die de respondenten ondervinden bij het verkrijgen van een krediet het feit dat de bank zakelijke zekerheden (36,4 %), persoonlijke zekerheden (22,3 %) en aanvullende informatie (22,2 %) eist.

Alle andere moeilijkheden (duur van de beslissing, kosten van het krediet, gebrek aan transparantie van de criteria voor de kredietverlening, vermindering van de terugbetalingscapaciteit van de onderneming, covidcrisis enz.) komen veel minder vaak voor, aangezien ze in minder dan 5 % van de gevallen worden vermeld.

Hoewel de COVID-crisis geen belemmering voor het verkrijgen van krediet is die vaak wordt genoemd in de antwoorden op de enquête, komen bij uit een uitsplitsing naar sector de bouwsector, de vrije beroepen en de horeca naar voren. Deze sectoren, waarvan bekend is dat zij zwaar getroffen zijn door de COVID-crisis, zijn ook de sectoren die de coronaviriscrisis het vaakst aanduiden als een belemmering voor het verkrijgen van krediet.

2.7. Kennis van de wettelijke bepalingen

In de wet betreffende diverse bepalingen inzake de financiering voor kmo's worden kmo's diverse rechten toegekend bij het aanvragen, onderhandelen, sluiten en uitvoeren van een kredietovereenkomst bij een kredietgever of kredietbemiddelaar.

In de enquête werden alle respondenten gevraagd of zij op de hoogte waren van die bepalingen, of zij al dan niet een krediet hadden aangevraagd en of hun krediet al dan niet was geweigerd. De volgende onderwerpen, die rechtstreeks uit de wet voortvloeien, kwamen aan bod:

1. Informatie over de redenen voor een kredietweigering (art. 8)
2. Schriftelijke toelichting en overheidsregelingen die de toegang tot financiering bevorderen (art. 7 §1)
3. Ontwerpkredietovereenkomst (art. 7 §2)

4. Kenmerken van de zekerheid of de waarborg (art. 8/1 §1)
5. Aanvraag tot vrijgave van de zekerheid of de waarborg (art. 8/1 §2)
6. Terugbetaling van het kapitaalsaldo (art. 9 §1)
7. Beperking van de wederbeleggingsclausules (art. 9 §2-3)

Meer bepaald werden de volgende vragen aan de respondenten gesteld:

Wist u dat ...

1. In geval van weigering de kredietgever de onderneming informeert over de belangrijkste elementen waarop die weigering gebaseerd is
2. De kredietgever de onderneming op het moment van de kredietaanvraag een schriftelijke toelichting die de verschillende kredietvormen bevat die mogelijk aangepast zijn aan de onderneming en de overheidsregelingen die de toegang tot financiering voor ondernemingen moeten bevorderen.
3. Aan de onderneming wordt, op het moment van het kredietaanbod en kosteloos, een exemplaar van de ontwerp kredietovereenkomst verstrekt, evenals een summier informatiedocument met een overzicht van de hoofdkenmerken van het krediet.
4. In geval de kredietgever de toekenning van het krediet onderwerpt aan de vestiging van een zekerheid of een waarborg, informeert de kredietgever de onderneming over de belangrijkste kenmerken van die zekerheid of waarborg en de impact ervan op de kredietaanvraag.
5. Na de gehele of gedeeltelijke terugbetaling van een krediet kan de onderneming de volledige of gedeeltelijke vrijgave van de zekerheid of de waarborg vragen.
6. De onderneming heeft te allen tijde het recht om geheel of gedeeltelijk het verschuldigd kapitaalsaldo vervroegd terug te betalen, zonder dat dit recht, met uitzondering van de wederbeleggingsvergoeding, afhankelijk kan worden gemaakt van het vervullen van bijkomende voorwaarden.
7. Er zijn wettelijke bepalingen die het bedrag van de wederbeleggingsclausules beperken.

In het algemeen lijken de bepalingen waarin de wet voorziet om kmo's bij hun kredietaanvragen te beschermen, niet erg bekend te zijn. Het percentage kmo's dat ervan op de hoogte is, varieert afhankelijk van de bepaling van 32 % tot 56 %. Zo zijn de meest bekende bepalingen de mogelijkheid om het verschuldigd kapitaalsaldo vervroegd terug te betalen (56 %) en de verplichting voor de kredietgever of de financiële bemiddelaar om informatie te verstrekken over de kenmerken van de zekerheid of de waarborg en de impact ervan op het krediet (51,6 %), alsook over de redenen om het krediet te weigeren (49,3 %).

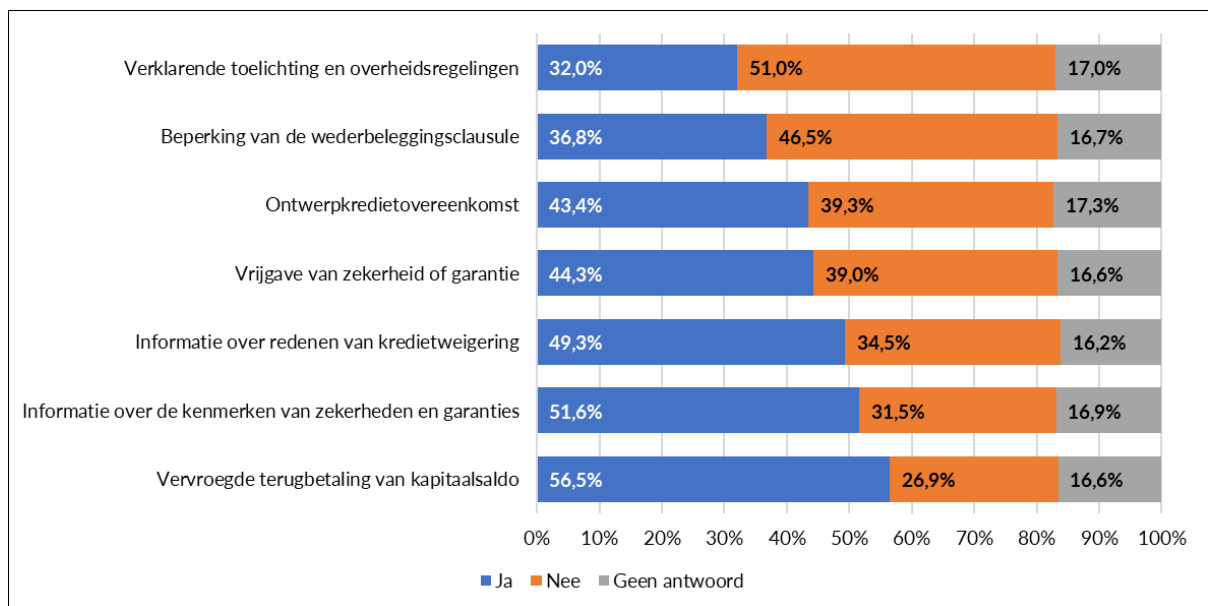
De beperking van de wederbeleggingsclausules en de verplichting voor de kredietgever of financiële bemiddelaar om een schriftelijke toelichting te verstrekken die de verschillende kredietvormen bevat die mogelijk aangepast zijn aan de onderneming en de specifieke gevolgen hieraan verbonden, alsook de overheidsregelingen bedoeld om de toegang tot financiering voor ondernemingen te verbeteren, zijn daarentegen het minst bekend.

UCM wijst er ook op dat de link naar de website "www.financieringvanondernemingen.be", die een overzicht geeft van de belangrijkste begeleidende en ondersteunende maatregelen en overheidsgaranties, in de praktijk niet volstaat. Zij is van mening dat te veel projecteigenaars niet naar deze openbare en particuliere alternatieven worden verwezen of er zelfs niet van op de hoogte zijn.

Op dat gebrek aan kennis bij kmo's werd reeds gewezen bij de vorige evaluatie in 2016⁴. De situatie lijkt er echter op vooruit te gaan. Destijds bleek uit de enquête dat 78 % van de ondernemingen niet wist dat de bank een ontwerp kredietovereenkomst en een schriftelijke toelichting moet verstrekken, en dat slechts 31 % op de hoogte was van de wetgeving over de beperking van de wederbeleggingsclausules).

⁴ Kmo-observatorium, Evaluatieverslag over de wet van 21 december 2013 op de kmo-financiering de gedragscode tussen de kmo's en de kredietsector, februari 2017, p. 34-37:
<https://economie.fgov.be/nl/publicaties/evaluatieverslag-over-de-wet>

Grafiek 2.7.1. Kennis van de wettelijke bepalingen

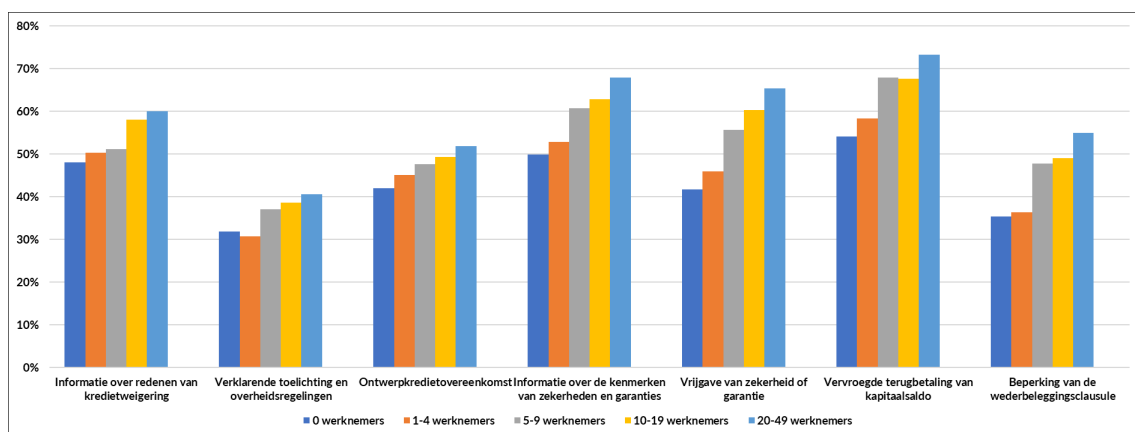

Bron: FOD Economie.

Een uitsplitsing van de resultaten naar grootte van de onderneming, rechtsvorm, geslacht van de natuurlijke persoon, activiteitssector en leeftijd van de onderneming brengt enkele algemene bevindingen aan het licht.

De mate waarin de onderneming geïnformeerd is, hangt af van de grootte ervan: hoe kleiner de onderneming, hoe minder zij geïnformeerd is. Dat geldt voor alle wettelijke bepalingen.

Grafiek 2.7.2. Kennis van de wettelijke bepalingen, naar grootteorde

Bron: FOD Economie.

Ook zijn rechtspersonen in alle gevallen over het algemeen beter geïnformeerd dan zelfstandigen die als natuurlijke persoon werken. Het geslacht van de zelfstandigen lijkt de resultaten daarentegen niet significant te beïnvloeden: in de meeste gevallen bestaat er geen verschil in kennis tussen mannen en vrouwen, en in andere gevallen zijn het soms vrouwen en soms mannen die beter geïnformeerd zijn.

De leeftijd van de onderneming lijkt een rol te spelen: respondenten die startende ondernemingen vertegenwoordigen, zijn minder vertrouwd met de wettelijke bepalingen voor kmo's dan respondenten uit ondernemingen die langer geleden zijn opgericht.

Ondernemingen die sinds 1 januari 2014 een kredietaanvraag hebben ingediend, lijken niet systematisch beter op de hoogte te zijn van de wettelijke bepalingen voor kmo's dan andere ondernemingen.

Zo was bijvoorbeeld slechts 43 % van de ondernemingen die een krediet hadden aangevraagd op de hoogte van het feit dat de bank verplicht was een eventuele weigering te motiveren. Dat cijfer stijgt tot meer dan 50 % voor ondernemingen die geen krediet hadden aangevraagd. De tendens is omgekeerd voor het recht over de vervroegde terugbetaling van het verschuldigd kapitaalsaldo: 65 % van de ondernemingen die een krediet hadden aangevraagd, waren op de hoogte van die mogelijkheid, tegenover slechts de helft van de ondernemingen die geen krediet hadden aangevraagd.

Er kan dus geen rechtstreeks verband worden vastgesteld tussen een betere kennis van de wettelijke bepalingen en de mate waarin een onderneming geneigd is om een krediet aan te vragen.

De resultaten weergegeven naar grootte van de onderneming, rechtsvorm, geslacht van de natuurlijke persoon, activiteitssector en leeftijd van de onderneming zijn terug te vinden in de bijlage.

3. Conclusies en evaluatie van de wet op basis van de resultaten van de enquête

3.1. Algemene conclusies van de enquête

3.1.1. Kredietaanvragen, -toekenningen en weigeringen

Op basis van de enquête blijkt dat 2 op 5 (41,6 %) van de Belgische kmo's (tot 50 werknemers) sinds 1 maart 2014 een lening heeft aangevraagd. De grootte van de onderneming heeft een invloed op het al dan niet aanvragen van een krediet; hoe kleiner de onderneming, hoe minder vaak ze een krediet aanvraagt. Ook de rechtsvorm heeft een impact op de kredietaanvragen: bijna de helft van de rechtspersonen heeft een kredietaanvraag ingediend terwijl dat slechts bij een op drie natuurlijke personen het geval is. Bij de vrouwen ligt het percentage lager dan bij mannen (28,2 % vs. 35,1 %). Kmo's die geen krediet aangevraagd hebben, deden dat in de meeste gevallen (77,2 %) omdat ze geen krediet nodig hadden.

Uit de enquête blijkt dat kredietaanvragen van kmo's grotendeels worden aanvaard. Slechts een minderheid (3,6 %) werd geweigerd. De grootteorde heeft een invloed op het percentage kredietweigeringen. Zo krijgen ondernemingen met minder dan 10 werknemers vaker te maken met een kredietweigering dan iets grotere ondernemingen: slechts bij 1,9 % van de ondernemingen met 20 tot 49 werknemers en bij 2,3 % van de ondernemingen met 10 tot 19 werknemers werd het krediet geweigerd.

Op sectoraal niveau staan de horecasector (8 %) en de detailhandel (7,6 %) bovenaan de lijst met kredietweigeringen. Logischerwijze ligt in de horecasector het percentage kredieten dat wordt aanvaard het laagst (minder dan 9 op 10).

De enquête bracht ook enkele tendensen aan het licht met betrekking tot de leeftijd van de onderneming. Starters (ondernemingen die minder dan 3 jaar bestaan) krijgen het vaakst te maken met een kredietweigering en vertonen het laagste aanvaardingspercentage, ondanks een behoorlijk resultaat van 9 op 10 aanvaarde kredieten.

(Zakelijke en persoonlijke) zekerheden en een financiële positie die onvoldoende overtuigend is, zijn de meest voorkomende redenen die banken aanvoeren om krediet te weigeren. Tot slot besluit iets minder dan de helft van de kmo's na een weigering niet opnieuw een kredietaanvraag in te dienen. Wanneer kmo's na een weigering beroep doen op andere financieringsvormen, doen zij hoofdzakelijk beroep op eigen middelen of middelen uit hun persoonlijke omgeving.

Het mediaanbedrag van de aanvaarde kredieten bedraagt 150.000 euro, wat evenveel is als het mediaanbedrag van de aanvragen. Achter die cijfers gaan echter aanzienlijke verschillen schuil naargelang van de grootte van de onderneming. Zo krijgen eenmanszaken een mediaan kredietbedrag van 45.000 euro, terwijl dat voor ondernemingen met 20 tot 49 werknemers 363.000 euro bedraagt. Logischerwijze krijgen ondernemingen met rechtspersoonlijkheid dus een hoger mediaanbedrag (169.900 euro) dan natuurlijke personen (30.000 euro).

Mannelijke zelfstandigen vragen over het algemeen een hoger kredietbedrag aan: 33.000 euro, tegenover 26.700 euro voor vrouwelijke zelfstandigen (mediaanbedragen). Dat verschil komt tot uiting in het bedrag van het verleende krediet: 31.254 euro voor mannen, 26.500 euro voor vrouwen (mediaanbedragen). Ondernemingen in de groothandel en de industrie vragen doorgaans een hoger mediaan bedrag aan (300.000 euro), wat deels verklaard kan worden door het grotere aandeel van ondernemingen met 20-49 werknemers alsook door de aanwezigheid van meer kapitaalgoederen (zoals machines) in die sectoren.

Wat het soort ontvangen krediet betreft, gaat het in bijna de helft van de gevallen om investeringskredieten; overbruggingskredieten en factoring komen het minst vaak voor bij Belgische kmo's. Die verdeling komt overeen met die van de gevraagde kredieten.

3.1.2. Waarborgen en wederbeleggingsvergoedingen

Kredieten die onderworpen zijn aan een waarborg of zekerheden zijn logischerwijze grotere kredieten. Zo is de mediaan van kredieten met een waarborg of zekerheid 300.000 euro terwijl die voor kredieten zonder waarborg of zekerheid op 81.000 euro ligt.

Kredieten hoger dan 1 miljoen euro zijn in 4 van de 5 gevallen verbonden aan een waarborg of zekerheid terwijl dat slechts bij een kwart van de microkredieten (minder dan 25.000 euro) het geval is. Kredieten aangevraagd door grotere ondernemingen zijn dan ook vaker onderworpen aan een waarborg of zekerheid, aangezien ze ook hogere kredietbedragen aanvragen.

In iets meer dan een derde van de waarborgen of zekerheden gaat het om een persoonlijke borgstelling (36,4 %). Hypotheken, panden op de handelszaak en hypothecaire mandaten komen ook regelmatig voor.

Iets meer dan de helft van de ondernemingen heeft het type waarborg of de eraan verbonden voorwaarden kunnen bespreken met de kredietuitgever. Hoe groter de ondernemingen zijn in aantal werknemers, hoe vaker ze hierover kunnen onderhandelen met de kredietgever. Bij eenmanszaken onderhandelt 52,7 % van de ondernemingen over de waarborg terwijl dat bij ondernemingen met 20-49 werknemers stijgt naar 71,3 %. Voor meer dan 1 op de 10 ondernemingen met een waarborg of zekerheid vormt die waarborg een beperking voor de bewegingsruimte met betrekking tot de bedrijfsuitvoering.

Er werd een vrijgave van waarborg of zekerheid gevraagd in 8,7 % van de kredieten. Bij één op de tien rechtspersonen is dat het geval, wat twee keer zo vaak is als bij natuurlijke personen: 4,3 %.

13,4 % van de ondernemingen heeft een krediet vervroegd terugbetaald. Dat percentage blijft vrijwel gelijk tussen de verschillende grootteorden. Van de ondernemingen die een krediet vervroegd hebben terugbetaald, ondervond 4,2 % een probleem met de wederbeleggingsvergoeding. Vooral ondernemingen met 20-49 werknemers ondervonden problemen met de wederbeleggingsvergoeding (9,1 %).

3.1.3. COVID-19-crisis

Slechts een kleine minderheid van de kredieten in deze enquête is rechtstreeks te wijten aan de coronacrisis: 410 respondenten goed voor 3,3 % van de populatie volgens gewicht. Aangezien de enquête gaat over kredietaanvragen sinds 1 maart 2014, is dat percentage echter niet betekenisvol.

Wel interessant zijn de verschillen tussen COVID- en niet COVID-verbonden kredieten: het aandeel ondernemingen met meer dan 5 werknemers stijgt binnen de "coronakredieten" in vergelijking met alle kredieten. Zo dienden ondernemingen met 5 tot 9 werknemers en 10 tot 19 werknemers het vaakst hun kredietaanvraag in ten gevolge van de coronacrisis: respectievelijk 5,9 en 5,2 % van alle kredieten werden aangevraagd door de coronacrisis. De kredietaanvragen van eenmanszaken waren slechts in 2,8 % van de gevallen een gevolg van de coronacrisis.

Een verdeling volgens activiteit toont aan dat veel van de kredieten als gevolg van de coronacrisis werden aangevraagd door ondernemingen uit de horeca. 10,3 % van de kredieten in de horeca kan rechtstreeks gelinkt worden aan de coronacrisis, goed voor 22,6 % van alle "coronakredieten". Ter vergelijking: de horeca vertegenwoordigt slechts 7 % van alle ingediende kredieten sinds 1 maart 2014.

Investeringskredieten en leningen op afbetaling zijn ook bij kredietaanvragen ten gevolge van de coronacrisis het type dat het meest aangevraagd wordt, al is hun aandeel sterk gedaald ten opzichte van niet-corona gelinkte leningen. Investeringskredieten verminderen van 47,2 % naar 17,6 % en leningen op afbetaling van 28,3 % naar 18,3 %. Bij kaskredieten en overbruggingskredieten zien we een omgekeerde evolutie: hun aandeel stijgt. Het aandeel kaskredieten verdrievoudigt van 5,2 % naar 17,4 %. Het aandeel overbruggingskredieten stijgt zelfs nog meer: van 0,7 % naar 13,3 %.

Kredieten die aangevraagd worden in het kader van de coronacrisis stuiten vaker op een kredietweigering. Eén vierde van de corona-aanvragen werd geweigerd terwijl dat bij aanvragen zonder link met de coronacrisis slechts 2,5 % is. Er zijn ook meer aanvragen in behandeling (8,1 %) maar dat is te verklaren doordat die kredietaanvragen recenter zijn.

Hoewel de COVID-crisis geen belemmering voor het verkrijgen van krediet is die vaak wordt genoemd in de enquête, komen bij uit een uitsplitsing naar sector de bouwsector, de vrije beroepen en de horeca naar voren. Die sectoren, waarvan bekend is dat zij zwaar getroffen zijn door de COVID-crisis, zijn ook de sectoren die de coronaviruscrisis het vaakst aanduiden als een belemmering voor het verkrijgen van krediet.

3.1.4. Grootte van de onderneming

Uit de resultaten van de enquête blijkt dat de grootte van de onderneming een bepalende rol speelt bij het proces van de kredietaanvraag, de waarschijnlijkheid van aanvaarding of de weigering van een krediet, en de mate waarin informatie wordt verkregen.

Kleine ondernemingen (minder dan 5 werknemers) vragen immers minder vaak een krediet aan: minder dan 50 % heeft sinds 1 maart 2014 een krediet aangevraagd, tegenover meer dan 6 op 10 voor ondernemingen met meer dan 5 werknemers. Van de redenen die worden opgegeven om geen krediet aan te vragen, vermelden de kleinste ondernemingen vaker het feit dat zij geen krediet nodig hebben en dat zij zich zorgen maken over de kosten van het krediet of over een negatief antwoord. Ondernemingen met meer dan 5 werknemers maken daarentegen vaker gebruik van andere financieringsvormen.

Hoewel het weigeringspercentage in alle grootteorden vrij laag is, worden ondernemingen met minder dan 10 werknemers geconfronteerd met een hoger weigeringspercentage, namelijk meer dan 3 %, terwijl dat percentage respectievelijk 2,3 % en 1,9 % bedraagt voor ondernemingen met 10 tot 19, en met 20 tot 49 werknemers. Uit de enquête blijkt ook dat ondernemingen met minder dan 10 werknemers minder vaak toelichting krijgen bij een negatief antwoord op hun kredietaanvraag dan grotere ondernemingen.

Tot slot hebben kleine ondernemingen niet dezelfde mogelijkheden om te onderhandelen over het krediet en het te bespreken met de bank als grotere ondernemingen. Zij hebben ook het minst vaak de kans om de schriftelijke toelichting te ontvangen.

Die bevinding met betrekking tot de correlatie tussen de grootte van de onderneming en de verkregen resultaten betreffende de toegang tot krediet kwam reeds naar voren tijdens de vorige evaluatie in 2016⁵.

3.1.5. Sector: horeca

Uit de sectorale analyse van de enquêteresultaten blijkt dat de horecasector regelmatig te maken krijgt met resultaten die significant verschillen van de resultaten in andere sectoren, met name op het gebied van kredietweigeringen en ontvangen informatie.

De horeca vertoont het hoogste percentage kredietweigeringen, meer dan het dubbele van het gemiddelde. Dat weerspiegelt bovendien de bezorgdheid voor kredietweigering die in die sector bijzonder groot is als met tracht te verklaren waarom er sinds 1 maart 2014 geen kredietaanvragen

⁵ Kmo-observatorium, Evaluatieverslag over de wet van 21 december 2013 op de kmo-financiering de gedragscode tussen de kmo's en de kredietsector, februari 2017
<https://economie.fgov.be/nl/publicaties/evaluatieverslag-over-de-wet>

meer zijn ingediend. De sector vertoont ook een aanzienlijk groter aantal dossiers in afwachting van behandeling dan de andere sectoren.

Bovendien werden veel van de kredieten als gevolg van de coronacrisis aangevraagd door ondernemingen uit de horeca: 10,3 % van de kredieten in de horeca kan rechtstreeks gelinkt worden aan de coronacrisis, goed voor 22,6 % van alle "coronakredieten". Aangezien die "coronakredieten" vaker werden geweigerd of nog grotendeels in behandeling of in onderzoek waren, kan de oververtegenwoordiging van de horecasector in de "coronakredieten" gedeeltelijk het hoge percentage kredietweigeringen en in behandeling zijnde dossiers voor die sector verklaren. Die bijzondere kenmerken van de horeca wordt namelijk enigszins afgezwakt (zonder helemaal te verdwijnen) wanneer dezelfde analyse wordt uitgevoerd zonder rekening te houden met de dossiers die in het kader van de COVID-crisis zijn ingevoerd.

Volgens de enquêteresultaten is de horeca de sector die het vaakst de schriftelijke toelichting ontvangt en waaraan de kredietbemiddelaars het vaakst informatie verstrekken over de overheidsregelingen om de toegang tot financiering te bevorderen.

Wat zekerheden betreft, heeft vooral de horeca last van voorwaarden die verhinderen om naar een andere bank te gaan (34 %). Ondernemingen in de horecasector vragen ook het minst vaak een vrijgave van een zekerheid aan (2,6 %).

Een opmerking die tot slot herhaaldelijk voorkomt in het vrije tekstveld aan het einde van de enquête betreft het feit dat banken systematisch krediet weigeren aan horeca-ondernemingen.

3.1.6. Geslacht

De genderanalyse is gebaseerd op administratieve gegevens van de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO). Van de "natuurlijke personen" die op de enquête hebben geantwoord, staat 70 % (1.070) bij de KBO geregistreerd als man en 30 % (461) als vrouw. Die verdeling weerspiegelt de realiteit van de steekproef vrij goed. Van de 461 vrouwen hebben slechts 170 vrouwelijke respondenten sinds 1 april 2014 een kredietaanvraag ingediend, waarvan er 161 zijn aanvaard, 6 geweigerd en 3 nog in behandeling zijn. Er moet worden opgemerkt dat alle genderanalyses gebaseerd zijn op dit kleine aantal vrouwelijke respondenten en derhalve met de grootste voorzichtigheid moeten worden benaderd aangezien niet kan worden gegarandeerd dat de waargenomen tendensen de werkelijkheid weergeven.

Uit de enquête blijkt dat bijna een derde (32,8 %) van de natuurlijke personen sinds 1 april 2014 een kredietaanvraag heeft ingediend. Mannen dienen vaker een kredietaanvraag in dan vrouwen (35,1 % tegenover 28,2 %). Bij de redenen die worden opgegeven voor het feit dat men geen beroep doet op een bankkrediet, is de vrees voor kredietweigeren, hoewel niet zeer frequent, even hoog bij natuurlijke personen van het vrouwelijke als het mannelijke geslacht (bijna 6 %). Vrouwen melden daarentegen dubbel zo vaak dat ze gebruikmaken van andere financieringsmiddelen als mannen.

Uit de enquêteresultaten blijkt dat het percentage aanvaarde kredieten iets hoger ligt voor mannen (95,8 %) dan voor vrouwen (94,5 %). Mannen krijgen ook iets vaker te maken met geweigerde kredieten (3,4 %) dan vrouwen (2,6 %): dat komt doordat het aandeel dossiers in afwachting van een beslissing hoger is bij vrouwen, waardoor zowel het percentage verleende als geweigerde kredieten in de resultaten van de enquête lager is.

Mannelijke zelfstandigen vragen over het algemeen een hoger kredietbedrag aan: 33.000 euro, tegenover 26.700 euro voor vrouwelijke zelfstandigen (mediaanbedragen). Dat verschil komt tot uiting in het bedrag van het verleende krediet: 31.254 euro voor mannen, 26.500 euro voor vrouwen (mediaanbedragen).

Met een percentage van 9,8 % vinden meer vrouwen dan mannen (7,8 %) dat de voorwaarden voor kredietverlening niet begrijpelijk zijn. Vrouwen ontvangen minder vaak de ontwerpkredietovereenkomst (56,4 %) dan mannen (65,3 %).

Vrouwen hebben minder vaak kredieten met een waarborg of een zekerheid: 29,1 % tegenover 39 % voor mannen. Aangezien het bij kredieten waarvoor een waarborg of een zekerheid wordt gesteld, doorgaans om een hoger bedrag gaat, kan het feit dat het bedrag van de door mannen aangevraagde en verkregen kredieten hoger ligt, dat verschil gedeeltelijk verklaren.

Wat de onderhandelingen over de kredietvoorwaarden met de bank betreft, is er geen significant verschil tussen de resultaten voor mannen en vrouwen. Daarentegen lijken vrouwelijke zelfstandigen minder vaak dan mannen te onderhandelen over waarborgen en zekerheden. Die laatste cijfers zijn echter gebaseerd op de antwoorden van 261 mannen en 54 vrouwen.

Het geslacht van de zelfstandigen lijkt de resultaten daarentegen niet significant te beïnvloeden: in de meeste gevallen bestaat er geen verschil in kennis tussen mannen en vrouwen, en in andere gevallen zijn het soms vrouwen en soms mannen die beter geïnformeerd zijn.

3.2. Evaluatie van de wet op basis van de resultaten van de enquête

3.2.1. Wettelijke bepalingen

In dit deel worden de resultaten van de analyse van de antwoorden van kmo's op de enquête vergeleken met verschillende artikelen van de wet over de financiering voor kmo's, om een aantal elementen aan te reiken die kunnen bijdragen tot de evaluatie en de uitvoering van de wet⁶.

Dit is slechts een deel is van de analyse die bijdraagt tot de evaluatie van de wet, dat dus moet worden aangevuld met de cijfers, verslagen en adviezen van de Nationale Bank van België, de ombudsman in financiële geschillen "Ombudsfin", de Belgische Federatie van de Financiële Sector "Febelfin", de FSMA en de middenstandsorganisaties in hun respectieve bekwaaamheden.

Uit de analyse van de enquêteresultaten komen de volgende elementen naar voren:

Schriftelijke toelichting en informatie om de toegang tot financiering te verbeteren (art. 7, §1)

Bijna de helft van de kmo's heeft op het moment van de kredietaanvraag geen schriftelijke toelichting ontvangen (vraag 4.4.1). Dat wijst op een tekortkoming vanwege kredietgevers en kredietbemiddelaars, die wettelijk verplicht zijn een dergelijke toelichting aan kredietleners te verstrekken (art. 7, §1, van de wet over de financiering voor kmo's).

De situatie lijkt dus niet te zijn verbeterd sinds de vorige evaluatie in 2016, waarin werd geconcludeerd dat 56 % van de bedrijven antwoordde dat zij die toelichting⁷ hadden ontvangen, tegenover 44 % die deze niet had ontvangen. De meerderheid van de ondernemingen die deze toelichting ontvangen, vindt die nuttig⁸ (in meer dan 4 op 5 gevallen), wat een duidelijke verbetering is ten opzichte van 2016, toen slechts een kleine meerderheid die toelichting nuttig vond. Een ander interessant element is het feit dat bijna 7 op 10 kmo's (68 %) geen informatie of tools ontvangt om hun toegang tot financiering te verbeteren (vraag 4.4.2), wat opnieuw in strijd is met de wettelijke voorschriften (art. 7 §1).

Zoektocht naar het krediet dat het best is aangepast aan de onderneming (art. 6)

Het ontbreken van de schriftelijke toelichting of informatie over de wijze waarop de toegang tot financiering kan worden verbeterd, kan ook de verplichting van de kredietgever ondermijnen om de kredietvorm te zoeken die het best is aangepast aan de onderneming, rekening houdend met haar financiële situatie en het doel van het krediet (art. 6).

Niettemin zijn de resultaten tamelijk bemoedigend wat de mogelijkheid voor kredietleners betreft om het krediet met de bank te bespreken en/of te onderhandelen over het soort krediet dat wordt afgesloten of over de kredietvoorwaarden. Meer dan 2 op 3 kmo's (67,7 %) zijn namelijk van mening dat zij die mogelijkheid hebben gehad (vraag 4.6). Die situatie is slechts in geringe mate veranderd sinds de bevindingen van de vorige enquête, toen 63 % van de respondenten van

⁶ De "Wet betreffende diverse bepalingen inzake de financiering voor kleine en middelgrote ondernemingen" is beschikbaar via de volgende website:
https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2013122127&table_name=wet

mening was dat zij met de bank⁹ hadden kunnen onderhandelen, en 37 % die mogelijkheid niet had.

Hoewel dat nog steeds onvoldoende is, meldt drie vierde van de kmo's dat zij vooraf toelichting hebben gekregen over de voorwaarden voor kredietverlening (vraag 4.8), en vinden meer dan 8 op de 10 ondernemingen de voorwaarden voor hub kredietverlening begrijpelijk, voor alle grootteorden samen (vraag 4.7). Dat is een verbetering ten opzichte van de situatie in 2016, toen slechts twee derde (64 %) van de ondernemingen van mening was dat zij informatie over de kredietvoorwaarden hadden ontvangen. Het aandeel van de ondernemingen dat de voorwaarden voor kredietverlening begrijpelijk vindt, is daarentegen niet significant gewijzigd¹⁰. Er wordt evenwel op gewezen dat hoe kleiner de onderneming is, hoe groter de kans is dat zij de voorwaarden voor de kredietverlening niet begrijpelijk acht en verklaart dat zij vooraf geen toelichting heeft gekregen.

Exemplaar van de ontwerp kredietovereenkomst (art. 7 §2)

In meer dan 7 van de 10 gevallen ontvangen ondernemingen op het moment van het aanbod een exemplaar van de ontwerp kredietovereenkomst. In iets minder dan 2 op 10 gevallen ontvangen ondernemingen geen exemplaar (11 % heeft de vraag niet beantwoord) (vraag 4.9). Dat is een bemoedigend resultaat, hoewel het nog steeds ontoereikend is om te voldoen aan de wettelijk voorgeschreven verplichting om de onderneming op het moment van het kredietaanbod kosteloos een exemplaar van de ontwerp kredietovereenkomst te verstrekken (art. 7 §2). De meeste ondernemingen die de ontwerp kredietovereenkomst ontvangen, vinden die nuttig (vraag 4.9.1).

Problemen die zich voordoen in het kader van de kredietaanvraag (art. 5)

De belangrijkste problemen waarmee kredietleners te maken krijgen wanneer zij een krediet aanvragen, zijn de eis van (zakelijke en persoonlijke) zekerheden en de noodzaak om aanvullende informatie te verstrekken over hun kredietaanvraagdossier (vraag 4.3). Dat wijst erop dat kredietgevers en kredietbemiddelaars voldoen aan hun wettelijke verplichting om de haalbaarheid van het project en de financiële situatie van de kredietlener te beoordelen (art. 5).

Die resultaten bevestigen de enquête van UCM, waarin wordt benadrukt dat meer dan de helft van de ondernemingen van mening is dat de door de banken gevraagde waarborgen niet in verhouding staan tot het project. UCM vraagt ook dat de banken bij voorrang gebruik maken van waarborgsystemen van de overheid, alvorens persoonlijke waarborgen te vragen, en dat het percentage van de inbreng in de praktijk wordt verlaagd.

Informatie over de redenen voor een kredietweigering (art. 8)

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat kredietgevers en kredietbemiddelaars niet altijd voldoen aan hun wettelijke verplichting om kredietleners op transparante wijze en in verstaanbare bewoordingen in kennis te stellen van de belangrijkste elementen waarop die weigering is gebaseerd (art. 8). Uit de enquête blijkt immers dat het kmo's in één op de drie gevallen geen toelichting krijgt na een weigering (vraag 3.2). Die resultaten bevestigen de conclusie van de studie van UCM, waarin werd vastgesteld dat weigeringen niet worden gemotiveerd en waarin werd geconcludeerd dat banken moeten voldoen aan de wettelijk voorgeschreven motiveringsplicht.

Wanneer die redenen aan de kredietleners worden toegelicht, gebeurt dat niettemin in 85 % van de gevallen in verstaanbare bewoordingen (vraag 3.3).

Tot slot heeft een kwart van de kmo's die informatie schriftelijk ontvangen zonder er uitdrukkelijk om te verzoeken (vraag 3.5), wat een goed resultaat is aangezien banken die informatie ook alleen mondeling mogen verstrekken, tenzij de onderneming uitdrukkelijk verzoekt om die schriftelijk te ontvangen (art. 8). Er wordt evenwel op gewezen dat het ontbreken van een schriftelijk spoor de toezichthoudende instellingen belet hun taak uit te voeren.

Informatie over de kenmerken van zekerheden en garanties (art. 8/1 §1)

Uit de enquête blijkt dat bijna 8 op 10 kmo's worden geïnformeerd over de kenmerken en het effect op de kredietaanvraag van de zekerheid of waarborg (vraag 5.3). Zo blijkt dat kredietgevers de verplichting om over een zekerheid of waarborg te informeren (art. 8/1 §1) grotendeels naleven. Voor 65,3 % was die informatie nuttig, de andere 12,7 % vond die informatie niet nuttig.

Iets minder dan een vijfde (18,5 %) geeft aan dat zij niet werden geïnformeerd over de belangrijkste kenmerken van de gevraagde waarborg of zekerheid en de impact ervan op de kredietaanvraag. Dat zou kunnen worden verklaard door het feit dat, volgens de controles die de FSMA heeft uitgevoerd, de kredietgevers systematisch verwijzen naar de website "financieringvanondernemingen.be" om te voldoen aan de verplichting om informatie te verstrekken over de belangrijkste kenmerken van zekerheden en waarborgen. Sommige ondernemingen zullen dit niet beschouwen als een informatiebron over de gevraagde zekerheid of waarborg. Bovendien is de FSMA van oordeel dat die praktijk niet voldoet aan de wettelijke voorschriften omdat de website te algemeen is. Ondernemingen met 20-49 werknemers werden het meest geïnformeerd én vonden die informatie ook vaker nuttig dan de kleinere ondernemingen.

Iets meer dan de helft van de ondernemingen met een waarborg kon ook met de bank onderhandelen over die waarborg en waarborgvoorwaarden, blijkt uit de enquête (vraag 5.5). Bij de grotere ondernemingen (20-49 werknemers) gebeurt dat vaker (71,3 %) dan bij de eenmanszaken (52,7 %).

Kennis van de wet

Het percentage kmo's dat op de hoogte is van de wettelijke bepalingen in het kader van hun financieringsaanvragen ligt zeer laag, variërend van 32 % tot 56 % afhankelijk van het geval. Kmo's zijn daarom slecht geïnformeerd en slecht uitgerust bij hun betrekkingen met bankinstellingen of andere financiële bemiddelaars.

Zo zijn de meest bekende bepalingen de mogelijkheid om het verschuldigd kapitaalsaldo vervroegd terug te betalen (56 %) en de verplichting voor de kredietgever of de financiële bemiddelaar om informatie te verstrekken over de kenmerken van de zekerheid of de waarborg en de impact ervan op het krediet (51,6 %), alsook over de redenen om het krediet te weigeren (49,3 %). De beperking van de wederbeleggingsclausules en de verplichting voor de kredietgever of de financiële bemiddelaar om een schriftelijke toelichting te verstrekken, zijn het minst bekend.

Men kan aannemen dat kmo's die sinds 1 januari 2014 een krediet hebben aangevraagd, beter geïnformeerd zijn dan andere kmo's, maar volgens de enquêteresultaten is dat niet het geval.

De mate waarin de onderneming geïnformeerd is, wordt beïnvloed door de grootte ervan: hoe kleiner de onderneming, hoe minder zij geïnformeerd is.

Die bevinding van een algemeen gebrek aan kennis van de wetgeving, alsook de invloed van de grootte van de onderneming, kwam reeds naar voren bij de vorige evaluatie in 2016¹¹. De situatie lijkt er echter op vooruit te gaan.

UCM wijst nog steeds op een gebrek aan kennis van de wederbeleggingsclausule, zowel wat het bestaan als het doel ervan betreft, en van de alternatieven voor de financiering betreft. Unizo is echter van mening dat de kennis van de wetgeving is verbeterd.

Het beter informeren van kmo's, en met name van micro-ondernemingen, over de wettelijke bepalingen lijkt dus sterk aangewezen.

¹¹ Zie de evaluatie van 2016, paragraaf 4.2.